

Folk i rörelse

arkivdokument ur folkrörelsehistorien fram till 1922

Det är mycket folk i rörelse på fackföreningens sommarfest. Bilden får också symbolisera den dragkamp som pågick i samhället mellan olika klasser och intressen, ibland även mellan kvinnor och män.

Slutrapport:

Nationellt uppdrag inom arkivpedagogik

2006-2008

SKÅNES ARKIVFÖRBUND

Innehållsförteckning

Förord	3
Kapitel 1. Inledning	5
<i>Ett nationellt uppdrag inom det arkivpedagogiska området</i>	5
<i>Skånes Arkivförbund – en kort bakgrund</i>	5
<i>Målet med uppdraget</i>	6
<i>Slutrapportens disposition</i>	7
Kapitel 2. Arkivpedagogiken i Sverige	9
<i>Arkivpedagogiken framväxt</i>	9
Kommunarkiv – en lokal resurs	10
Arkivdossier och väskor	10
Skriv för framtiden	11
Arkivpedagog som tjänstetitel	11
Arkivpedagogiken – från skolans till politikens värld	12
Kritiska röster	12
<i>Definitioner av begreppet arkivpedagogik</i>	14
<i>Ett skolperspektiv</i>	17
Den nya pedagogiken	17
Skolans läro- och kursplaner	18
Arkivpedagogik ur ett skolperspektiv – en avrundning	20
Kapitel 3. Skånes Arkivförbunds arbete inom ramarna för det nationella uppdraget	21
<i>Mål 1. Befästa arkivpedagogiskt arbete som en naturlig del av arkivens vardag</i>	21
<i>Mål 2. Utveckla arbetet inom Arkivpedagogiskt forum</i>	21
<i>Mål 3. Verka för att arkiv- och lärarutbildningar ska innehålla moment av arkivpedagogik</i>	22
<i>Mål 4. Sprida och vidareutveckla metoder för ökad samverkan mellan ABM institutioner, kulturarvs pedagoger och skola</i>	22
<i>Övriga projekt inom uppdraget</i>	23
Kapitel 4. Angelägna verksamhetsområden inom arkivpedagogiken	25
<i>Arkivpedagogiskt forum</i>	25
Bakgrund	25
Vitalisering av det nationella nätverket	26
Förslag om Arkivpedagogiskt forums framtida organisation	26
Övriga nordiska förmedlingsnätverk	28
<i>Mångkultur och mångfald</i>	28
Arkiv, arkivpedagogik och mångfalden	29
I gatlyktans tid	31

Arkivpedagogik i ett interkulturellt perspektiv	32
<i>Digitala lärresurser</i>	33
Webben och det informella lärandet	34
Webben i mötet med skolan	35
Skolverket och digitala lärresurser	35
Arkiv som digitala lärresurser – en avrundning	36
<i>Demokrati</i>	37
Föreningsarkiv och demokrati	37
Folk i rörelse – ett nationellt digitalt läromedel	38
<i>Arkivpedagogik för äldre</i>	42
Reminiscensmetoden	43
Människor, möten, minnen – ett samarbetsprojekt i Klippans kommun	44
Kapitel 5. Arkivpedagogik vid arkiv- och lärarutbildningar	49
<i>Samarbete mellan arkiv och lärarutbildningar</i>	49
Arkivbesök inför uppsatsskivande	50
Är lärarutbildningarna intresserade av arkivpedagogik?	51
Arkiven - en resurs i historiedidaktiska moment	52
Arkiv som pedagogisk resurs - några goda exempel på samarbeten mellan arkiv och lärarutbildning	52
Slutsatser	56
<i>Arkivpedagogisk litteratur</i>	56
<i>Arkivutbildningar och arkivpedagogik</i>	57
Undersökning av arkivutbildningarnas relation till arkivpedagogik	57
Definition av begreppet	58
Inslag i arkivutbildningen	58
Kurslitteratur	59
Allmänna reflektioner	59
ABM-mastern vid Lunds universitet	60
Kapitel 6. ABM-samarbete och kulturarv	61
<i>Arkiv, bibliotek och museer i samverkan</i>	61
<i>ABM-seminarier och konferenser inom ramen för nationellt uppdrag</i>	62
Att levandegöra vårt kulturarv	63
<i>Krumelurer i arkiven – en pedagogisks resurs</i>	64
Kapitel 7. Avslutande reflektioner	67
Käll- och litteraturförteckning	69
BILAGA 1.	73
BILAGA 2.	77
BILAGA 3.	79
BILAGA 4.	87

Förord

Det var med stor glädje och stolthet som vi mottog beskedet att *Skånes Arkivförbund* utsetts att arbeta med det nationella uppdraget inom det arkivpedagogiska området. Det var en bekräftelse på den pedagogiska verksamhet som Skånes Arkivförbund byggt upp under åren, och ett uttryck för förtroende inför vad vi ville åstadkomma.

Resultatet presenteras i denna rapport. Vår förhoppning är att uppdraget har bidragit till arkivpedagogikens fortsatta spridning och utveckling i landet. Vi har mötts av ett fantastiskt stort engagemang och vilja till samarbete både inom och utanför arkivsektorn, vilket varit en förutsättning för genomförandet av uppdraget. Därför riktar vi ett stort tack till alla ni som på ett eller annat sätt visat intresse och stöd för vårt arbete, det är alltifrån myndigheter och institutioner till enskilda organisationer och personer.

Vidare vill vi framföra ett varmt tack till alla arkiv-, utbildnings- och övriga kulturarvsinstitutioner och nätverk som vi har haft förmånen att samarbeta med både i arrangerande av seminarier och konferenser, men även i utvecklingsprojekt. Här vill vi särskilt tacka Lisa Engström vid *Arkiv Gävleborg* som arbetat fram det digitala läromedlet *Folk i rörelse* och de två referensgrupper som varit knutna till projektet samt de arkivinstitutioner som bidragit med material till produkten och *Folkrörelsernas Arkivförbund* som nu ska driva webbplatsen vidare.

Tack även till Birgitta Stapf som gjorde sammanställningen av arkivpedagogisk litteratur, Christher Häger vid *Malmö stadsarkiv* för den grafiska utformningen av *Krumelurer i arkiven* samt Kerstin Martinsdotter vid *Malmö stadsarkiv* och Pia Sander vid *Skånes hembygdsförbund* för samarbetsprojekten *I gatlyktans tid* och *Människor, möten och minnen*.

För samarbetet kring den nya ABM-mastern tackar vi *Institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet*. Fredrik Nilsson vid *Historiska studier, Malmö högskola*, tackas för redaktionell hjälp med slutrapporten.

Anna Ketola
Arkivchef

Karin Sjöberg
Arkivpedagog

Kapitel 1. Inledning

Ett nationellt uppdrag inom det arkivpedagogiska området

I arkivpropositionen *Arkivfrågor* föreslog regeringen "att ett tidsbegränsat nationellt uppdrag för arkivpedagogiska insatser skall inrättas på området".¹ Det fanns, menade regeringen, ett behov av att stärka det arkivpedagogiska arbetet inom arkivsektorn. Uppdraget skulle vara treårigt och ett enskilt arkiv skulle utföra arbetet. Målsättningen var att de kunskaper och erfarenheter som uppdraget förväntades generera skulle spridas runt om i landet och därmed inspirera fler arkivinstitutioner till satsningar på området. *Riksarkivet* fick i uppgift att lämna förslag till mottagare av uppdraget och anmodade därför enskilda arkivinstitutioner att anmäla sitt intresse. I slutet av 2005 meddelade regeringen att det första nationella uppdraget inom det arkivpedagogiska området som upprättats i Sverige hade tilldelats *Skånes Arkivförbund*. Uppdraget skulle genomföras under perioden 2006-2008.

Skånes Arkivförbund – en kort bakgrund

Skånes Arkivförbund är ett regionalt arkiv för folkrörelse och lokalhistoria som har sitt kansli på *Arkivcentrum Syd* i Lund. Arkivet bevarar handlingar från fack-, idrotts- och nykterhetsföreningar, politiska föreningar och frireligiösa samfund, studieförbund och andra ideella organisationer samt material från mindre företag. Arkivet förvaltar också en stor samling levnadsberättelser och intervjuer som skildrar olika aspekter av det svenska samhället från tidigt 1900-tal till det inledande 2000-talet.

Förutom insamling och bevarande av arkivhandlingar ger arkivförbundet råd i arkivfrågor, håller kurser, bedriver dokumentation och forskning samt levandegör Skånes lokalhistoria genom utställningsproduktion och publiceringsverksamhet.

¹ Arkivproposition 2004/05:124

Skånes Arkivförbund har sedan 1997 bedrivit arkivpedagogiskt arbete. Detta år skapade arkivförbundet som den första arkivinstitutionen i landet en tjänst med benämningen *arkivpedagog*. Den arkivpedagogiska verksamheten har främst vänt sig till skolorna i Skåne och målsättningarna har varit flera. För det första att elever ska känna till vad arkiv är och hur att förhålla sig till den information som förvaras där. För det andra att skolpersonal på ett självklart sätt ska betrakta arkiv som en resurs i undervisningen. För det tredje att arbetet med arkivhandlingar ska bidra till att utveckla elevers reflexiva tänkande och källkritiska förmåga samt så ett frö till ett ökat historiemedvetande. För att nå målsättningarna har arkivförbundet, i ständig dialog med utbildnings-, kultur-, och arkivinstitutioner, utvecklat olika pedagogiska metoder. Under de senaste två åren har målgruppen för den pedagogiska verksamheten även kommit att omfatta personal och äldre inom äldreomsorgen.

När Skånes Arkivförbund tilldelades det nationella uppdraget i arkivpedagogik fanns det således sedan tidigare utarbetade metoder, erfarenheter och kunskaper om detta område. Det nationella uppdraget innehöll emellertid målbeskrivningar som syftade till vidareutveckling och spridning av kunskaper.

Målet med uppdraget

I regeringsbeslutet från 2005 slogs det fast att Skånes Arkivförbund skulle:

Vidareutveckla sin verksamhet inom området och därigenom öka tillgängligheten till och intresset för arkiven samt ytterligare befästa arkivpedagogiskt arbete som en naturlig del i arkivens vardag såväl regionalt som nationellt. I uppdraget ingår även att vidareutveckla metoder för ökad samverkan såväl mellan institutioner inom arkiv, bibliotek och museisektorn (ABM-sektorn) som mellan ABM-sektorn och skolan, bl.a. för att nå en bredare och yngre publik. Med stöd av det nationella uppdraget skall Skånes Arkivförbund inspirera och sprida kunskaper och erfarenheter inom arkivpedagogiken till olika arkivinstitutioner i landet.²

Det fortlöpande arbetet organiserades med utgångspunkt i fyra övergripande målsättningar:

- *Befästa arkivpedagogiskt arbete som en naturlig del av arkivens vardag*
- *Utveckla arbetet inom Arkivpedagogiskt forum*
- *Verka för att arkiv- och lärarutbildningar ska innehålla moment av arkivpedagogik*

² Regeringsbeslut I:22, 20051215

- *Sprida och vidareutveckla metoder för ökad samverkan mellan ABM institutioner, kulturarvspedagoger och skola*

I denna slutrapport redovisas resultatet av Skånes Arkivförbunds arbete inom ramen för det nationella uppdraget. Syftet är dels att ge en bakgrund till arkivpedagogiken i Sverige och dels att redogöra för den verksamhet som arkivförbundet genomfört under den aktuella perioden. I rapporten lyfter vi fram aktuella diskussioner och projekt inom det arkivpedagogiska fältet, men vi belyser även tänkbara utvecklingsvägar för arkivpedagogiken i framtiden.

Slutrapportens disposition

Rapporten består av sex kapitel som i sin tur är indelade i olika avsnitt. I slutet finns en käll- och litteraturlista, samt ett antal bilagor.

Kapitel 2. *Arkivpedagogiken i Sverige* inleds med en bakgrund till arkivpedagogikens framväxt och etablering i Sverige. Därefter förs en diskussion kring begreppet arkivpedagogik. I kapitlets avslutande avsnitt diskuteras arkivpedagogikens roll och betydelse i relation till skola och läroprocesser.

Kapitel 3. *Arbetet med det nationella uppdraget* beskriver i korthet Skånes Arkivförbund aktiviteter utifrån de fyra målsättningar som upprättades inom ramen för uppdraget. Kapitlet följs av tre kapitel som ingående beskriver delar av det arbetet som utförts inom olika verksamhetsområden.

Kapitel 4. *Angelägna verksamhetsområden* är ett omfattande kapitel. Här redovisas inledningsvis för det arbete som utförts i syfte att utveckla och stärka det nationella nätverket *Arkivpedagogiskt forum*. Därpå följer i tur och ordning avsnitt om *Mångkultur och mångfald*, *Digitala lärresurser*, *Demokrati* och *Arkivpedagogik för äldre*. Dessutom presenteras angelägna arbets- och ämnesområden inom arkivpedagogiken som, genom seminarier och egna projekt, har aktualiserats av arkivförbundet inom ramen för uppdraget.

Kapitel 5. *Arkivpedagogik i mötet med arkiv- och lärarutbildningar* handlar om hur arkiv- respektive lärarutbildningar förhåller sig till arkivpedagogik samt vilka möjligheter till framtida samarbete som finns. I kapitlet ingår även en kort redogörelse för den litteratur som finns kring ämnesområdet, samt Skånes Arkivförbunds medverkan i *Masterprogram i arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap respektive museologi (ABM)*, en ny masterutbildning vid *Lunds universitet* som började hösten 2008.

Kapitel 6. *ABM och kulturarv* visar hur Skånes Arkivförbundet har verkat för en ökad samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer och skola, men även andra möjliga aktörer såsom exempelvis hembygdsföreningar.

I kapitlet presenteras även den arkivpedagogiska boken *Krumelurer i arkiven* som arkivförbundet har publicerat inom ramen för uppdraget.

Kapitel 7. *Avslutande reflektioner* är det sista kapitlet i rapporten. Här summeras de tankar och reflektioner som uppstått i arbetet med det nationella uppdraget.

Kapitel 2. Arkivpedagogiken i Sverige

Upprättandet av ett nationellt uppdrag inom det arkivpedagogiska området är ett resultat av en förändrad syn på arkivens roll i samhället och den pedagogiska verksamhet som successivt tagit form vid ett antal arkivinstitutioner i landet. I detta kapitel ges först en bakgrund till arkivpedagogikens framväxt i Sverige, därefter följer en diskussion kring begreppet *arkivpedagogik*. Kapitlet avslutas med ett avsnitt om arkivpedagogikens roll och betydelse i relation till skola och läroprocesser.

Arkivpedagogiken framväxt

I slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet skedde, enligt arkivarien Karin Åström Iko, en förändring av arkivens roll i samhället.³ Förändringen inleddes i samband med att utredningen *Öppenhet och minne – arkivens roll i samhället*⁴ publicerades eftersom man i denna slog fast att arkivverksamheten utgjorde en del av kulturpolitiken. Arkiven kom därmed att betraktas som en viktig del av det nationella kulturarvet. Eftersom medborgarna ansågs ha rätt till sitt kulturarv innebar det att arkivinstitutioner, i likhet med museerna, borde verka för större öppenhet och tillgänglighet. Om man tidigare i det närmaste ensidigt betonat arkivens betydelse för bevarande av ett kulturarv kom det nu även att föras diskussion om hur detta kulturarv kunde användas.⁵

Även om utredningen *Öppenhet och minne* signalerade förändring så var det inte förrän några år senare man började tala specifikt om arkivpedagogik. Detta skedde i Statens kulturråds rapporter *Att vidga deltagandet i kulturlivet – ett diskussionsunderlag* (1993:3) och *Strategi för ett vidgat deltagande i kulturlivet – en sammanfattning* (1991:8). I dessa rapporter indikeras att skolelever från grundskolan i allt för ringa utsträckning besökte eller använde sig av arkivinstitutioner. Man nöjde

³ Åström Iko 2003

⁴ SOU 1988:11

⁵ Åström Iko 2003

sig emellertid inte med detta konstaterande utan pekade också på att arkivhandlingar kan vara svåra att läsa. För att underlätta för ett så kallat vidgat deltagande i kulturlivet behövdes, menade man, en satsning på arkivpedagogik och särskilda tjänster. Arkiven behövde motsvarigheter till museernas museipedagoger. En arkivpedagogisk satsning skulle stärka arkivens kulturprofil genom att föra ut kunskaper om arkiv i skolan.⁶

Vid mitten av 1990-talet började en arkivpedagogisk verksamhet ta form också i praktiken. Ett antal arkivinstitutioner såg då möjligheter att utveckla nya pedagogiska metoder och redskap som med fördel skulle kunna användas i mötet med barn och unga. I det följande redogörs för några av de projekt som kom att få betydelse för arkivpedagogiken i Sverige samt den kritik som kommit till uttryck.

Kommunarkiv – en lokal resurs

År 1995/96 påbörjade Beata Losman vid Riksarkivet arbetet med *Lokala arkiv som resurs för skolan*, ett tre år långt projekt. Syftet var att få till stånd samarbete mellan kommunarkiv och skola i ett tiotal kommuner i bland annat Göteborg. Tillsammans med ett antal kommunarkiv/arkivarier utarbetades särskilda studiehäften med kommunalt arkivmaterial, dessa häften användes sedan för att skapa arkivlektioner i klassrummen. Projektet avrapporterades i *Steg mot öppna kommunarkiv* i vilken Losman visar på vilka sätt kommunarkiven utgör en resurs i skolundervisningen.⁷

Arkivdossier och väskor

Vid *Värmlands arkiv* och *Folkrörelsernas arkiv* i Värmland påbörjades 1996 skolprojektet *Arkiv och skolungdom i Värmland*. Med inspiration från Frankrike upprättades så kallade "arkivdossier", en typ av tematiska exempelsamlingar med utvalda arkivhandlingar som högstadielärare kunde använda som undervisningsmaterial. En dossier handlade om migration, en annan fokuserade på kommunikationsmedel vid sekelskiftet 1900. Projektet innebar även samarbeten med ett antal skolor i Värmland. För ändamålet projektanställdes en utbildad högstadielärare som sedan kom att fortsätta att vidareutveckla den pedagogiska verksamheten vid Värmlands arkiv.⁸

Ett liknade projekt genomfördes av blivande lärare i Östersund tillsammans med *Föreningsarkivet i Jämtlands län* och *Landsarkivet i Östersund* år 1995. En central tanke var att skapa en så autentisk forskarmiljö som möjligt i klassrummen för elever i årskurs 4 och 5. Med utgångspunkt i olika teman fyllde de medverkande i projektet en äldre resväska med välgjorda kopior av dokument och fotografier. Dessutom utarbetades specifika arbetsuppgifter som också placerades i väskan.

⁶ Statens kulturråds rapporter 1993:3 och 1991:8

⁷ Losman 1998

⁸ Lundström & Sjögren 2001

Arkivväskan fick namnet *Arkivens forskningsresor* och kom att bli normgivande inom arkivsektorn.⁹

Väskans popularitet kan förklaras med hänvisning till det pedagogiska greppet att arbeta tematiskt med konkreta arbetsuppgifter till varje tema. Även känslan av autencitet som de välgjorde kopiorna förmedlade var en viktig faktor i framgången. Inte heller var det oviktigt i sammanhanget att skolorna hade möjlighet att låna materialet till klassrummet istället för att behöva bege sig till arkiven.

På flera arkivinstitutioner i landet finns det numera arkivväskor eller liknande koncept, till exempel lådor, portföljer och mappar. De har det gemensamt att målgruppen utgörs av skolor. Vanliga teman är 1800-talets lokala historia, vardagen under andra världskriget, folkrörelser och demokrati, personöden, emigration, skolan på 1940-talet samt sex och preventiv.

Skriv för framtiden

En annan pedagogisk metod som har använts är skrivinsamlingar och dokumentationer. Denna metod testade till exempel av *Gotlands kommunarkiv* 1998 i projektet *Berätta för eftervärlden*. Arkivet uppmanade skolorna att medverka i en uppsatsstävling som syftade till att dokumentera nutiden för framtiden. Utgångspunkten för eleverna var skoluppsatser från 1877-1909 på temat *Min hembygd* som bevarades på kommunarkivet.¹⁰ Denna metod innebär att barn och unga görs medvetna om arkivens existens samtidigt som de bereds en möjlighet att vara delaktiga i skapande av historia.

Arkivpedagog som tjänstetitel

I en genomgång av betydelsefulla projekt kan inte skapandet av en arkivpedagogisk tjänst vid Skånes arkivförbund förbigås med tystnad. Arkivförbundet sökte 1997 projektmedel för en arkivpedagog som skulle utveckla och etablera den arkivpedagogiska verksamheten i Skåne. Ansökan beviljades av landstingen i Malmöhus och Kristianstads län vilket innebar att arkivförbundet kunde anställa landets första arkivpedagog. Projektet övergick år 2001 till att bli en etablerad verksamhet med fasta anslag. Tjänsten har givetvis skapat förutsättningar att utveckla den arkivpedagogiska verksamheten, såväl kvantitativt i form av mängden möten med skolor och elever som kvalitativt i form av metodutveckling. Arkivpedagogens främsta uppgift var, och är fortfarande, att fungera som en resurs för regionens grundskolor genom att erbjuda arkivlektioner, producera arkivväskor, initiera arkiv- skolprojekt i samarbete med andra arkiv och kulturarvsinstitutioner i Skåne, samt att genomföra fortbildningar av

⁹ Lundström & Sjögren 2001

¹⁰ Lundström & Sjögren 2001

lärare.¹¹ Genom åren har dock även andra målgrupper tillkommit såsom arkiv- och lärarstudenter, samt personal och äldre inom äldreomsorgen.

Arkivpedagogiken – från skolans till politikens värld

Arkivpedagogikens barndom, såsom den beskrivit ovan, kännetecknas av ett fokus på grundskolan. I nära samarbete med lärare och elever utarbetade arkiven metoder och arbetssätt som stämde väl överens med skolans pedagogik, kunskapssyn och kursmål. Det visade sig att arkivpedagogiska satsningar gentemot skolan fungerade bra och bidrog till att skapa ett ökat medvetande om arkivens existens, vilket i sin tur la grunden till ett ökat användande av arkiv. Arkivpedagogikens betydelse bekräftades av arkivutredningen *Arkiv för alla – nu och i framtiden* vars övergripande syfte var att "föreslå åtgärder som underlättar för nya grupper att använda arkiven och som förbättrar arkivens tillgänglighet"¹². I utredningen lyftes betydelsen av arkivpedagogiskt arbete fram, men även behovet av särskilda arkivpedagoger.

Arkiven är inte lätt tillgängliga för alla och envar. För att nyttja arkiven krävs ofta att någon agerar vägvisare. Även om dagens teknik medför att arkiven bättre tillgängliggörs för fler människor kan den aldrig ersätta en engagerad och kunnig människa när det gäller att intressera för, visa på möjligheter med och hjälpa tillrätta i arkiven. Därför föreslår vi att det inom Arkivverket skall inrättas tjänster som arkivpedagoger.¹³

Utredningen låg till grund för arkivpropositionen *Arkivfrågor* (2004/05:124) som också betonade vikten av arkivpedagogisk verksamhet som medel för att nå en bredare och yngre publik. I propositionen betonades samtidigt betydelsen av samarbete med andra ABM-institutioner, högskola och skolan. Regeringen menade vidare att det arkivpedagogiska arbetet inom arkivområdet borde stärkas och att detta gällde hela arkivsektorn. Det var i syfte att stimulera denna process som regeringen föreslog att ett tidsbegränsat nationellt uppdrag upprättades på arkivområdet med inriktning mot arkivpedagogik. Kunskap och erfarenheter från uppdraget skulle, som tidigare nämnts, spridas runtom i landet och bidra till att inspirera olika arkivinstitutioner till insatser på området.¹⁴ År 2005 beslutade slutligen riksdagen, i enlighet med regeringens förslag, att inrätta ett tidsbegränsat nationellt uppdrag inom det arkivpedagogiska området. Beslutet var en uppmaning till arkivsektorn att pedagogiska insatser bör tas på allvar.

Kritiska röster

Arkivpedagogikens etablering kan beskrivas som en framgångssaga, men det har inte saknats kritiska röster inom arkivsektorn. Tyvärr har

¹¹ Lundström & Sjögren 2001

¹² SOU 2002:78, s 13

¹³ SOU 2002:78, s 162

¹⁴ Arkivpropositionen 2004/05:124

det emellertid inte förekommit någon samlad offentlig debatt eller kritisk diskussion kring verksamheten, vilket är beklagligt. Kritisk granskning och reflektion är nödvändigt för utveckling inom de flesta områden, så även inom det arkivpedagogiska fältet. Även om en samlad kritisk debatt lyser med sin frånvaro förekommer dock, som nämnts, kritik och i detta avsnitt ska några kritiska aspekter beröras.

Arkivens förändrade roll i samhället och arkivpedagogikens koppling till skolan har resulterat i en del oroliga frågor; är det rimligt att arkivinstitutionerna ska ta ansvar över undervisningen när det finns lärare?; ska utbildning av skolelever vara en uppgift för arkiven när det finns så många andra viktiga verksamhetsfält inom arkivsektorn?¹⁵

Vid sidan av dessa övergripande aspekter har det också riktats kritik mot de arkivpedagogiska metoder som används i mötet med skolan. Kritikerna menar att arkivpedagogiken riskerar att skapa en felaktig bild av vad arkiv och arkivforskning egentligen är och det av flera anledningar. De dokument som pedagogerna använder anses ha en historisk slagsida vilket innebär att arkivens betydelse för samtiden osynliggörs. Vidare hävdas att det material pedagogerna väljer att arbeta med utgörs av atypiska exempel eftersom det ofta, enligt kritikerna, är dokument som på egen hand berättar något. Eftersom det vanligtvis behövs många olika slags dokument för att en historia eller historisk process ska träda fram ger arkivpedagogiken, återigen enligt kritikerna, en felaktig bild av arkivforskning. Kritikerna menar att arkivpedagogiken på så sätt förenklar vilket reser frågor om eleverna verkligen kan lära sig något om arkiv och arkivforskning.¹⁶

Dessa kritiska aspekter bör och ska tas på allvar. Dock är det olyckligt att placera arkivpedagogisk verksamhet i ett motsatsförhållande till andra viktiga verksamhetsområden inom arkivsektorn: Att arkiven fyller en viktig roll i egenskap av bevarare av kulturarvet innebär inte att förmedling av detta kulturarv är mindre viktigt. Snarare ska man uppfatta dessa båda som kompletterande delar av arkivens verksamhet som samtidigt är beroende av varandra. Arkivens förmedlande roll är dessutom något som samtliga politiska direktiv lyfter fram, det betonas att arkivinstitutionerna bör ta ett större ansvar för att fler ska bruka kulturarvet. Det kan knappast utgöra ett problem att arkiven definieras som allt viktigare i samhället.

I kritiken framträder också en relativt begränsad uppfattning om vad arkivpedagogik är, vilka metoder som används och vad den syftar till. Anledningen till detta beror inte nödvändigtvis på att kritikerna har en begränsad insikt eller kunskap om arkivpedagogik utan kan också vara ett resultat av att det saknas en tydlig och enhetlig definition av begreppet. I det följande ska några definitioner presenteras och diskuteras.

¹⁵ Höj 2005

¹⁶ Höj 2005

Definitioner av begreppet arkivpedagogik

Som tidigare nämnts är arkivpedagogikens historia i Sverige kort. Av den anledningen är det inte konstigt att det inte existerar en entydig definition av begreppet arkivpedagogik. Orvar Löfgren, professor i etnologi, menar att ett nytt ämnes födelse inte sällan kännetecknas av nybyggaranda: Allt tycks möjligt och en vildvuxen flora av metoder, tekniker och benämningar växer fram. Efter en period av anarkistisk lekfullhet uppstår dock ett behov av stabilitet och tydlighet¹⁷ och kanske befinner sig arkivpedagogiken nu i en sådan brytningstid. För att om möjligt inleda en process som kan leda till stabilitet och klarhet krävs återblick. Vilka definitioner av arkivpedagogik finns? Detta är, som vi ska se, en fråga som är nära kopplad till uppfattningar om arkivpedagogikens målgrupp.

Den vanligaste uppfattningen är att arkivpedagogik är en verksamhet som vänder sig till barn och unga i skolan. Denna uppfattning har en historisk förklaring eftersom arkivpedagogiken från början formades i specifika arkivsatsningar gentemot grundskolan. Denna arkivpedagogiska tradition har som målsättning att skapa kunskap om källor insikt om behovet av ett källkritiskt förhållningssätt, men även att undervisa i konsten att efterforska och sammanställa information. En viktig del i denna tradition bygger på en övertygelse om att arkivpedagogisk verksamhet bidrar till att stimulera människors nyfikenhet, men också till att skapa ett ökat intresse för historia, samhälle och utvecklingsfrågor såväl i den egna närmiljön som i ett bredare perspektiv¹⁸.

Den arkivpedagogiska tradition som vänder sig till skolan är utgångspunkt för följande definition av arkivpedagogik:

Målinriktad marknadsföring gentemot skola, elever och lärare utförd av specialiserade personer, där föreläsande/berättande, visningar och övningar är det vanligaste arbetssättet och där man i den praktiska utformningen använder obearbetat men utvalt arkivmaterial i form av reproduktioner för dessa övningar.¹⁹

Definitionen är hämtad från en C-uppsats i arkivvetenskap vid *Mitthögskolan* i Härnösand. Höij definierar inte bara målgruppen för verksamheten utan även de metoder som används. Liknande uppfattningar har uttryckts inom arkivsektorn, arkivpedagogik betraktas som synonymt med exempelvis arkivväskor. Det är en delvis korrekt uppfattning, men samtidigt en allt för snäv definition eftersom arkivpedagogik kan vända sig till fler målgrupper än skolor och betydligt fler metoder kan användas. Kanske har denna något snäva uppfattning om den arkivpedagogiska verksamheten bidragit till att en del arkiv eller enskilda arkivarier har tagit avstånd från arkivpedagogiken. Man har haft svårt att identifiera sig med en tradition

¹⁷ Löfgren 1988

¹⁸ Jfr arkivproposition 2004/05:124

¹⁹ Höij 2005, s 26

som satt skolan i centrum och de metoder som antingen förefaller banala eller obekanta.

Vid sidan av ovan nämnda definition finns det andra definitioner. Nedanstående gjordes av historikern Kenneth Awebro i artikeln *Arkivpedagogik – med ett mångkulturellt perspektiv*.

Arkivpedagogik handlar om att i bred mening marknadsföra arkiven och göra dem tillgängliga för olika typer av intressenter och i olika sammanhang.²⁰

Om Höijs definition var något snäv är möjligtvis Awebros något bred och omfattande eftersom arkivpedagogik tycks inkludera alla former av utåtriktad verksamhet som kan tänkas bedrivas vid ett arkiv. Det görs i princip ingen skillnad mellan information om arkivens öppettider och verksamheter som syftar till skapa kunskap om arkiv och arkivmaterial. Med en sådan vid definition finns det en risk att arkivpedagogik helt töms på mening och därmed också riskerar att förlora såväl legitimitet som betydelse. I förlängningen skulle detta kunna innebära att informatörer ersätter pedagoger.

Problematiken med en allt för vid och därmed oklar definition diskuteras även av Charlotte S.H. Jensen och Bente Jensen i *Nordiskt Arkivnyt* (3/2004). Författarna pekar på behovet av en tydligare precisering eftersom en stor mängd begrepp används för att definiera arkivens mångsidiga utåtriktade verksamhet. Skillnaderna mellan verksamheterna styrs, menar Jensen och Jensen, dels av brukarnas förutsättningar och syften, dels av de mål som sätts upp för verksamheten. Som exempel anför de forskarservice som skiljer sig från exempelvis förmedling och arkivpedagogik. De som använder forskarservice besitter redan viss kunskap och besöker arkiv i syfte att hitta användbart material. Målet med forskarservicen är att hjälpa dessa att finna vad de söker med hjälp av förteckningar, sökregister och handledning. Vad det gäller förmedling och arkivpedagogik är förutsättningarna annorlunda eftersom denna verksamhet riktar sig till människor som inte nödvändigtvis har någon förkunskap om arkiv. Förmedlingsverksamheten behöver dessutom inte syfta till att brukarna ska använda arkiven. Lika viktigt är att genom föredrag, upplevelseaktiviteter och utställningar skapa en positiv förståelse för arkiv och historia. Arkivpedagogiken syftar också, återigen enligt Jensen och Jensen, till att skapa historisk förståelse och medvetenhet om arkiv, men ska dessutom inspirera till användande av arkiv. Det sker bland annat genom undervisning och studiematerial.²¹

Awebros något breda definition är emellertid inte enbart problematisk, den erbjuder också möjligheter. Den arkivpedagogiska tradition som sätter skolan i fokus utmanas här av en definition som innebär att målgruppen har vidgats. Det är inte nödvändigtvis barn och unga i

²⁰ Awebro 2007, s 100

²¹ Nordisk Arkivnyt 3/2004

skolan som arkivpedagogiken vänder sig till. Detta är en uppfattning som delas av flera. I en artikel skriven av Birgitta Stapf vid Riksarkivet poängteras bland annat att arkivpedagogik inte endast bör handla om barn i det formella lärandet utan även vuxna i det informella lärandet²², dvs. människor som befinner sig utanför skolans värld.

Vid sidan av definitioner som kan vara snäva eller breda finns det definitioner som tangerar viktiga innehållsdimensioner.

Arkivpedagogik kallas den verksamhet där arkiven förmedlar historia, informerar om vad arkiv egentligen är, vad man kan hitta i arkiven samt hur man kan gå till väga med arkivmaterial.²³

Definitionen återfinns i ett examensarbete författad på ABM utbildningen vid *Uppsala universitet*. Syftet med den arkivpedagogiska verksamheten beskrivs ganska väl. Men vad menar egentligen författaren när hon skriver att "Arkivpedagogik kallas den verksamhet där arkiven förmedlar historia"? Menar hon att det existerar en historia och att denna kan förmedlas med arkivpedagogik? Eller anser hon att den arkivpedagogiska verksamheten visar att historia är en konstruktion som skapas med utgångspunkt i de dokument som återfinns i arkiv? Det finns en väsentlig skillnad i dessa två antaganden. I den inflytelserika boken *Re-thinking History* menar den brittiske historikern Keith Jenkins att "the past and history are different things"²⁴. Det förflutna kan vi aldrig återskapa, däremot kan vi skapa bilder av det förflutna, dvs. historia: "The past has gone and history is what historians make of it when they go to work"²⁵. Arkivpedagogikens styrka skulle, med utgångspunkt i ett historiedidaktiskt perspektiv, kunna bestå av en möjlighet att med arkivhandlingar som grund problematisera historia som just konstruktioner, eller bilder av ett förflutet, som skapas av uttolkare av det förflutna, till exempel historiker. Arkivpedagogiken skulle därmed också ges en politisk betydelse i två avseenden som delvis är kopplade till varandra. För det första är denna form för arkivpedagogik politisk eftersom den kan blottlägga hur historia har skapats och brukats i politiska syften. För det andra innebär detta att arkivpedagogiken rymmer en emancipatorisk möjlighet eftersom det politiska bruket av historia tenderar att låsa fast individer i bestämda kategorier med utgångspunkt i idén om att det endast finns en historia, en sanning. Denna historiesyn präglar Skånes Arkivförbunds arkivpedagogiska verksamhet.

Skånes Arkivförbunds arbete med arkivpedagogik har främst handlat om att utveckla metoder och redskap för hur arkiven kan användas som en resurs i skolundervisningen, vilket naturligtvis även har kommit att präglar arbetet inom det nationella uppdraget. Det innebär dock inte att arkivförbundet definierar arkivpedagogik med utgångspunkt i Höijs snäva uppfattning. Arkivförbundets pedagogiska verksamhet riktar sig

²² Tema Arkiv 1/2004

²³ Ulfner 2001, s 10

²⁴ Jenkins 1991

²⁵ Jenkins 1991

även till målgrupper och verksamhetsfält utanför skolans värld. Genom att pröva metoder anpassade för skolans värld på andra målgrupper sker också en metodutveckling eftersom praktiken måste justeras eller kompletteras i takt med att målgrupperna blir fler och med mer varierad bakgrund. Vi menar samtidigt att arkivpedagogik riktad till skolor eller annan formell utbildning är och bör vara en angelägen uppgift för arkivinstitutionerna i framtiden. Det är en arkivpedagogisk tradition värd att utveckla vidare och därför är det också viktigt att belysa arkivpedagogikens nära förhållande till skola och läroprocesser – något som görs i följande avsnitt.

Ett skolperspektiv

Aldrig är eleverna så förväntansfulla och motiverade som när detta arbete pågår! Aldrig är närvaron så total som när forskning pågår! När dokument av olika slag kommer i elevernas händer, är det som historiestudierna blir "på riktigt". Istället för att endast vara konsumenter av historia, blir eleverna delaktiga i historieskrivningen. Deras ögon öppnas för historiska källproblem som tendens och tillförlitlighet. Frågor som är centrala i historieundervisningen men som i arkivmiljön får högst realistisk innebörd.²⁶

Varje år tar Leif Holmstedt, lärare i historia vid Latinskolan i Malmö med sina studenter till stadsarkivet i Malmö. Holmstedt och eleverna förefaller entusiastiska. Arkivstudier innebär att elevernas källkritiska förmåga ökar samtidigt som eleverna blir delaktiga i undervisningen. Det senare är centralt inom den så kallade "nya pedagogiken". Ur ett skolperspektiv är annorlunda uttryckt arkivpedagogik ett högst angeläget område. I det följande redogörs för på vilka sätt skolan öppnar för samarbeten med arkiven.

Den nya pedagogiken

I *Pedagogik för 2000-talet* menar pedagogen Henry Egidius (2002) att industrisamhället har ersatts av ett informations- eller kunskapssamhälle. Enligt Egidius är företagets viktigaste resurser inte längre ekonomiskt kapital och materiell utrustning utan människor och deras kompetens, humankapitalet. Denna förändring ställer nya krav på människors kunskaper och medför också en ny syn på inläring. Människor förväntas aktivt söka kunskap under hela sin livstid, något som brukar benämnas *livslångt lärande*. Inte bara företag utan även andra verksamheter efterfrågar människor med förmåga att ständigt söka ny kunskap och fördjupa sitt kunnande. Uppfattningen om det livslånga lärandet medför ett ökat behov av kunskaper om hur att söka, hantera och förhålla sig till olika typer av information. Förändringen påverkar också synen på vad kunskap och lärande är. Idag menar många att

²⁶ <http://www.folkirorelse.se/>

kunskap konstrueras i samverkan med andra och att detta kunskapande är en ständigt pågående process. Istället för passiv inläring talas det därför om olika lärandeprocesser.²⁷

Med utgångspunkt i samhällsförändringen samt en ny uppfattning om kunskap och läroprocesser har den nya pedagogiken inom skola och andra utbildningar vuxit fram. Elever ska lära sig att vara aktiva sökare av kunskap och samtidigt reflektera kring sitt eget lärande. Metoderna för lärandet kan vara olika, men nyckelorden är bland annat självstyrkt lärande, delaktighet, dialog och medverkan.²⁸ I detta blir förmåga att söka information och kritiskt granska olika källor av stor betydelse, områden som arkivpedagogiken av tradition är mycket bra på. Den nya pedagogiken är emellertid inte det enda som påverkar skolans värld, av minst lika stor betydelse är läro- och kursplaner.

Skolans läro- och kursplaner

Skolans läroplan från 1994 (Lpo 94) fastslår att skolans uppdrag är att främja grundläggande demokratiska värderingar, förståelse och medmänsklighet. Detta ska uppnås genom att medvetandegöra eleverna om att de är bärare av och delaktiga i skapandet av ett gemensamt kulturarv. Genom att vara medveten om detta skapas en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med en förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. I läroplanen anses det dessutom angeläget att i all undervisning anlägga ett "historiskt perspektiv så att eleverna kan utveckla en beredskap inför framtiden och utveckla sin förmåga till dynamiskt tänkande"²⁹. Vid sidan av det historiska perspektivet är även ett internationellt-, miljö- och etniskt perspektiv av betydelse. Arkiven är naturligtvis relevanta i detta sammanhang då de både är en förutsättning för demokratin, men också en del av vårt gemensamma kulturarv.

Utöver läroplanen struktureras skolans verksamhet av kursplaner. I kursplanerna för historia på grundskolan står det att:

Historieämnet har ansvar för att eleverna ges tillfälle att arbeta med historiskt material men också att de orienterar sig i dagens informationskällor. Bedömning och värdering av källors tillförlitlighet är ett viktigt inslag.³⁰

I gymnasieskolans kursplan framgår det att elever ska utveckla ett kritiskt tänkande och ett analytiskt betraktelsesätt för att förstå såväl samhället som människors levnadsmönster. Ämnet historia ska dessutom utveckla förmågan att stå kritisk inför historiska källor och texter, men även medier och information i samtiden. I kursplanerna för historia finns en omedelbar koppling till arkiven eftersom dessa rymmer

²⁷ Egidius 2002

²⁸ Egidius 2002

²⁹ Lpo 94, s 7

³⁰ Skolverket 2002, s 78

information som rör både nutida händelser och skeenden i historisk tid. Utifrån olika handlingar kan man på ett konkret sätt föra källkritiska diskussioner.

Betydelsen av att studera både sin egen och hembygdens historia lyfts också fram i kursplanen. Med ett sådant fokus kan "betydelsefulla epoker, händelser och personer sättas in i sitt historiska sammanhang och relateras till människors liv och vardag"³¹. I arkiven är det ofta den "lilla historien", dvs. lokalsamhället och människor som verkade där, som träder fram. I detta sammanhang är dessutom historiska dokument i sig viktiga i läroprocessen. Dokumenten skapar en känsla av närhet till historien, något som en historisk faktatext har svårt att förmedla. I relation till historiska faktatexter finns det ytterligare en dimension som är viktig att lyfta fram. I motsats till innehållet i historieböcker är arkivhandlingar obearbetade skärivor från en förfluten tid, vilket väcker nyfikenhet och frågor hos läsaren. Enligt kursplanerna är detta, att väcka nyfikenhet och skapa närhet till historien, också en av intentionerna med ämnet historia. Historieämnet "skall stimulera elevernas nyfikenhet och lust att vidga sin omvärld i en tidsdimension" men det ska också "ge möjlighet att leva sig in i gångna tider och de förutsättningar som funnits för män, kvinnor och barn i olika kulturer och samhällsklasser"³². Innehållet i läro- och kursplaner möjliggör således på flera sätt samarbeten mellan skola och arkiv/arkivpedagogik. De erfarenheter som finns på detta område understryker den potential som ryms i samarbetet, nedan citeras Eva Stigsdotter, lärare vid Gymnasieskolan *Vipan* i Lund.

Vår skola ligger på ett före detta sjukhusområde och mina elever går Omvårdnadsprogrammet. Därför börjar jag kurserna i Historia A och Samhällskunskap A med källkritik. Skånes Arkivförbund har, i samarbete med Regionarkivet, tagit fram olika dokument som gamla sjukjournaler och budgetäskanden. Med hjälp av arkivpedagogen söker eleverna fakta i materialet och får värdera olika sorters källor. Många fascineras av patienternas människoöden och den människosyn som fanns i vården under 1930-talet. Etiska aspekter ingår i kursplanen för Samhällskunskap A. Skolans historia blir konkret och lite spännande. Det väcker nyfikenhet hos eleverna som är ett av målen för kursplanen i historia. Att samarbeta med arkivpedagogen ger eleverna tillgång till expertkunskap och är en stor hjälp för mig som lärare.³³

Vi kan konstatera att arkivstudier ligger väl i linje med den nya pedagogiken, genom att arbeta med arkivmaterial uppnås dessutom flera av de kunskapsmål som läro- och kursplaner definierar.

³¹ Skolverket 2002, s 77

³² Skolverket 2002, s 76

³³ <http://folklore.se/>

Arkivpedagogik ur ett skolperspektiv – en avrundning

Den arkivpedagogiska tradition som vänder sig till skolorna har utgått från ett skolperspektiv. Innehåll och metoder har tagits fram i nära samarbete med lärare, på så sätt har arkivstudier kunnat anpassas efter skolornas arbetssätt och kunskapsmål. Därmed har arkivpedagogiken kommit att komplettera och berika den undervisning som bedrivs i ämnen såsom svenska, samhällskunskap, historia, biologi och bild. I de flesta ämnen kan ett historiskt perspektiv anläggas. Arkivstudier i historieämnet kan till exempel berika svenskämnet genom att elever med utgångspunkt i historiskt material skriver skönlitterära texter eller spelar teater. I ämnet biologi kan äldre dokument kring sexualitet fungera som underlag för diskussioner om sexualitet i samtiden. I de lägre årskurserna kan arkivstudier ingå i tematiska arbetssätt som syftar till att vara ämnesöverskridande. Det vanligaste är dock fortfarande att arkivpedagogiken används inom SO-ämnena och framförallt historieämnet.

De pedagogiska metoder som används inom arkivpedagogiken bygger på den nya pedagogiken. Denna är emellertid inte utformad i ett pedagogiskt vakuum utan är delvis inspirerad av John Dewey och Lev Vygotsky – två portalgestalter inom pedagogiken. Dewey är framför allt känd genom begreppet *Learning by doing*. Han menar att lärande sker mer effektivt när barn ges möjlighet att göra saker istället för att passivt lyssna på en lärare. Undervisning ska, enligt Dewey, bygga på delaktighet och dialektik mellan praktik och teori. Lev Vygotsky betonar vikten av kommunikation eller dialog, dvs. att lärande sker i kommunikation med andra.³⁴ Inom den skolanknutna arkivpedagogiska traditionen görs eleverna delaktiga i sitt lärande genom att arbeta med arkivhandlingar eller andra aktiviteter knutna till dokumenten, men också genom att medverka i dokumentationsprojekt. Undervisningen bygger på dialog och reflektion kring arkivens betydelse, materialets tillblivelse och innehåll.

En annan uppskattad metod kan benämnas "sinnenas pedagogik", vilket innebär att lärandesituationer skapas som appellerar till alla sinnen. Elever får till exempel använda vita handskar och hålla i äldre dokument, men de får även komma in i magasinerna där de kan se och uppleva mängden av handlingar.

Trots alla goda exempel på arkiv som en tillgång i undervisningen råder dock fortfarande stor okunskap inom lärarkåren om denna resurs. Arkiven måste fortsätta, kanske intensifiera, sitt arbete med att informera och sprida kunskap om de möjligheter arkivpedagogiken erbjuder. Inom ramen för det nationella uppdraget har Skånes Arkivförbund verkat för att medvetandegöra arkivsektorn om betydelsen av detta arbete. I följande fyra kapitel ska därför arbetet inom ramarna för det nationella uppdraget redovisas.

³⁴ Egidius 2002

Kapitel 3. Skånes Arkivförbunds arbete inom ramarna för det nationella uppdraget

I detta kapitel beskrivs kortfattat det arbete som Skånes Arkivförbund utfört mellan åren 2006-2008. Kapitlet ska betraktas som en summering och följs av tre fördjupande kapitel. Redovisningen utgår från de fyra målsättningar som formulerades inom uppdraget.

Mål 1. Befästa arkivpedagogiskt arbete som en naturlig del av arkivens vardag

Uppdragets främsta syfte har, som tidigare nämnts, varit att förankra det arkivpedagogiska arbetet inom arkivsektorn. För att uppnå detta mål har det varit av central betydelse att fånga upp erfarenheter, önskemål och behov inom sektorn. Skånes Arkivförbund har därför arrangerat en rad seminarier och konferenser där verksamma arkivarier och pedagoger haft möjlighet att lyfta fram intressanta verksamhetsområden samtidigt som pedagogiska insatser har kunnat presenteras.

Arkivförbundet har även skrivit en rad artiklar, framförallt i *Tema Arkiv*, i syfte att sprida egna och andras arkivpedagogiska erfarenheter till landets arkivinstitutioner. Utöver detta har arkivförbundet tagit emot studiebesök samt bjudits in att medverka i en rad olika konferenser, seminarier och utbildningar såväl i Sverige som i Danmark, Norge och Finland. Ett kalendarium över verksamheten samt en lista över de artiklar som publicerats både av oss själva och andra återfinns i bilaga 1 och 2.

Mål 2. Utveckla arbetet inom Arkivpedagogiskt forum

För att arkivpedagogiken ska stärkas, spridas och utvecklas inom arkivsektorn krävs ett väl fungerande nätverk. Arkivpedagogiskt forum är ett sådant nätverk. Det bildades i slutet av 1990-talet men förde en relativt tynande tillvaro vid 2000-talets inledning. Skånes Arkivförbund

har sett det som en viktig uppgift att verka för att hålla nätverket vid liv genom att vitalisera och utveckla det. Det har gjorts genom att inom ramen för Arkivpedagogiskt forum anordna seminarier i nära samarbete med lokala, regionala och nationella arkivinstitutioner. Samarbetet har varit viktigt för att utveckla nätverket, men också för att etablera nya kontakter. Seminarierna har syftat till att synliggöra aktuella verksamheter inom angelägna områden såsom *Mångkultur och mångfald, Demokrati, Digitala läromedel, Att levandegöra kulturarvet* och *Arkivpedagogik för äldre*. Verksamheten inom kulturarvssektorn har inviterats, men vid en del tillfällen har även lärare medverkat.

En annan viktig fråga har varit att undersöka förutsättningarna för att skapa en fastare organisatorisk ram kring Arkivpedagogiskt forum. Undersökningen har resulterat i ett organisationsförslag som har överlämnats för diskussion till den nationella samverkansgruppen *Svenska arkiv i samverkan för synlighet (SASS)*.

Mål 3. Verka för att arkiv- och lärarutbildningar ska innehålla moment av arkivpedagogik

Arkiv- och lärarutbildningar är en viktig målgrupp om arkivpedagogisk verksamhet ska kunna etableras vid landets arkiv och skolor. Som ett led i detta arbete har Skånes Arkivförbund undersökt i vilken utsträckning arkivpedagogik ingår i de olika utbildningarna samt skapat en översikt över vilka samarbeten som finns mellan lärarutbildningar och arkiv. Dessutom har arkivutbildningarna kontaktats i syfte att undersöka attityder till arkivpedagogik. Sammanställningen av detta arbete återfinns i kapitel 5 och kan användas som inspiration till fortsatt arbete eller diskussionsunderlag.

Ska arkivpedagogiken få ett större utrymme i utbildningarna är det givetvis av stor betydelse att det finns teoretisk och praktisk litteratur på området. Av den anledningen har vi även gjort en sammanställning av den litteratur som finns (bilaga 3).

Skånes Arkivförbund har dessutom varit delaktig i planeringsarbetet och starten av ett nytt masterprogram vid Lunds universitet, *Masterprogram i arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap respektive museologi (ABM)*.

Mål 4. Sprida och vidareutveckla metoder för ökad samverkan mellan ABM institutioner, kulturarvspedagoger och skola

För att skapa möjligheter till ökad samverkan mellan ovan nämnda institutioner är det viktigt att få inblick i och kunskaper om varandras verksamheter. Därför har Skånes Arkivförbund bland annat arrangerat seminariet *ABM-pedagogik i praktik* i samarbete med det regionala nätverket *ABM Skåne*, samt, i samarbete med *Kulturen i Lund* och *Institutionen för kulturvetenskaper* vid Lunds universitet och med stöd från

ABM-centrum och Region Skåne, en nationell ABM-konferens på temat *förmedling*.

Övriga projekt inom uppdraget

Utöver dessa seminarier och konferenser har arkivförbundet drivit ett flertal projekt som anknyter till målen. År 2007 publicerade Skånes Arkivförbund den arkivpedagogiska boken *Krumelurer i arkiven – en pedagogisk resurs*, syftet var sprida kunskap om arkiv och inspirera till användande av lokal- och kulturhistoriskt material i olika pedagogiska sammanhang. Vidare har arkivförbundet verkat för ökad samverkan mellan de svenska föreningsarkiven genom att, i samverkan med *Arkiv Gävleborg* och *Folkrörelsernas Arkivförbund (FA)*, producera det webbaserade läromedlet *Folk i rörelse*. Den vänder sig till gymnasiet och speglar demokratins framväxt i Sverige ur ett förenings- och folkrörelseperspektiv.

Avslutningsvis ska även nämnas projektet *Människor, möten, minnen* som Skånes Arkivförbund har drivit tillsammans med Skånes hembygdsförbund i Klippans kommun inom ramarna för *Kultur i vården*³⁵. Det har syftat till att pröva nya samarbetsmodeller inom en kommun, men också utvecklat nya sätt att använda arkiv och hembygdsföreningar i mötet med äldreomsorgen. Projektet har varit en viktig del av det nationella uppdraget i syfte att utveckla arkivpedagogiken i mötet med nya målgrupper.

Detta var således en kortfattad summering av Skånes Arkivförbunds arbete inom ramarna för det nationella uppdraget. Nu följer tre kapitel där verksamheten redovisas mer utförligt.

³⁵ *Kultur i Vården* är ett samarbete mellan Kultur Skåne och Kommunförbundet Skåne.

Kapitel 4. Angelägna verksamhetsområden inom arkivpedagogiken

Detta kapitel består av en fördjupad redovisning av arkivförbundets arbete för att utveckla och stärka det nationella nätverket samt för att aktualisera angelägna verksamhetsområden inom arkivpedagogiken. Kapitlet är indelat i sex avsnitt: *Arkivpedagogiskt forum*, *Mångkultur*, *Digitala lärresurser*, *Demokrati* och *Arkivpedagogik för äldre*. Varje avsnitt inleds med en allmän bakgrund och därefter ges exempel på vad Skånes Arkivförbund gjort inom ramen för detta verksamhetsområde. Det innebär att såväl gemensamma seminarier som arkivförbundets utvecklingsprojekt beskrivs. I avsnittet *Demokrati* redogörs exempelvis för den nationella satsningen *Folk i rörelse*, medan *Arkivpedagogik för äldre* beskriver utvecklings- och samverkansprojektet *Människor, möten och minnen*. Vissa avsnitt avslutas dessutom med exempel på andra intressanta projekt inom verksamhetsområdet.

Arkivpedagogiskt forum

Bakgrund

Arkivpedagogiskt forum initierades i slutet av 1990-talet av Christher Bogefeldt (kultursekreterare vid Riksarkivet) och Eva Sjögren (nuvarande landsarkivarie i Östersund och tidigare chef vid Skånes Arkivförbund). Forumet har fungerat som ett löst sammansatt nätverk för pedagogiskt intresserade personer med uppgift att bland annat arrangera möten samt samla in och sprida information rörande arkivpedagogisk verksamhet. Initialt arrangerade nätverket årliga träffar på Riksarkivet i Stockholm och under en period anställdes även en samordnare för nätverket. Samordnaren skulle bland annat fånga upp arkivpedagogiska önskemål och behov runt om i landet. Till följd av snäva ekonomiska ramar har emellertid forumet fört en allt mer tynande tillvaro.

Vitalisering av det nationella nätverket

Ett väl fungerande nätverk är, menar vi, en viktig förutsättning för arkivpedagogikens fortsatta spridning och utveckling i Sverige, att utveckla nätverket har därför varit en central målsättning. Inom ramen för Arkivpedagogiskt forum har därför Skånes Arkivförbund arrangerat seminarier i samarbete med lokala, regionala och nationella arkivinstitutioner i Sverige. Seminarierna har syftat till att stärka samarbetet i nätverket och etablera nya kontakter, men även att uppmärksamma angelägna ämnesområden inom arkivpedagogiken (som vi återkommer till längre fram i detta kapitel).

Vidare har Arkivförbundet inom nätverket aktualiserat frågan rörande forumets framtida organisation och verksamhet. En enkät skickades ut via nätverkets mailinglista under våren 2008 och besvarades av arkivarier och pedagoger verksamma vid statliga, kommunala och enskilda arkiv.³⁶ En överväldigande majoritet av landsarkiven var till exempel representerade i svaren. Ett särskilt utskick gjordes även till styrelserna för de övergripande samarbetsorganisationerna inom arkivområdet *Föreningen för arkivverksamma inom landsting och kommuner* (FALK) och *Folkrörelsernas Arkivförbund* (FA). I september samma år anordnades ett diskussionsmöte på Riksarkivet. Vid mötet deltog ett 20-tal personer och ett flertal av dessa kom från arkiv som inte hade medverkat i enkäten, vilket ytterligare understryker det stora intresset för denna fråga.

I svaren på enkäten var bilden entydig: Betydelsen av ett väl fungerande nätverk betonades. Denna bild förstärktes i samband med mötet på Riksarkivet. Deltagarna var överens om att ett forum som syftar till kunskapsspridning och kunskapsuppbyggnad, erfarenhetsutbyte och fokusering av det arkivpedagogiska arbetsområdet är av avgörande betydelse. En förutsättning för detta är dock, menade man, att forumet är öppet för alla som är intresserade av arkivpedagogiska frågor.

Förslag om Arkivpedagogiskt forums framtida organisation

Under mötet diskuterades hur forumet kunde organiseras i syfte att utveckla verksamheten. Ett förslag som lanserades och fick genomslag var att etablera forumet som en del av nätverket *Svenska Arkiv i samverkan för Synlighet* (SASS) med utgångspunkt i argumentet att arkivpedagogik angår hela arkivsektorn. I likhet med Arkivpedagogiskt forum är SASS ett löst sammansatt nätverk med Riksarkivarien och *Statens arkiv* samt ordföranden i branschorganisationerna FA, FALK, *Näringslivets Arkivråd* (NLA), *Näringslivsarkivens förening* (NAF) och *Svenska Arkivsamfundet*. De ansvarar bland annat för Arkivens dag och den periodvis återkommande arkivveckan.

³⁶ Enkätsvaren förvaras på Skånes Arkivförbund

Vid mötet på Riksarkivet tillsattes en arbetsgrupp med företrädare från offentliga och enskilda arkiv däribland Skånes Arkivförbund.

Arbetsgruppen utarbetade följande förslag:

- att arkivpedagogiskt forum blir en verksamhet under SASS paraply
- att man inom SASS bildar en arkivpedagogisk styrgrupp med representanter från de olika arkivorganisationerna som kontinuerligt avrapporterar till styrelsen.
- att arbetet i styrgruppen är tidsbegränsat och att man har ett roterande ordförandeskap
- att styrgruppen planerar och ansvarar för årliga möten och workshops i samarbete med Arkivpedagogiskt forum och att dessa möten sprids över landet
- att styrgruppen ansvarar för nätverkets mailinglista och via den sprider information
- att SASS tillsammans med styrgruppen verkar för att upprätta en hemsida för SASS och Arkivpedagogiskt forum, förslagsvis med Statens arkiv som huvudman.

Förslaget presenterades vid SASS möte i januari 2009. Förslaget fick ett positivt bemötande, men inga överenskommelser gjordes och inga beslut fattades. Styrelsemedlemmarna skulle först presentera förslaget i sina respektive organisationer.

Att inlemma Arkivpedagogiskt forum i SASS skulle kunna resultera i att den arkivpedagogiska verksamheten får ökad möjlighet att förankras och utvecklas inom hela arkivsektorn i Sverige, vilket ligger i linje med arkivpropositionen (2004/05) och det nationella uppdraget i arkivpedagogik. För att SASS och Arkivpedagogiskt Forum ska kunna fungera och utvecklas på ett tillfredsställande sätt måste det skapas en fastare organisation kring nätverken samt tillsättas extra resurser, kanske i form av en nationell samordnare. Skånes Arkivförbund menar att det vore önskvärt om Riksarkivet och regeringen/kulturdepartementet kunde ta frågan i beaktande.

Det är emellertid inte bara inom den svenska arkivsektorn som intresset för arkivpedagogik och förmedling ökar. I Danmark och Norge har man exempelvis inom ramen för de större arkivorganisationerna bildat särskilda förmedlingsnätverk. Vi menar att erfarenheten från dessa nätverk kan vara av intresse i samband med etableringen av ett nationellt svenskt nätverk

Övriga nordiska förmedlingsnätverk

I Danmark finns en ny arkivorganisation vid namn *Organisationen Danske Arkiver* (ODA)³⁷. Inom denna organisation finns olika nätverk varav ett är uppbyggt kring förmedlingsfrågor. Detta nätverk består av ett flertal personer och en koordinator som rapporterar till styrelsen. Nätverkets mål är att utveckla befintlig arkivförmedling, men också att medverka till att utveckla den utåtriktade verksamheten vid danska arkiv. Som ett led i detta ska nätverket utveckla strategier för samarbete, formulera gemensamma utvecklingsprojekt, arrangera workshops och seminarier samt initiera forskning. Nätverket har även upprättat en blogg om arkivförmedling och denna fungerar som plattform för diskussioner och utbyte av erfarenheter. Bloggen fångar också upp nordiska erfarenheter och information om konkreta projekt.³⁸

I Norge bildades 2008 ett förmedlingsnätverk inom organisationen *Landslaget for lokal- og privatarkiv* (LLP).³⁹ Nätverket får under tre år ekonomiskt stöd från *ABM-utvikling* och leds av en arbetsgrupp om fyra personer, arbetsgruppen rapporterar till LLP:s styrelse. Arbetsgruppen ska bland annat ansvara för en nätsida, dess drift och underhåll samt arrangera workshops och seminarier. De ska även upprätta en blogg på LLP:s hemsida.⁴⁰ Syftet med nätverket är att öka förmedlingskompetensen, bygga samarbetslinjer på tvärs, utarbeta en idébank, vara ett forum för yrkeskritik och utveckla metoder för förmedling av elektroniska arkiv.

Slutligen kan även nämnas att det finns ett litet informellt nordiskt förmedlingsnätverk med representanter från ett antal nordiska arkivinstitutioner. Skånes Arkivförbund har deltagit vid två nätverksmöten dels i Köpenhamn 2007 dels i Oslo 2008. En av ambitionerna med nätverket är att producera en nordisk antologi om arkiv och förmedling ur olika aspekter.

Mångkultur och mångfald

Mångfald, mångkultur, kulturell mångfald är vanliga ord i dagens Sverige. Det är kanske inte så konstigt – det råder knappast något tvivel om att den kulturella mångfalden ökar i vårt land. Flödet av former, stilar, föremål, och sätt att leva och tänka över alla slags sociala och kulturella gränser är intensivare och kanske också mer medvetet markerade än tidigare. Källorna till förändring är många, däribland migration, turism, globaliserad varumarknad och ny teknologi.

³⁷ <http://www.dkarkiver.dk/>

³⁸ <http://arkivformidling.wordpress.com>

³⁹ <http://www.llp.no>.

⁴⁰ <http://www.llp.no/formidling/>

Så inleder etnologen Owe Ronström en artikel om mångkultur och kulturpolitik.⁴¹ Artikeln utgör ett delresultat i ett uppdrag som Kulturdepartementet gav *Mångkulturellt centrum* 2004. Uppdraget var att undersöka mångfald på statliga kulturinstitutioner.

Året därpå kungjorde regeringen att 2006 skulle vara ett Mångkulturår. Syftet var bland annat att det offentliga kulturlivet skulle bli

”...bättre på att spegla och ta tillvara medborgarnas olika erfarenheter, kunskaper och perspektiv och på ett mer naturligt och självklart sätt inkludera dem i det ordinarie kulturutbudet.”⁴²

För arkivsektorn innebar detta att frågor kring insamling, dokumentation och arkivering aktualiserades med utgångspunkt i perspektivet mångkultur och mångfald. Dessutom problematiserades förmedlingsfrågor med utgångspunkt i perspektivet: Vad förmedlas, hur förmedlas detta och till vem? I det följande avsnittet förs en övergripande diskussion om hur arkiv och arkivpedagogik förhåller sig till mångkultur och mångfald. Därefter fokuseras på hur arkivpedagogik kan formas med utgångspunkt i mångkultur- och mångfaldsperspektivet. Utgångspunkten för denna diskussion är några konkreta exempel på hur arkivpedagogik med fokus på mångkultur och mångfaldsfrågor kan bedrivas.

Arkiv, arkivpedagogik och mångfalden

De offentliga arkiven rymmer uppgifter om alla medborgare i samhället, oavsett etnisk eller kulturell bakgrund. Ja, även de som inte har erhållit medborgarskap finns i arkiven. Arkiveringen av offentliga handlingar styrs dock inte av ett specifikt mångfaldsperspektiv utan av lagar såsom tryckfrihetsförordningen och arkivlagen. I den senaste arkivpropositionen som särskilt berör de statliga arkiven poängteras dock vikten av att ta tillvara de nationella minoriteternas språk. Minoriteternas arkivverksamhet i Sverige bör, menar man, uppmärksammas och arkivmaterial på de nationella minoritetsspråken anses angelägna att bevara.⁴³

I arkivpropositionen uttrycks således en politisk vilja, de statliga arkiven ska verka för ökad mångfald (som i detta fall är identiskt med de nationella minoriteterna). Propositionen aktualiserar därmed en rad frågor om arkivinstitutionernas förhållande till enskilt och offentligt material, dokumentations- och insamlingsarbete, samt deras ansvar att spegla samhällets mångfald. Det är dessutom frågor av stor vikt i ett demokratiskt samhälle.

Det är en demokratisk rättighet att kunna forma sina kulturella identiteter utifrån de kulturarv som presenteras på

⁴¹ Ronström 2004, s 145

⁴² SOU 2005, s 91

⁴³ Arkivpropositionen 2004/2005

kulturarvsinstitutionerna. De institutioner som förvaltar kulturarvet kan betraktas som identitetsbegränsande institutioner dit samhällsmedborgarna kan gå för att få kännedom om sin historia. Därför vilar det ett stort ansvar på institutionerna att bygga ett kollektivt minne som alla känner delaktighet i.⁴⁴

När det gäller de enskilda arkivinstitutionerna och deras förhållande till mångfald blir frågan betydligt mer komplext eftersom de inte omfattas av samma lagar som de offentliga arkiven. Eftersom stora delar av minoriteternas arkivmaterial till exempel har definierats som enskilt material och finns hos enskilda föreningar eller personer är detta inte omedelbart tillgängligt, något som identifieras som ett problem i arkivpropositionen⁴⁵. De enskilda arkiven har dessutom olika uppdragsgivare, vilket också påverkar verksamheten.

För de flesta enskilda arkiv såsom förenings-, företags- och folklivsarkiv är insamlings- och dokumentationsarbete en viktig uppgift. Hur mångfalden ska speglas i denna verksamhet är en fråga som arkivsektorn bör beakta och problematisera i betydligt större utsträckning än vad som är fallet idag. Vad åsyftas när ordet mångfald används? Vem definierar innehållet?

Som ett led i ett ökat mångfaldsarbete arbetar en del föreningsarkiv återkommande med skriv- eller minnesinsamlingar. Syftet är att få människor att skriva ner sina minnen, tankar och erfarenheter kring olika teman eller ämnen. På så sätt får människor möjlighet att berätta sin historia för framtiden och därmed bli en del av ett gemensamt kulturarv. Sådana projekt drivs även på folklivsarkiven, varav flertalet ingår i den statliga myndigheten *Institutet för språk och folkminnen*. Vid Mångkulturellt centrum i Botkyrka pågår sedan ett år tillbaka ett nationellt skrivprojekt *Att minnas migration* i samarbete med *Nordiska museet*. I arkivpropositionen 2004/05:125 framgår det att även den arkivpedagogiska verksamheten bör rikta sig till olika grupper i samhället, till exempel människor med annan kulturell bakgrund än den svenska, personer med funktionshinder och teknikovana.

För att uppmärksamma och aktualisera mångkultur- och mångfaldsperspektivet inom det arkivpedagogiska området arrangerade Skånes Arkivförbund i samarbete med Arkivpedagogiskt forum år 2006 ett seminarium på Mångkulturellt centrum i Botkyrka. Under dagen diskuteras teoretiska aspekter av begreppet mångkultur, Mångkulturellt centrum's verksamheter presenterades och information om pågående arkivpedagogiska projekt med mångkulturell prägel spreds.⁴⁶ Det var tydligt att det fanns ett behov av diskussioner om hur arkivpedagogiken kunde möta mångfaldsfrågor. Av den anledningen följer här några exempel på samarbeten mellan arkiv och skola respektive arkiv och högskola som har haft fokus på etnisk mångfald. Det första är ett konkret

⁴⁴ Ewert 2007, s 40

⁴⁵ Arkivpropositionen 2004/2005

⁴⁶ Tema Arkiv 3/2006

projekt som Skånes Arkivförbund har medverkat i inom ramen för det nationella uppdraget. Därefter följer en redogörelse för några olika projekt som bygger på ett *interkulturellt perspektiv*. Exempelen lyfts fram eftersom de representerar delvis olika arbetssätt och förhoppningen är att de kan generera idéer som bidrar till fortsatt utveckling av arkivpedagogisk verksamhet med fokus på mångfaldsfrågor.

I gatlyktans tid

Under våren 2007 medverkade Skånes Arkivförbund i *I gatlyktans tid*, ett skolprojekt som hade initierats av stadsarkivet i Malmö. Syftet var att väcka nyfikenhet för Malmös historia, att ge ökade kunskaper om arkiv och att skapa delaktighet i kulturarvsfrågor. I projektet deltog sju klasser från årskurs sex från olika stadsdelar i Malmö. Elever med annan etnisk bakgrund än svensk utgjorde en majoritet.

Den stora utmaningen var att skapa ett innehåll som appellerade till alla oavsett bakgrund samtidigt som syftet var att fånga den etniska mångfald som fanns bland eleverna. Inledningsvis bjöds alla skolklasser in till ett besök på stadsarkivet. Vid arkivbesöket fick eleverna ta del av dokument som kunde kopplas till deras eget närområde och som därmed alla kunde känna igen och relatera till. Skolhandlingar från den egna skolan och husförhör från något välbekant hus i deras närområde visades till exempel. Med utgångspunkt i det vardagliga och lokala väcktes engagemang och nyfikenhet hos eleverna för både historia och arkiv. Besöket avslutades med att en särskild arkivlåda innehållande dokument från stadsarkivet överlämnades till respektive klass. Materialet speglade människors vardagsliv i Malmö för hundra år sedan och ett tema handlade om boende. Arkivlådan tog skolklasserna med sig tillbaka till skolan för att där arbeta vidare med innehållet. Dessutom fick några elever i uppdrag att skriva något om deras eget boende eller om något annat viktigt i deras närområde. Detta material arkiverades sedan på stadsarkivet. Projektet *I gatlyktans tid* gav upphov till ett fyrtiotal berättelser som tillsammans speglar mångfalden i Malmö och unga människors skol- och boendesituation år 2007.

Att låta elever ta del av äldre material och sedan be dem skriva historia för framtiden är en metod som Skånes Arkivförbund brukar använda inom sin pedagogiska verksamhet. Eleverna blir då medvetna om arkivens bevarande funktion, samtidigt som de även blir delaktiga i skapandet av historia. De berättelser som lämnas in till arkivet blir samtidigt en del av det gemensamma kulturarvet. Genom att eleverna själv får skriva ner sin historia eller dokumentera samtiden blir de varse om sin egen roll i historien, i samtiden och för framtiden. Med andra ord skulle man kunna säga att eleverna får ett ökat historiemedvetande. Ett begrepp som är mycket centralt inom historiedidaktiken och som är ett av målen inom historieämnet i skolan.

I arbetet med mångkultur- och mångfaldsfrågor finns det emellertid även en del risker och problem. I mötet med människor med annan

etnisk bakgrund än svensk finns det en risk för att enkla kategoriseringar skapas, att den enskilde individen betraktas som företrädare för en viss etnisk eller kulturell grupp. Därmed tillskrivs människor en identitet som de kanske inte själva har valt. Av den anledningen är det viktigt att fundera över hur arkiven arbetar med mångfald utan att för den sakens skull reproducera stereotypa bilder och generaliseringar av *den Andre*. Just identitetsfrågor har man arbetat med i nästa exempel.

Arkivpedagogik i ett interkulturellt perspektiv

I artikeln *Arkivpedagogisk – med ett mångkulturellt perspektiv* beskriver Kenneth Awebro (2007) ett projekt som genomfördes med studenter från Södertörns högskola tillsammans med Riksarkivet. Studenterna, alla med olika etnisk bakgrund, fick under en period arbeta med arkivhandlingar som knöt an till deras hemland. Det krävdes därmed god kännedom om varje enskild elev, men också tid till att förbereda lämpliga arkivuppgifter. Awebro summerade projektet på följande vis:

Arkivpedagogik kan – rätt använd – vara ett medel för att åstadkomma en starkare hemkänsla för människor från andra länder och kulturer, men också för att belysa viktiga och okända delar av vårt mångkulturella arkiv och med ett mer internationellt perspektiv. I det mångkulturella Sverige finns arkivmaterial från alla världens hörn att tillgå. Det gäller bara att utveckla lämpliga pedagogiska metoder och angreppssätt för att göra detta – alltså interkulturell arkivpedagogik måste utvecklas, mycket beroende på att arkiv är identitetsskapande. Därigenom stärks individernas självkänsla, individuellt, kollektivt och historiskt.⁴⁷

Oavsett om man väljer att individanpassa material för att stärka identitet eller ej så visar Awebros projekt att arbetet med arkivhandlingar kan främja interkulturell förståelse:

Arkivmaterialet innebar reflektioner över den egna, men också andra kulturer som tidigare betraktades med viss misstänksamhet, och här är autenticiteten hos materialet av stor betydelse. Studenterna utvecklar en kulturkompetens. I flera fall tvingades studenterna att genom sitt möte med arkivhandlingar konfronteras med egna tidigare föreställningar, attityder och fördomar och en verklig interkulturell läroprocess skapades.⁴⁸

Just att skapa interkulturell förståelse är målet för den pedagogik där man studerar socialisation, lärande och undervisning i ett mångkulturellt, multietniskt, globalt och interkulturellt sammanhang.⁴⁹ Ett interkulturellt perspektiv är också något som ska genomsyra hela skolväsendet, så även historieämnet i grundskolan.

⁴⁷ Awebro 2007, s 116

⁴⁸ Awebro 2007, s 112

⁴⁹ Lahdenperä 2007, s 14

Ett interkulturellt perspektiv i historieämnet kan belysa likheter och skillnader mellan olika kulturer och utveckla förståelse för kulturell mångfald. Insikter i olika länders historiska bakgrund och utveckling ger vid jämförelser med den egna kulturkretsen kunskap om och förståelse för vad som förenar och vad som skiljer. Detta gäller även studier av det mångkulturella inom landet och situationen för nationella minoriteter som finns i Sverige.⁵⁰

Den ovan nämnde Awebro pekar i sin artikel på de möjligheter som finns för arkivinstitutionerna i Sverige att vidareutveckla arkivpedagogiskt material med interkulturell inriktning. Han är dock inte ensam. På *Värmlands arkiv* och *Folkrörelsernas arkiv* i Värmland producerade man redan 1998 en arkivdossier som innehåller lokalthistoriskt material på temat *Människor på väg – om migration och människors flyttningsmönster*. Ett annat exempel är de emigrantväskor rörande emigrationen i slutet av 1800-talet som *Malmö stadsarkiv* skapade under mångkulturåret. Gemensamt för Awebros projekt, arkivdossiern i Värmland och emigrantväskorna i Malmö är att elever ges möjlighet att reflektera och diskutera migration förr och nu, både ur ett lokalt, nationellt och globalt perspektiv.

I sammanhanget bör även boken *Utländsk bakgrund – söka och finna i svenska arkiv* nämnas⁵¹. Författarna pekar på en rad källor till den svenska invandringens historia i både offentliga och enskilda arkiv. Dessutom ger de på ett pedagogiskt sätt inblickar i individuella människooöden samtidigt som dessa sätts in i en större internationell kontext. Den ger många goda uppslag till användbart material inom det arkivpedagogiska arbetet i framtiden.

När man talar om arkiv och arkivmaterial går tanken omedelbart till papper och dokument som man kan hålla i sin hand, men med nedanstående avsnitt vill vi bredda det arkivpedagogiska området genom att diskutera digitala lärresurser.

Digitala lärresurser

Numera existerar i det närmaste oändliga möjligheter för arkiven att göra sig synliga och tillgängliga samlingsarna. Med webbens hjälp kan man nå ut till fler och nya grupper av användare oavsett var de befinner sig i geografisk mening.

På arkiv, bibliotek och museer sker ett omfattande arbete med att förnya hemsidor, skapa webbportaler, scanna in dokument och göra sökregister och databaser tillgängliga på olika sätt. Kritik har dock framförts, somliga menar att ABM-sektorn är kvar i en digital värld som kallas *webb.1* och att sektorn istället borde använda de nya teknologier och

⁵⁰ Skolverket 2002, s 77

⁵¹ Svenson & Reutersvärd 2003

sociala platser som *webb.2* erbjuder. I *Webb.2*, även kallad *den sociala webben*, bjuds användaren in att delta och dela med sig av sin kunskap. Användarna är medaktörer snarare än passiva konsumenter. För ABM-sektorn är det av vikt att undersöka vad brukarna vill ha samt utröna var någonstans på nätet brukarna befinner sig, till exempel platser som *Facebook*, *Wikipedia* eller *You Tube*. Utvecklingen går emellertid fort och många menar att webben är på väg in i ytterligare än fas, *Webb.3.0*, vilket innebär ytterligare nya sätt att presentera och ordna information.⁵²

Denna snabbt föränderliga digitala värld måste även arkivpedagogiken lära sig att manövrera i.

Webben och det informella lärandet

Våren 2007 anordnade Skånes Arkivförbund tillsammans med Arkivpedagogiskt forum i samarbete med Riksarkivet och Stockholms stadsarkiv seminariet *Digitala läromedel*. Som tidigare nämnts skiljer man på det formella och informella lärandet, de förra pågår i skolans värld och det senare utanför. Med tanke på att Internet blivit en värld som barn, unga och vuxna spenderar allt mer tid i är förstås relationen mellan Internet och informellt lärande angelägen att utforska. I anledning av detta hävdade Charlotte S.H. Jensen, webbredaktör vid Nationalmuseet i Köpenhamn, att arkiven kan nå en bredare publik via webben, men en förutsättning för detta är att lärande skapas dit människor söker sig eftersom det finns utrymme för aktörskap och delaktighet. Här, menade Jensen, kan arkiven ta lärdom av privata, men även kommersiella aktörers hemsidor. I motsats till många av offentliga hemsidor präglas dessa av färgrikedom, dynamik och personlighet. Vidare poängterade Jensen att urvalet av bilder och texter som placeras på webben är av stor betydelse. Det är inte ovanligt att arkivens hemsidor återger bilder av arkivbyggnader. Interiörerna är ofta magasin eller forskarsalar med en och annan forskare djupt försjunkna i dokument. Men väcker sådana bilder glädje, spänning och upptäckarlust inför arkiven? Istället för att avbilda arkivens fysiska rum borde webben betraktas som ett rum med helt andra förutsättningar för läroprocesser.⁵³

Fördelarna med att utveckla arkivpedagogik för webben är således bland annat att man når betydligt fler än vad som är möjligt då traditionella metoder såsom arkivlektioner eller arkivlådor används. Samtidigt är den fysiska upplevelsen av att befinna sig i ett arkiv betydelsefull inom arkivpedagogiken. Det är ena behövs dock inte utesluta det andra. Den digitala världen öppnar upp för nya arbetsmetoder som kan komplettera och berika redan befintliga verksamheter snarare än att ersätta dem. En insikt en del arkiv tagit fasta på i projekt riktade till skolan.

⁵² Carlsson 2008

⁵³ Tema Arkiv 3/2007

Webben i mötet med skolan

Under seminariet i Stockholm presenterades exempel på webbsidor som utvecklats av arkivinstitutioner i syfte att nå skolan och andra utbildningsinstitutioner. Mats Hayern vid Stockholms stadsarkiv diskuterade två pedagogiska huvudspår inom detta område. Det första utgjordes av det så kallade *pedagogiska exemplet* med ett fokus på en färdig produkt med ett begränsat urval källor. Den norska skolsidan *Kildenet*⁵⁴ lyftes fram som ett exempel på detta huvudspår.

Studiematerialet, som har upprättats av *Riksarkivet* i Oslo, behandlar Norge under andra världskriget. Huvudsyftet är att elever i åldrarna 15-18 ska vänja sig att arbeta med och förhålla sig till olika typer av källor. Arbetet bedrivs med utgångspunkt i ett antal dokument med tillhörande arbetsuppgifter.

Det andra huvudspår som lyftes fram var den så kallade *informationsbrunnen* som i likhet med den internetbaserade *Stockholmskällan*⁵⁵ är process- och utvecklingsorienterad. *Stockholmskällan* ägs av utbildningsförvaltningen i Stockholm i samarbete med stadsarkiv, stadsmuseum, stadsbiblioteket samt utrednings- och statistikkontoret i Stockholm. Innehållet är en variation av källor som knyts samman genom gemensamma nämnare såsom tid, ämne och plats. *Stockholmskällan* beskrevs som "en löpande process av tillförsel av material där urvalet av källor sker i samspel mellan ABM och utbildningsinstitutionerna". *Stockholmskällan* innehåller dessutom, till skillnad från exempelvis *Kildenet*, olika sökmöjligheter och ingångar till materialet, men även interaktiva moment där eleverna kan delta i frågesport, spela spel och lägga ut sina egna skolarbeten.⁵⁶ Kanske kan man påstå att *Stockholmskällan* är en produkt sprunget ur webb.2 eftersom användaren görs delaktig på ett annat sätt än vad som är fallet i *Kildenet*.

Skillnaderna i tillvägagångssätten är intressanta att reflektera kring. Vilken betydelse har egentligen dessa båda spår för elevernas lärande? Här behövs betydligt fler undersökningar som tar reda på hur produkterna används av eleverna och hur läroprocessen ser ut.

Skolverket och digitala lärresurser

Arkivens pedagogiska webbsidor skulle kunna benämnas *digitala lärresurser*. Termen används som en:

Samlingsbeteckning för IT-baserade läromedel och för det som bland annat kallas lärobjekt. Med digitala resurser menar vi alltså alla typer av material i digital form som främjar lärandet. Det kan vara allt från den minsta beståndsdel, ett ljud eller en animation,

⁵⁴ <http://www.kildenet.org/>

⁵⁵ <http://www.stockholmskallan.se/>

⁵⁶ Tema Arkiv 3/2007

till en mer komplex sammansatt resurs, exempelvis en webbplats, en kurs eller en applikation.⁵⁷

Enligt skolverket har utvecklingen inom digitala lärresurser främst handlat om investeringar av utrustning och infrastruktur. På senare tid har man dock börjat intressera sig för användningen av dessa resurser och vilken betydelse de har i läroprocesser. Allt fler skolor använder sig dessutom av digitalt material och Skolverket menar att allt fler lärare vill ha möjlighet att skapa egna digitala lärresurser i syfte att lokal- och individanpassa undervisningen.⁵⁸

Skolverket verkar för att göra digitalt material tillgängligt för skolan och inom utbildningsområdet. Arbetet pågår till exempel med att utforma en särskild söktjänst för skolan som ska hitta i olika webbplatser, databaser, arkiv och mediabibliotek där det finns material för skolarbete.⁵⁹ Detta arbete bör arkiven uppmärksamma och dra nytta av i framtiden.

Arkiv som digitala lärresurser – en avrundning

Avslutningsvis presenteras ytterligare några exempel på digitala lärresurser. Det första exemplet är Värmlands arkivs nya CD-skiva *Karlstad i förändring – en tidsresa* som vänder sig både till skolelever i årskurs 6-9 och en bredare allmänhet. Genom ett urval av arkivhandlingar såsom fotografier, filmer, texter, dokument, musik och annat ljud presenteras fyra kvarter i centrala Karlstad. Det lokala perspektivet relateras även till historiska händelser på ett nationellt och globalt plan.

Det andra exemplet är landsarkivens digitala samarbetsprojekt *Arkivnycklar* som finns tillgängligt på Statens Arkivs hemsida⁶⁰. Arkivnycklar innehåller exempel på material som förvaras på landarkiven och syftet är att uppmuntra och underlätta användandet av dessa. Målgrupp är gymnasister, högskole- och universitetsstudenter samt deras lärare.

Vid sidan om Arkivnycklar har *Landsarkivet i Östersund* och *Föreningarkivet i Jämtlands län* påbörjat arbetet med webbsidan *Läroverksta'n*⁶¹. Den ska innehålla pedagogiskt material av olika slag och vänder sig till både yngre och äldre elever. Här finns material om hur andra världskriget satta avtryck i Jämtland samt berättelser om häxor och trolldom. För de yngre åldrarna finns knep och knåp, en frågesport och ett spökhäus. I uppbyggandet av sidorna har de fått hjälp av elever från IT- och mediaprogrammet vid *John Bauer Gymnasiet* i Östersund.

⁵⁷ <http://www.skolverket.se/>

⁵⁸ <http://www.skolverket.se/>

⁵⁹ <http://www.skolverket.se/>

⁶⁰ <http://www.statensarkiv.se/>

⁶¹ <http://www.laosd.se/>

Inom ramen för uppdraget har Skånes Arkivförbund producerat den digitala lärresursen *Folk i rörelse*. Projektet presenteras i sin helhet i nästa avsnitt som handlar om demokrati.

Demokrati

Demokrati diskuteras ständigt i samhället, men hur många känner till arkivens betydelse för demokratin? I arkivutredningen *Arkiv för alla – nu och i framtiden* beskrivs relationen arkiv – demokrati på följande sätt:

Arkiven är nödvändiga för att vi ska förstå vår historia. Arkiven ger oss en bild av hur samhället såg ut förr och hur det har utvecklats genom åren. Vidare ger arkiven oss kunskap om historiska skeenden och människors levnadsvillkor genom tiderna [...] Arkiven är också ovärderliga ur demokratiska utgångspunkter – för att främja ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning. Utan insikt och kunskap om samhället och dess utveckling hamnar vi lätt utanför den demokratiska processen. Möjligheten att ta del av exempelvis myndigheters arkivmaterial skapar förutsättning för insyn, öppen diskussion och därmed ökad delaktighet i det demokratiska systemet. Medborgarnas insyn i den offentliga förvaltningen är av stor betydelse för demokratin. Arkiven har alltså stor betydelse ur både kulturavvssynpunkt och demokratisynpunkt.⁶²

Demokratifrågan är en intressant och angelägen uppgift även inom det arkivpedagogiska området, både ur ett historiskt- och ett samtidsperspektiv. Utmaningen är att finna material och metoder som kan förnya och komplettera innehållet i skolans demokratiundervisning inom samhällskunskap och historia. Att visa på de offentliga arkivens betydelse för offentlighetsprincipen är också viktigt, men även att lyfta fram källor ur andra arkiv som kan bidra till att skildra demokratins framväxt. Detta är naturligtvis något som är intressant oavsett vilken målgrupp man vänder sig till.

Föreningsarkiv och demokrati

Inom ramen för Arkivpedagogiskt forum arrangerade Skånes Arkivförbund, tillsammans med Arkiv Gävleborg, hösten 2006 ett seminarium i Gävle med syfte att problematisera demokratibegreppet och samtidigt visa på de förutsättningar för samarbete som finns mellan framförallt föreningsarkiven och skolan.⁶³

På förenings- och folkrörelsearkiv bevaras en viktig del av Sveriges moderna historia. Här finns källor från folkrörelserna som speglar demokratins framväxt, men också utvecklingen av det moderna välfärdssamhället. I arkivhandlingar från t.ex. rösträttsföreningar,

⁶² SOU 2002:78, s 78

⁶³ Tema Arkiv 1/2007

politiska partier, nykterhetsloger och barnkrubbor möter man varnliga människors vilja och engagemang för ett demokratiskt samhälle, men det ger också inblick i hur lokalsamhället påverkas av skeenden på ett nationellt plan och internationellt plan. Denna typ av material är intressant i relation till skolans kursplaner.

I skolans kursplan för de samhällsorienterade ämnena är exempelvis ett av målen att: "Förstå grundläggande begrepp och företeelser i ett demokratiskt system och kunna problematisera demokratiska förhållningssätt i vardagen". Eleverna ska även "känna till förutsättningar för, pröva antaganden om och jämföra människors livsvillkor förr och nu i olika delar av världen". Dessutom ska de ha förmåga att ur "ett samhällsperspektiv söka information från olika källor, bearbeta, granska och värdera uppgifterna samt i olika uttrycksformer redovisa resultat och slutsatser".⁶⁴

Föreningsarkivens samlingar och skolans kursplaner rymmer således goda förutsättningar för samarbete och under seminariet i Gävle presenterades några exempel på detta. Två av dessa stod Arkiv Gävleborg själv för. Det första var skolprojektet *Rösträtt och valfläsk* som arkivet erbjöd länets högstadies- och gymnasieskolor inför valet 2006. Ett bildspel som speglade den politiska historien producerades och bestod av bland annat foton, affischer, flygblad, fanor samt valfilmer. Materialet skildrade rätten att rösta, de politiska partiernas tillkomst och konsten att sprida politiska budskap. Med bildspelet som metod kunde visningarna genomföras både i arkivet och ute på skolor, i enskilda klassrum eller i stora samlingslokaler.⁶⁵

Det andra exemplet utgjordes av boken *Propaganda – från idé till handling* författad av Lisa Engström (2001) och publicerad av Arkiv Gävleborg. Boken innehåller en dokumentsamling med tillhörande arbetsuppgifter som vänder sig till länets skolor. I boken skildras det demokratiska genombrottet, krigstiden och solidaritetsrörelserna, det senare genom att lyfta fram arkivmaterial som visar demonstrationer, namninsamlingar, valkampanjer och hjälpaktioner i länet. Med inspiration från bland annat dessa exempel utvecklade Skånes Arkivförbund i samarbete med andra arkiv ett nationellt digitalt läromedel med fokus på demokrati och folkrörelsehistoria. Projektet redovisas i sin helhet nedan.

Folk i rörelse – ett nationellt digitalt läromedel

En av Skånes Arkivförbunds större satsningar inom det nationella uppdraget har varit *Folk i rörelse*, ett nationellt läromedel på nätet som speglar demokratins framväxt i Sverige ur ett förenings- och folkrörelseperspektiv.⁶⁶ Webb sidan har producerats i samarbete med Arkiv Gävleborg och Folkrörelsernas Arkivförbund (FA) samtidigt som landets föreningsarkiv har bidragit med material. Därmed är det inte

⁶⁴ Skolverket 2002, s 69

⁶⁵ Tema Arkiv 1/2007

⁶⁶ <http://www.folkrorelse/>

bara ett nationellt läromedel utan också en landstäckande samproduktion.

Från och med januari 2009 har den rikstäckande samorganisation Folkrörelsernas Arkivförbund (FA) ansvar för produkten. En redaktionskommitté kommer att ansvara för publicering och fortsatt utveckling av webbplatsen.

Syfte med projektet

Syftet med projektet har varit att skapa en digital läresurs baserad på originalkällor från landets föreningsarkiv. Med utgångspunkt i temat *folkrörelser och demokrati* är ambitionen att läromedlet ska komplettera den ordinarie skolundervisningen på gymnasiet, framförallt i de samhällsorienterande ämnena på gymnasiet, men också ge verktyg till källkritisk metodik. Genom att producera ett digitalt undervisningsmaterial får alla landets skolor tillgång till studiet av arkivhandlingar, oavsett närheten till de fysiska arkivinstitutionerna.

En annan viktig aspekt av projektet har varit att skapa ett gemensamt pedagogiskt material från Sveriges föreningsarkiv. Föreningsarkiven har generellt mycket begränsade möjligheter både ekonomiskt och personalmässigt för att göra denna typ av pedagogiska satsningar. *Folk i rörelse* blir därför en extra pedagogisk resurs som arkivinstitutionerna kan erbjuda, särskilt för dem som inte själva bedriver någon egen skolverksamhet.

Projektet tar form

I slutet av 2007 påbörjade Arkivförbundet arbetet med att förankra idéerna om ett digitalt läromedel hos landets tjugotvå länsarkiv. En projektbeskrivning upprättades och kontakter togs även med representanter från Folkrörelsernas Arkivförbunds styrelse. Intresset var stort och i början av 2008 fick Lisa Engström, verksam vid Arkiv Gävleborg, i uppdrag att skapa ett innehåll och en struktur för produkten.

Till projektet knöts en nationell referensgrupp bestående av representanter från Historielärarnas förening, Riksarkivet, Lärarutbildningen vid Stockholms universitet, Historiska institutionen vid Lunds universitet, Folkrörelsernas Arkivförbund (FA), samt ArkivCentrum Örebro, Arkiv Gävleborg och Skånes Arkivförbund. Gruppen har träffats två gånger under projektets gång. Diskussioner har förts om projektets begränsningar, tekniska frågor, marknadsföring och hemsidans framtid.

På ett tidigt stadium bildade Engström även en lokal referensgrupp bestående av gymnasielärare från Polhemsskolan och Borgarskolan i Gävle samt två nyligen pensionerade lärare med lång erfarenhet av arkiv. Samarbetet inleddes med en diskussion om tidsperioden och vad som skulle kunna vara intressant att lyfta fram.

Det fanns en samstämmighet inom lärargruppen att den svenska historien under 1860 – 1920 är en undanskuffad period i undervisningen och svår att levandegöra. Det framkom tydligt ett behov av bra material kring denna period, särskilt med tanke på den nya historiekurs för gymnasiet som förmodas införas 2011 och där tonvikt kommer att läggas på modern historia och framväxten av det demokratiska samhället.

Referenslärarna menade att det var viktigt att lyfta fram den klassiska folkrörelsehistorien, såsom arbetsmarknadskonflikter, emigration och föreningslivets betydelse för demokratins framväxt. Man betonade också vikten av att visa enskilda individer och deras engagemang, ungdomars tankar i en annan tid, klassskillnader, värderingar och attityder om exempelvis manligt och kvinnligt.

Tidsperioden för läromedlet begränsades till att omfatta perioden 1850 till 1922. Årtalet 1922 ansåg lämpligt då läromedlet därmed sätter punkt vid tiden för det demokratiska genombrottet och den första folkomröstningen. I tematiskt hänseende, alltså vilka folkrörelser som skulle beröras, gjordes också vissa begränsningar. Det fick bland annat till följd att idrottsrörelsen fick ställa sig på väntelistan.

Material samlas in

Utifrån de tankar som framkom vid lärarsamtalen om vad som var önskvärt att förmedla började dokument från arkiv runt om i Sverige att samlas in. Urvalet skedde i samarbete med ett tjugotal föreningsarkiv, såväl regionala som lokala och rikstäckande, från Luleå i norr till Trelleborg i söder.

Urvalet av dokument styrdes av det övergripande temat, referenslärarnas synpunkter samt av erfarenheter och kunskap bland personalen på föreningsarkiven. Det arkivmaterial som slutligen användes var till viss del väl beprövat i skolsammanhang, men andra dokument hade aldrig tidigare använts i pedagogiskt syfte.

Test av arkivdokumenten

Under vårterminen 2008 prövade en av referenslärarna på Polhemsskolan i Gävle material rörande väckelserörelsen i sin religionsundervisning. Det skedde i samband med att eleverna studerade frikyrkorna nu och då. Eleverna tog del av protokoll och medlemsmatriklar samt läste berättelser från väckelserörelsens tidiga skede. De jämförde fotografier av missionärer i olika delar av världen och studerade missionen bland den samiska befolkningen i Sverige.

Under september månad testades ytterligare ett sextiotial av de insamlade dokumenten i historieundervisningen av åttio elever i årskurs 3 på samma gymnasieskola. De fick alla tilldelat sig en arbetsuppgift med hänvisning till ett digitalt dokument som gjorts tillgängligt via skolans intranät. Eleverna fick exempelvis tolka folkrörelsernas symbolvärld, kvinnogestalter och slagord. De fick dessutom ta reda på vilka rösträttsregler som gällde 1895, läsa brev från kvinnor som stred för rösträtten och ta del av studiecirkelprotokoll som diskuterade kvinnors

och mäns intellektuella förmåga. Uppgifterna redovisades sedan både muntligt och skriftligt.

Samarbetet visade sig vara mycket givande för både projektet och läraren. Vissa dokument fungerade utmärkt, andra visade sig vara svårare att använda eftersom de tagits ut ur sitt sammanhang eller för att de gav upphov till associationer och idéer hos eleverna som inte var förväntade.

Produktens form och innehåll

Folk i rörelse är ett läromedel som utifrån ett urval av arkivhandlingar reflekterar folkrörelsernas betydelse för demokratins framväxt, men det visar också att enskilda personer skapar historien genom att påverka den. Syftet är dock inte att "berätta allt" utan snarare att ge elever och lärare tillgång till ett intressant och användbart digitaliserat arbetsmaterial. Webbsidan är tänkt att komplettera och berika historieundervisningen på gymnasiet, dels när man läser om framväxten av det moderna samhället och dels vid studiet av originalkällor. Materialet ska även kunna integreras i andra ämnen såsom samhällskunskap och religion.

Materialet ska vara möjligt att använda både digitalt och analogt. Det innebär att man kan skriva ut färgkopior av dokumenten och använda dessa till olika övningar i klassrummet. Därmed är undervisning inte beroende av datorer.

Läromedlet innehåller för närvarande ett hundratal arkivdokument från cirka tjugo arkivinstitutioner i landet. Så småningom är det dock tänkt att arkiv ska kunna länka ytterligare dokument till sidan och även komplettera innehållet med fler teman. Materialet är mycket varierat. Här finns allt från fotografier, affischer, flygblad och fanor till protokoll, matrikelsidor, brev och berättelser. Det är både tryckt och handskrivet material, men även textilier i form av fanor och standar. Svårlästa dokument kompletteras med en avskrift. Till dokumenten finns noggranna källhänvisningar, men även korta bildtexter som uppmanar till tankar och funderingar.

Dokumenterna är tematiskt indelade i grupper och introduceras av korta faktatexter. I det inledande skedet är fyra folkrörelser representerade: *Nykterhetsrörelsen, arbetarrörelsen, frikyrkorörelsen* och *de politiska rörelserna*. Under respektive rörelse är dokumenten grupperade kring underliggande teman, som till exempel arbetarrörelsens budskap, kampen för kvinnans medborgarrätt, berättelser om frälsning och mission, de politiska partierna, den första folkomröstningen, strejk och strejkbryteri.

Utöver dessa fyra folkrörelseteman finns ett porträttgalleri som skildrar ett antal enskilda människooöden som på ett eller annat sätt varit delaktiga i dessa rörelser. Med utgångspunkt i arkivhandlingar får man möta missionären, godtemplaren, ungsocialisten och politikern i närbild. Även här är det tänkt att arkiven ska kunna fylla på med material.

Vidare finns det sidor där särskilt intressanta dokument lyfts fram samt exempel på hur lärare använder arkiv i sin undervisning. Via hemsidan kan man också leta sig vidare till sitt närmaste föreningsarkiv för att där kunna göra studiebesök och forska vidare.

På webbsidan finns även *Röster om arkiv* där ett gymnasielärare berättar om sina erfarenheter av att använda arkiv i undervisningen. Vi låter ett citat från dessa avsluta detta avsnitt om Demokrati för att sedan gå vidare till kapitlets sista avsnitt.

Vi har under flera år använt arkivmaterial i ett moment om demokratins framväxt och folkrörelsernas uppkomst i Historia A. Att arbeta med arkivmaterial ger eleverna en ökad måluppfyllelse, eftersom det tydliggör hur folkrörelserna påverkade dels den enskilda människan men även det svenska samhället i stort. Det ger eleverna ett sätt att beskriva ett historiskt skeende men även en insikt i hur all dokumentation gick till, att läsa svår text, en känsla av historiska källor. Att arbeta med digitalt material, som Monica provade under utvecklingen av Folk i rörelse, har fungerat bra. Eleverna kan skriva ut dokumentet och många frågar sina föräldrar, mor- och farföräldrar. Att tolka texter och bilder och sedan beskriva för resten av klassen gjorde att alla lärde sig väldigt mycket, alltifrån baptistdop till nykterhetsloger. Det är dock viktigt att eleverna får komma till ett arkiv och se olika typer av källmaterial för att sedan jobba med detta. För oss som lärare är det helt suveränt, ett jättebra pedagogiskt arbetsmaterial. Det är bra att spridningen är över hela Sverige och inte bara lokalt.⁶⁷

Arkivpedagogik för äldre

Arkivpedagogiken har främst förknippats med verksamhet för barn och ungdomar, vilket har orsakat en del kritik. Somliga menar att arkivpedagogik även bör omfatta pedagogisk verksamhet riktad mot vuxna och äldre. Inom ramen för det nationella uppdraget har det därför varit viktigt att även lyfta fram exempel på pedagogisk verksamhet riktad till dessa kategorier. Belysningen av denna del av arkivpedagogiken skedde under AVEC-08, arkivdagarna i Göteborg, där Skånes Arkivförbund anordnade seminarier på temat *det livslånga lärandet och arkivpedagogik för äldre*. Men det har också skett genom utvecklingsprojektet *Människor, möten, minnen – ett samarbetsprojekt i Klippans kommun*. I det följande redogörs för detta arbete.

Vid AVEC-08 berättade bland annat företrädare för *Mölnåls föreningsarkiv* att de medvetet söker upp äldreboenden i kommunen och visar äldre filmer från trakten, vilket har visat sig vara mycket uppskattat av såväl de äldre som personalen. Ett annat exempel som redovisades i samband med AVEC-08 var de arkivportföljer med musikarkivalier från 1940-talet som *Statens musikbibliotek* har gjort i samarbete med *Statens*

⁶⁷ <http://www.folkrorelse.se/>

Visarkiv. Ett material som lånas ut till äldreboenden och pensionärscirklar. Gemensamt för dessa båda projekt är att de med utgångspunkt i arkivhandlingar vill väcka minnen och inleda samtal bland de äldre. De använder sig av en metod som kallas *reminiscensmetoden*.

I nästa avsnitt ges en allmän introduktion till denna metod och på vilka sätt den är intressant i relation till arkivpedagogik och kulturarvsfrågor. Därefter följer ett avsnitt som består av detaljerad redogörelse av utvecklingsprojektet *Människor, möten, minnen* som Skånes Arkivförbund genomfört inom ramen för uppdraget.

Reminiscensmetoden

Återerinring och förmedling av tidigare upplevelser är inte något planlöst prat för att slå ihjäl tiden. Reminiscens är en användbar och nödvändig aktivitet. Den representerar ett skans, ett försvar mot angrepp på den egna identiteten, på en tidpunkt och en tröskel av livet där känslor av egen identitet, egenvärde och självbestämmande är allvarligt hotade.⁶⁸

Inom äldreården används idag begreppen "reminiscens" eller "reminiscensarbete" som betyder att man "drar sig till minnes" eller "tänker högt om gamla tider". Det innebär att reminiscens är både processen att minnas och metoden med vilken man aktivt utforskar och stimulerar människors minnen och livsberättelser. Metoden är väl beprövad och grundar sig i tanken om att alla människor, oavsett ålder, bär på minnen som gör sig mer eller mindre påmind och att det vid högre ålder finns en tendens att minnena pockar på uppmärksamhet.⁶⁹

Människan anses, inte sällan av psykologer, genomgå olika stadier i livet, där varje stadium innebär en uppgift att lösa. När människan når slutfasen av sitt liv uppstår ett behov av att utvärdera sitt liv genom att dra sig till minnes hur det än gång var. Målet är att acceptera det liv man levt för att på så sätt kunna acceptera sitt eget åldrande och kommande död.⁷⁰ Andra menar istället att människan gör en "life review", en återblick på livet eller en sorts inventering av sitt liv i syfte att upprätthålla sin egen identitet och självkänsla. Vidare poängteras vikten av att alla människor ska ses som individer med resurser i form av unika livserfarenheter och livshistorier.⁷¹

Processen att minnas anses spela en betydelsefull roll i åldrandet och kan därför, menar många forskare, användas som ett nyttigt redskap i mötet med äldre. Med hjälp av reminiscensarbete får de äldre en möjlighet att berätta vem man är eller en gång har varit, vilket bland annat kan

⁶⁸ Heap 1995, s 124

⁶⁹ Gynnerstedt & Schartau 2007

⁷⁰ Heap 1995

⁷¹ Gynnerstedt & Schartau 2007

medföra en ökad självkänsla för den enskilde. Samtidigt innebär det att det skapas en större förståelse hos personalen för varje enskild vårdtagare. Arbetet ger både vårdtagare och personal social stimulans och bidrar till "goda samtal".

Motiv och mål för reminiscensarbete kan således variera. Det kan ses som en social och underhållande aktivitet eller förknippas med terapi och förändringar. Metoden kan också användas för att ta tillvara berättelser om flydda tider och händelser. Intresset för reminiscens hör samman med ett ökat intresse för muntligt historieberättande och lokal historia, både inom forskning och vid våra kulturarvsinstitutioner.⁷²

Metoden som används inom reminiscensarbete är så kallade "triggers" eller minnesväckare. Det kan vara alltifrån föremål, fotografier och texter till fysiska miljöer, dofter, smaker och ljud.⁷³ Triggers går säkert att finna på många håll, men kulturarvsinstitutionerna har goda förutsättningar att spela en betydelsefull roll.

På museer, arkiv, hembygdsföreningar och bibliotek finns föremål, miljöer, fotografier, dokument och minnen, men också personer med olika kompetenser rörande kulturarv och minne. Dessa institutioner och föreningar har till uppgift att förvalta, dokumentera och samla in kulturarv, men också att förmedla kulturarvet. I detta ryms möjligheter att använda kulturarvet i reminiscensarbete. Det finns åtskilliga exemplen på museer som engagerat sig i denna typ av verksamhet, men det är betydligt färre inom arkivsektorn. Det var en av anledningarna till att Skånes Arkivförbund ville undersöka arkivpedagogikens möjligheter inom detta område.

Människor, möten, minnen – ett samarbetsprojekt i Klippans kommun

Utvecklingsprojektet *Människor, möten, minnen – ett samarbetsprojekt i Klippans kommun* visar på nya möjligheter för arkiven, särskilt lokalt, att vara en resurs i samhället. Likaväl som arkiven kan vara en tillgång för skolorna kan personal inom äldreomsorgen ha stor nytta av arkiven i reminiscensarbete, särskilt om det sker i samarbete med andra lokala aktörer.

Bakgrund

Sedan ett par år tillbaka driver Region Skåne enheten *Kultur i vården* i samarbete med *Kommunförbundet Skåne*. Verksamheten springer ur forskning som pekar på ett samband mellan kultur och hälsa. Kultur i vården ger ökad livskvalitet för vårdtagarna samtidigt som personalen erbjuds bättre arbetsmiljö. Syftet med regionens och kommunförbundets verksamhet är därför att sprida kunskap om, inspirera och initiera till satsningar på området. Under åren 2006-2007 arrangerade man exempelvis en fortbildning för regionens kulturpedagoger där bland

⁷² Gynnerstedt & Schartau 2007

⁷³ Isacs & Wallskär 2004

annat Skånes Arkivförbund och Skånes hembygdsförbunds pedagoger deltog. En uppgift inom fortbildningen var att skapa ett framtida projekt.⁷⁴

Syfte och mål

Med detta som bakgrund, tillsammans med tidigare erfarenheter av samarbete, initierade Skånes Arkivförbund och Skånes hembygdsförbund projektet *Människor, möten, minnen* med stöd från Kultur i vården. Syftet var att pröva och utveckla nya samarbetsmodeller inom en kommun där både institutioner, förvaltningar och ideella organisationer ingick. Det handlade om att göra en specifik kultursatsning för äldreomsorgen med arkiv och hembygdsföreningar som lokala resurser. Ett konkret mål i arbetet var att skapa minneslådor, men också att sprida idéer och metoder till vårdskolan i Klippan.

I projektet ingick även representanter från fritids- och kulturförvaltningen, socialförvaltningen, kommunarkivet, vårdprogrammet vid Klippans gymnasieskola, *Klippans hembygdsförening*, *Riseberga-Färingtofta hembygdsförening*, *Östra Ljungby och Källna socknars hembygdsförening*. Tillsammans utgjorde vi en arbetsgrupp som under projektets gång hade kombinerade studie- och arbetsmöten vid respektive förening eller institution. Besöken gav deltagarna möjlighet att lära känna varandras verksamheter och vid förekommande fall samlingar. Vidare arrangerades möten och utbildningar för äldreomsorgspersonal och elever på omvårdnadsprogrammet. Dessutom utformades minneslådor.

Ett mål var att pröva hur projektet skulle kunna integreras i vård- och omsorgsprogrammet på gymnasiet. Två klasser kom att involveras i projektet. Pedagogerna vid arkivförbundet och hembygdsförbundet besökte klasserna och visade genom olika praktiska övningar på vilka sätt kulturarvsinstitutionerna kan utgöra en resurs inom äldreomsorgen. Därefter fick eleverna göra studiebesök på Klippans kommunarkiv respektive *Åby museum*, Klippans hembygdsförenings museum. Eleverna fick i uppgift att utifrån föremål, dokument eller fotografier skriva ner egna och andras minnen.

En nyttig erfarenhet från denna del av projektet var att engagemanget inte var så stort som förväntat, framförallt inte bland lärarna. Orsaken var förmodligen att projektet var dåligt förankrat bland lärarna. Kanske upplevde dessa att projektet var något som plötsligt kom både "uppifrån" och "utifrån" samtidigt som de hade ganska vaga kunskaper om Kultur i vården.

Samarbetet gav trots allt också upphov till positiva erfarenheter och idéer kring hur kulturarvsinstitutioner och reminiscensarbete skulle kunna utgöra en tillgång i undervisningen på gymnasieskolans omvårdnadsprogram.

⁷⁴ Rapp 2008

Fortbildning för kulturpiloter

För att förankra projektet bland personalen inom äldreomsorgen arrangerade arbetsgruppen hösten 2007 en särskild inspirationsträff på Åby museum. Till mötet kom ett 20-tal personer från äldreboenden i Klippans kommun. Dessa hade valts ut att fungera som så kallade kulturpiloter. Gästföreläsare var Catharina Kåberg, kultursekreterare i Uppsala kommun, som har producerat ett 30-tal minneslådor för äldreomsorgen. Under våren 2008 reste arbetsgruppen tillsammans med kulturpiloterna på en studieresa till Mölndals museum och Lackarebäckes äldreboende i Mölndals stad. Här har man under många år arbetat aktivt med reminiscens utifrån de teoretiska tankegångar som nämndes inledningsvis. I Mölndal har man byggt upp reminiscensmiljöer på Lackarelängans äldreboende samt skapat minneskorgar med föremål och bilder av olika slag. Man har även arrangerat fortbildningskurser på museet för äldreomsorgspersonal kring minnen och kulturarv.⁷⁵

Minneslådor

Inom ramen för projektet i Klippan producerades sex större minneslådor med teman såsom *Jul*, *Barndom*, *Nöje*, *Tvätt*, *Kaffe* och *Skomakeri*, samt två mindre temalådor: *Semester* och *Skola*. Lådornas innehåll består bland annat av äldre föremål, CD-skivor, böcker, kopior av äldre fotografier, dokument och minnesberättelser samt en pärm med tips och idéer till samtal och aktiviteter för personalen.

Att skapa minneslådor, korgar eller skåp är en väl beprövad metod. Ett gott exempel utgörs av de minnesskåp som gjorts i Göteborgsstadens Linnéstaden i ett samarbete mellan stadsdelsbiblioteket, äldreomsorgen och Göteborgs universitet. Man poängterar att minnesskåpen skiljer sig från traditionella "museilådor", även om de har gemensamma drag. Minnesskåpens främsta syfte är att väcka minnen och reflektion för de som använder dem snarare än att förmedla kulturhistorisk kunskap.⁷⁶

Enligt Catharina Kåberg är minneslådor ett bra och konkret arbetsredskap för samtal och minnen:

Man sätter sig ner, öppnar på locket och börjar samtala. Det handlar om att ta till vara de gamlas erfarenheter och minnen. Lådorna fungerar även bra för dementa - nyckeln som öppnar minnet kan vara en gammal pryl.⁷⁷

När det gällde lådorna i Klippan förde arbetsgruppen många diskussioner kring både innehåll, funktion och utformning. Ambitionen var att de skulle fungera just som en metod som skulle leda till samtal och minnen, men det fanns också en förhoppning om att det lokala innehållet skulle väcka ett intresse och ökad kunskap hos personalen om den lokala historien.

⁷⁵ Att hitta hem - En liten skift om reminiscensmetoden 2008

⁷⁶ Gunnemark 2004

⁷⁷ DIK-forum 8/05

För att uppnå detta innehåller lådorna i så stor utsträckning som möjligt material från privatpersoner, arkiv, och hembygdsföreningar med lokal förankring. Ur Klippans hembygdsförenings stora fotosamling *Blomgrensbilder* hämtades gamla fotografier. Kommunarkivet i Klippan bidrog med kommunala handlingar rörande skola och barnkolonier. Från Skånes Arkivförbund och Folklivsarkivet i Lund kopierades minnesberättelser med anknytning till trakten. Lunds Universitetsbiblioteket lät kopiera äldre artiklar och annonser från lokala tidningar. Utöver detta spelade representanter från hembygdsföreningarna en stor roll i insamlandet av relevant material. De bidrog med personliga föremål, minnen och fotografier både från sig själva och andra. Lådorna fylldes även med saker som tilltalar flera sinnen, exempelvis parfym, kryddor och såpa, men även ljud från musik, radiosändningar och speldosor.

Lådorna var under 2008 på turné bland äldreboenden i Klippan där de användes och utvärderades av kulturpiloterna. Turnéplanen gjordes upp av kommunarkivarien som även fortsättningsvis kommer att ansvara för distributionen och översynen av lådorna.

Utvärdering

Skånes Arkivförbund och Skånes hembygdförbund har gjort en utvärdering av projektet med både kulturpiloter och arbetsgrupp. Det har skett i form av enkäter och samtal. Responsen har varit övervägande positiv. Minneslådorna har, enligt kulturpiloterna fungerat i enlighet med syftet. De har bidragit till att få igång goda samtal mellan vårdtagare och personal. Lådorna har dessutom gjort det enklare för dem att finna ett ämne att samtala kring. Innehållet i lådorna har, annorlunda uttryckt, väckt intresse och nyfikenhet hos både kulturpiloter och vårdtagare. Från de senare kommer följande kommentarer: "Det finns så mycket man känner igen och som väcker minnen" och de "väcker intresse för gamla grejor och minnen". Kulturpiloterna uppskattade att få ta del av de äldres berättelser, det var: "Härligt att få ta del av de äldres historia", men också att få "vetskap om hur de gamla har haft det förr i tiden" och om "hur det var innan vår tid". Arbetet med lådorna har genererat nya idéer och aktiviteter på boendena.⁷⁸

Arbetsgruppen är också mycket nöjda med minneslådorna, men inser samtidigt att kulturpiloterna skulle ha varit mer involverade i produktionen av dessa. Trots att kulturpiloterna kontaktades i ett relativt tidigt skede så har minneslådorna inte riktigt fått den förankring hos övrig personal som vore önskvärd. Likaså var det flera som uttryckte besvikelse över att projektet inte riktigt föll i god jord inom vårdprogrammen. Men det övergripande intrycket är positivt. Särskilt poängteras det goda samarbete som uppstått mellan förvaltningar, institutioner och ideella föreningar på lokalt och regionalt plan. Samarbetet har skapat nya nätverk, lett till nya inblickar och kunskaper om varandras verksamheter, vilket i sin tur ökat möjligheterna för kompetens- och resursutbyte i framtiden. Kommunarkivarien menar att

⁷⁸ Utvärderingsenkäter från projektet förvaras på Skånes Arkivförbund.

projektet gjort det möjligt att "lyfta arkivet lite" och att man har hittat nya sätt att använda arkivet. Mötet med vårdgymnasiet och hembygdsföreningarna gav också idéer och uppslag till hur man kan lägga upp visningar för både allmänhet och skolelever.

Projektet kommer att leva vidare med hjälp av kommunarkiven tillika kulturesekreteraren och Klippans kommuns äldrepedagog. Tillsammans med kulturpiloter och hembygdsföreningar ska de arbeta vidare med att förankra och utveckla minneslådorna inom Klippans kommuns äldreboenden.

Slutsatser

Erfarenheterna av projektet visar att arkiven kan användas som pedagogiska verktyg i reminiscensarbete både inom äldreomsorg och vid vårdutbildningar. Arkivhandlingar kan väcka minnen och skapa "goda" samtal, men också ge ett ökat intresse hos elever och personalen för livshistorier och den lokala historien. Inom ramen för Skånes Arkivförbunds arkivpedagogiska verksamhet kommer vi även fortsättningsvis att intressera oss för liknande lokala Kultur i vården projekt. Ett spännande område skulle vara att vidareutveckla de idéer som prövades vid omvårdnadsprogrammen i Klippan i syfte att undersöka hur Kultur i vården, med fokus på kulturarv och minne, kan integreras i den ordinarie undervisningen.

Kapitel 5. Arkivpedagogik vid arkiv- och lärarutbildningar

Erfarenheter från det arkivpedagogiska fältet pekar på att många lärare vid grundskola och gymnasium har vaga kunskaper om möjligheterna att använda arkiv och arkivmaterial som pedagogisk resurs i undervisningen. För att motivera och visa på att arkivpedagogik är en förtjänstfull metod i skolundervisningen är det bland annat viktigt att utveckla ett utökat samarbete mellan arkivinstitutioner och lärarutbildningarna i landet. Genom att introducera konkreta exempel på arkivpedagogiskt arbete vid lärarutbildningen ökar förutsättningarna för att lärarkårens kunskaper tilltar på sikt.

Kapitlet inleds med ett avsnitt som redovisar utredningen som genomförts inom det nationella uppdraget rörande samarbeten mellan lärarutbildningar och arkivinstitutioner. Vi redogör också för ett antal goda exempel på samarbete.

Arkivpedagogik förknippas ofta med en pedagogisk verksamhet för skola och undervisning som vuxit fram ur en vardaglig praxis vid ett antal svenska arkiv. Detta blir även tydligt då vi ser till den litteratur som har publicerats på det arkivpedagogiska området. I kapitlets andra avsnitt ingår en redogörelse och kort resumé från en inom uppdraget genomförd inventering av relevant litteratur om och kring ämnesfältet. Att utveckla och bruka pedagogiska metoder i syfte att tillgängliggöra arkivens kunskapsinnehåll framhålls av regering och riksdag som ett viktigt område i arkivens verksamhet. Kapitlet avslutas därför med att syna landets arkivutbildningar på deras relation till arkivpedagogiska aktiviteter inom arkivsektorn, samt hur en ny ABM-master med inriktning på kommunikation av information och kultur med fokus på förmedling tar form vid Lunds universitet.

Samarbete mellan arkiv och lärarutbildningar

En av de övergripande målsättningarna inom uppdraget har varit att verka för att arkivpedagogik ska ingå som ett moment i

lärarutbildningen. Ett första led i detta arbete har varit att undersöka de samarbeten som redan idag finns mellan arkivinstitutioner och de lärarutbildningar som utbildar historielärare.⁷⁹ Syftet med denna undersökning har varit att skapa en god överblick över pågående samarbeten. Skånes Arkivförbunds granskning har utgått ifrån en tidigare översikt som gjordes av arkivförbundet i samarbete med Malmö stadsarkiv år 2004.⁸⁰ Resultatet från denna undersökning sammanfattades och presenterades vid ett av Arkivpedagogiskt forums nätverksmöten.

Enligt högskoleverket finns idag ett trettiotal lärarutbildningar vid universitet och högskolor, och där flertalet undervisar historielärare.⁸¹ Vid en närmare granskning av respektive utbildning ser man att en del lärarstudenter läser historiekurser som är anpassade för denna specifika studentgrupp, medan andra läser historieämnet tillsammans med övriga studenter utan särskild anpassning men där lärarstudenterna också har tillgång till vissa tilläggskurser. Kursplanerna varierar mellan utbildningarna beroende på om studenterna läser allmänna kurser i historia eller särskilda kurser enbart för lärare.

Vid samtliga utbildningar finns en eller flera arkivinstitutioner i närheten av utbildningsanordnaren. Arkivförbundets undersökning visar att det finns samarbete vid flertalet av landets arkiv och lärarutbildningar. Några är av mer sporadisk karaktär medan andra är mer etablerade samarbeten. En svaghet i dessa är dock att de ofta bygger på personliga kontakter vilket kan medföra att kontinuiteten bryts när till exempel personalsammansättningar på respektive institution förändras. Förutsättningarna för att få till stånd ett mer etablerat samarbete, oberoende av personliga kontakter, ökar om innehållet i utbildningarnas kursplaner och kursbeskrivningar utformas så att det framgår att ett utbyte bör ske mellan utbildning och arkiv. Att få till stånd denna typ av formuleringar innebär dock inte omedelbart ett ökat samarbete mellan arkiven och lärarutbildningarna. Många högskole- och universitetslärare innehar själva kunskap om att informera om arkivforskning och källkritik. Arkiven kan dock erbjuda intresseväckande studiebesök med möjligheter till studier av originaldokument där studenterna får möjlighet att omsätta teori med praktik. En annan möjlighet är att man kan visa hur arkivhandlingar kan nyttjas i didaktiska syften inom skolundervisningen.

Arkivbesök inför uppsatsskivande

I arkivförbundets undersökning framgår att de flesta arkivbesök görs i samband med studenternas uppsatsskivande på B- och C-nivå. Vanligast är att arkivinstitutionerna i detta sammanhang ger en allmän arkivintroduktion där man berättar övergripande om arkiv, men också

⁷⁹ I skrivandets stund pågår en diskussion på regeringsnivå om hur lärarutbildningarna ska förändras.

⁸⁰ *Samarbeten mellan arkiven och lärarutbildningarna* förvaras Skånes Arkivförbund och Malmö stadsarkiv.

⁸¹ www.lararutbilningen.nu innehåller länkar till högskola/ universitet samt en beskrivning av lärarutbildningarnas övergripande struktur och uppbyggnad.

om det egna arkivets samlingar. Vidare får studenterna tips på uppsatsämnen och ibland får de även göra enkla övningsuppgifter i syfte att få bekantskap med materialet.

Läroutbildningen vid *Kalmar högskola* brukar, inom ramen för en metodkurs, ta med lärarstudenter till kommunarkivet i Kalmar och till landsarkivet i Vadstena. På C-nivån får studenterna besöka *Folkrörelsernas arkiv* i Kalmar. Syftet är att studenterna ska få inblick i vilka olika typer av arkivinstitutioner som finns och få "... ögonen öppnade beträffande det rikhaltiga materialet. Detta kan sedan studenterna använda när de skriver uppsats och behöver källmaterial."⁸²

Vid *Gävle högskola* besöker lärarstudenterna på A-kursen i Historia Arkiv Gävleborg och stadens stadsarkiv i samband med kursen *Att undersöka närhistorien – historisk nedslag*. I kursplanen framgår att studenterna ska "självständigt genomföra en mindre historisk undersökning (projektarbete) med utgångspunkt i tidigare forskning i form av en avhandling i historia samt med användandet av otryckt arkivmaterial från ett offentligt arkiv".⁸³ Studenterna får vid första arkivbesöket en allmän introduktion och sedan återkommer de för att göra individuella nedslag i materialet. Ett liknande arbetssätt finns vid *Dalarnas högskola* och *Dalarnas folkrörelsearkiv*. Vid *Mittuniversitet* i Härnösand besöker B- och C-studenter Landsarkivet i Härnösand och ibland även *Näringslivsarkivet* och *Medelpads arkiv* i Sundsvall, vid uppsatsskrivandet. Vid Stockholms universitet görs studiebesök på Riksarkivet, *Krigsarkivet* och *Stockholms stadsarkiv*.⁸⁴

Är läroutbildningarna intresserade av arkivpedagogik?

En högst relevant fråga är om läroutbildningarna finner arkivpedagogisk metod intressant, eller om det enbart ligger i arkivens intresse. *Kronobergsarkivet* och *Emigrantinstitutet* i Växjö tar emot lärarstudenter från *Växjö universitet*. Det görs i samband med kursen *Metodisk och teoretisk fördjupningskurs* där studenterna ska "förvärva kunskap om arkiv och källor till svensk historia".⁸⁵ I samband med arkivförbundets undersökning framkom att kursansvariga vid utbildningen var intresserade att vidareutveckla sin relation med arkiven. Man ansåg att samarbetet kunde stärkas och att arkiven borde lyftas fram ytterligare som en viktig resurs i undervisningen.

Liknande intentioner har framförts vid Högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping. Utbildningen gör sedan tidigare studiebesök på Jönköpings läns folkrörelsearkiv och Stadsarkivet i Jönköping inom ramen för B-kursen i historia. Syftet är att "ge en orientering om bibliotek, arkiv och Internetresurser utifrån historielärares perspektiv samt viss övning i läsning av äldre

⁸² Svar från undersökningen 2008.

⁸³ Kursplan för historia A, 30 hp. Kurskod:HHI 01A. <http://hig.se/>

⁸⁴ Svar från undersökningen 2008

⁸⁵ Historia, allmän kurs. Kurskod:HI 3103. <http://www.vxu.se/lub/>

handstilar".⁸⁶ Högskolan i Jönköping har dessutom aviserat att det nu även finns ambitioner att föra in ett mer uttalat arkivpedagogiskt moment i utbildningen av lärare. En förklaring till högskolans ökade intresse kan med säkerhet vara stadsarkivets engagemang för frågan. Stadsarkivet har en anställd pedagog på 25% som aktivt verkar för ökat samarbete mellan arkiv, högskola, bibliotek, museum och skolor i kommunen.

Arkiven - en resurs i historiedidaktiska moment

Att inom lärarutbildningarna skapa utrymme för arkivpedagogiska metoder skulle vara fullt möjliga, särskilt inom ramen för de historiedidaktiska momenten. Vid studiet av utbildningarnas olika kursplaner ser vi goda förutsättningarna för en utveckling av innehåll i denna riktning. Lärarprogrammet i Norrköping innehåller exempelvis kursen *Historiska perspektiv* där studenterna ska förklara och tillämpa ämnesdidaktiska modeller för att planera, genomföra, leda och följa upp undervisning med historisk inriktning.⁸⁷ Vid utbildningen i Linköping framgår det i kursplanen att ett av målen med historiekursen är att studenterna ska ha utvecklat en förmåga till didaktisk reflektion och planering kring ämnesinnehåll samt hur historiskt källmaterial kan användas på grundskola och gymnasium.⁸⁸

Arkiv som pedagogisk resurs - några goda exempel på samarbeten mellan arkiv och lärarutbildning

I följande avsnitt visas på några av de goda samarbeten som genomförts mellan arkivinstitutioner och skola i olika delar av landet.

Arkiv Västmanland, Västerås stadsarkiv i samarbete med Mälardalens högskola

Vid Arkiv Västmanland och vid Västerås stadsarkiv har man tagit emot lärarstudenter från Mälardalens högskola. Besöket ingår i ett moment som kallas *Historiedidaktik* som ska visa på alternativa undervisningssätt inom historieundervisningen och där studiebesök ingår som en del av undervisningen. Vid besöken har arkivinstitutionerna, förutom en allmän arkivintroduktion, även praktiskt visat vad man kan göra som lärare med arkivmaterial.⁸⁹

Forskningsarkivet vid Umeå universitet, Folkrörelsearkivet i Umeå och Umeå universitet

Inom utbildningen i Umeå har man tidigare drivit en temavecka med namnet "Undervisning utanför klassrummet" där studenterna bland annat skulle lära sig att använda arkiv i undervisningen. Det har då skett i samarbete med Forskningsarkivet vid Umeå universitet och Folkrörelsearkivet i Umeå.⁹⁰

⁸⁶ Historia 31-60 hp. Kurskod:LHIB17. <http://www.hlk.hj.se>

⁸⁷ Historiska perspektiv,15hp, Kurskod:9NS202. <http://www.liu.se/>

⁸⁸ Inriktning Historia,15hp. Kurskod:LIHIA. <http://www.liu.se/>

⁸⁹ Svar från undersökningen 2008.

⁹⁰ Svar från undersökningen 2008.

Värmlands arkiv i samarbete med Karlstads universitet

Redan 1991 påbörjade Värmlandsarkiv de första arkivpedagogiska kontakterna med lärarutbildningen i Karlstad. De blivande lärarna i historia introducerades då i hur man kan använda arkivmaterial och annat kulturhistoriskt material i undervisningen. Kursen kallades *Det stora i det lilla* och pågick fram 1998. Därefter har samarbetet mellan arkivinstitutionerna och utbildningen fortsatt i olika former både på A- och B-nivå i syfte att introducera studenterna till källmaterial och arkiv, men också i syfte att visa hur materialet kan förstås av skolelever. För närvarande genomförs varje år en temadag för studerande i historia på lärarutbildningen. Dagen sammanfaller med metodkursen inför uppsatsskrivandet som syftar till att använda lokalhistoriskt arkivmaterial från Arkivcentrum. Dagen inleds med en timmes information om arkiv och arkivforskning, därefter två timmars föreläsning och workshop om hur arkiv kan användas i undervisningen. Hela eftermiddagen ägnas åt gruppinformation/ämnesförslag i stationssystem där varje arkivinstitution besätter en station. Medverkande är Karlstads Universitet, Värmlandsarkiv, Folkrörelsernas arkiv för Värmland, Landstingsarkivet och Karlstads kommunarkiv. I nuläget finns det även planer på att ge lärarstudenterna på A-kursen konkreta upplevelser i kulturmiljö kopplade till studier av källmaterial. Utöver detta har Värmlandsarkiv under flera år medverkat vid en valfri 5-poängskurs i didaktik på D-nivå. Här har studenterna själva fått göra egna lektionsupplägg och redovisa detta i muntlig eller skriftlig form. De har även varit involverade i en introduktionskurs för förskole- och tidigarelärare *Från lokalt till globalt* inom ämnet samhällskunskap. Arkivpedagogiken har bland annat knutits an till kulturmiljön och visat hur denna kan konkretiseras med hjälp av tidsresor.⁹¹

Landsarkivet i Göteborg i samarbete med Göteborgs universitet

Vid Landsarkivet i Göteborg har man under ett antal år samarbetat med lärarutbildningen vid Göteborgs universitet i kursen Historia för lärare 2 under delkursen *Teori och metod*. I kursbeskrivningen framgår att momentet syftar till att skapa ökad förtroenhet med historievetenskapliga teori- och metodfrågor, inklusive historiografi, och ge övning i källkritik, arkiv- och bibliotekskunskap samt träning i vetenskaplig framställning och formalistik. Även andra inslag såsom paleografi och övningar i elementär statistik kan förekomma. Efter fullbordat moment ska studenterna ha uppnått tillräckliga kunskaper för att genomföra en empirisk baserad undersökning utifrån historievetenskaplig metod. I momentet ingår 3 hp VFU (verksamhetsförlagd utbildning), vilken ägnas åt teoretiska och praktiska studier i hur arkiv- och museibesök kan utnyttjas för att förmedla och levandegöra historien.⁹²

Studenterna tillbringar två veckor på Landsarkivet i Göteborg där de gruppvis ska utföra en arbetsuppgift utifrån ett specifikt ämne och som ska anknyta till skolans läro- och kursplaner. Uppgiften syftar till att ge

⁹¹ Svar från undersökningen 2008.

⁹² Historia för lärare 2, 30hp. Kurskod:LHI220. <http://ulf.gu.se/>

studenterna erfarenhet och kunskap om arkiv och hur dessa kan användas i undervisningen. Momentet inleds med en introduktionsdag om arkiv i allmänhet och om landsarkivet i synnerhet, inklusive en visning av landsarkivet. I samband med detta får de även en tematisk presentation av några av de ämnen man kan fördjupa sig i. Därefter får studenterna dela in sig i grupper om max tre personer och börja fundera över val av ämne. Tider för handledning bokas för varje grupp till dag två. Vid handledningstillfället kommer man fram till vad som är möjligt att göra och sedan får man hjälp att i arkivförteckningarna finna det material som behövs och beställa fram det. Återstående tid arbetar studenterna med sina uppgifter. Typiska ämnesområden blir Brott och Straff, Skola, Emmigration, Släkt- och hembygdsforskning och Sjukdomar och död. Momentet avslutas med att grupperna redovisar sina arbeten. Det brukar bestå av alltifrån vanliga overhead- och PowerPoint- presentationer till teater och film. Redovisningarna anses vara väldigt givande då de visar upp en mängd möjliga ämnen och material. Utvärderingarna är, enligt landsarkivet i Göteborg, mycket positiva. Typiska kommentarer brukar vara att det varit spännande och lärorikt att få arbeta med arkiv, att det är givande att de har fått göra något som är på riktigt och som de faktiskt kan få användning för omgående.⁹³

Skånes Arkivförbund och Malmö stadsarkiv i samarbete med Malmö högskola

På *Malmö högskola* läser blivande historielärare huvudämnet Historievetenskap och lärande. På termin tre ges kursen *Det lokala i det globala*. Kursen består av lokalhistoriska perspektiv kopplat till nationella och globala perspektiv. Kursen har en mikrohistorisk utgångspunkt där familj, barn, föräldrar och ungdomar står i fokus och detta kopplas till de platser som har haft betydelse för uppväxt och identitetsskapande. Arkiven och museer ses som en del av den aktiva konstruktionen av lokalsamhällets olika identiteter. En del av kursen är verksamhetsförlagd och de perspektiv och det innehåll som aktualiseras under denna del relateras till kursens övriga innehåll. Efter avslutad kurs ska studenterna enligt kursplanen bland annat kunna tillämpa arkiv- och museipedagogik, studiebesöksmetodik med hänsyn till specialpedagogik, diskutera arkivens och museernas roll i skapandet av lokala och nationella berättelser i ett historiebruksperspektiv samt planera, genomföra och utvärdera lokalhistoriska undervisningsprojekt utifrån en arkivbaserad undersökning med historisk metod.⁹⁴

Arkiven har fått stort utrymme i kursen. Skånes Arkivförbund och Malmö stadsarkivs medverkan består i att studenterna först gör ett besök på Skånes Arkivförbund där de får en introduktion till arkivpedagogiken, dels genom praktiska övningar och dels genom presentationer av metoder och goda exempel. Sedan besöker de Malmö stadsarkiv där de arbetar med originalhandlingar från olika arkiv rörande lokalsamhälle, barn och familj. Studenterna får även en

⁹³ Svar från undersökningen 2008.

⁹⁴ Det globala i det lokala, 15hp. <http://www.mah.se/>

genomgång av arkivväsendets roll i samhället och dess betydelse för den enskilda individen, men också vilka arkiv som finns och vad man kan finna i dessa. Därefter ska studenterna göra en arkivbaserad uppsats kopplad till en didaktisk uppgift. Arkivinstitutionerna har då sammanställt ett förslag till ämnen på olika arkivinstitutioner. Malmö stadsarkiv erbjuder i samband med detta särskild handledning i samarbete med kursansvarig.

Skånes Arkivförbund och Malmö stadsarkiv är även involverade i kursen *Den lilla historien* som vänder sig till förskole- och grundskolelärare inom inriktningen Samhällsorienterande ämnen och barns lärande.⁹⁵ Kursen är en variant av historielärarnas kurs, vilket innebär att upplägget vid arkivbesöken är ungefär detsamma. I samband med arkivbesöken får de tilldelat sig en övningsuppgift som Arkivförbundet och stadsarkivet förberett. Uppgiften går ut på att studenterna i grupper om 4-6 personer ska besöka ett lokalt arkiv i Skåne och utifrån ett antal arkivhandlingar förbereda ett lektionsupplägg eller temaarbete kring ett visst ämne. Lektionsupplägget ska kopplas till läroplanen och inkludera förslag till skön- eller faktalitteratur, film, museibesök eller andra aktiviteter. Poängen med att skicka ut studenterna till olika arkiv är att de ska upptäcka dem som lokala resurser i framtiden. De båda arkiven har upprättat ett mindre häfte med arkivtips som delas ut till alla studenter. Guiden innehåller kort information om vilka arkiv som finns och exempel på användbart material, men även intressanta hemsidor och arkivpedagogiska erbjudanden.

Utvärderingar som gjorts av kursansvariga genom åren visar att kurserna är mycket uppskattade av studenterna. Det visar även de utvärderingar som Malmö stadsarkiv gjorde 2005 och som låg till grund för undersökningen *Både damm och kufar... men mycket annat också*.⁹⁶ I utvärderingarna hörs röster som: "Arkivundervisningen fick mig att se möjligheter med historieundervisningen" och att kursen "öppnade mina ögon för närområdet samt kulturarvet". Vidare menar någon student att arkivpedagogik är "ett perfekt arbetssätt/redskap/material som gör att eleverns historiemedvetande ökar. Otroligt konkret och spännande" och "Det gör historien mer levande och är ett roligt sätt att arbeta ute bland eleverna".⁹⁷

Våren 2008 bjöds Arkivförbundet och Malmö stadsarkiv även in att medverka vid lärarutbildningen på Kristianstad högskola. Studenterna fick en nerkortad version som innebar en heldag med arkivpedagogiska övningar och exempel. I likhet med studenterna i Malmö fick de i grupper genomföra övningsuppgifter på de lokala arkiven i Kristianstad såsom kommunarkivet, museets arkiv och folkrörelsernas arkiv.

⁹⁵ Den lilla historien, 15hp. Kurskod:1302HL. <http://www.mah.se/>

⁹⁶ Martinsdotter 2005

⁹⁷ Utvärderingarna finns på Malmö stadsarkiv och Skånes Arkivförbund.

Slutsatser

Arkivförbundets undersökning visar att det finns upprättade kontakter mellan utbildningarna och arkiven i landet, men att dessa främst utgörs av att hjälpa med uppsatsskrivande och väldigt lite om arkiv och didaktik. Det är inte självklart att studenterna, i samband med arkivbesök och uppsatsskrivandet, förstår hur arkiven skulle kunna användas i olika undervisningssammanhang. För det krävs att studenterna får ta del av pedagogiska exempel och metoder, men också utrymme för att själva få pröva olika tillvägagångssätt. Redan befintliga utbyten mellan arkivinstitutioner och lärarutbildningen är dock nyttiga erfarenheter och de finns goda förutsättningar för framtida metodutveckling på området. Arkiven kan utnyttja existerande kontakter till att utveckla samarbetet med lärarutbildningarna och introducera arkivpedagogikens möjligheter för studenterna.

Arkivpedagogisk litteratur

Inom ramen för det nationella uppdraget har Skånes Arkivförbund gjort en sammanställning av i första hand svensk litteratur om och från det arkivpedagogiska verksamhetsfältet. En bibliografi ger en god bild av verksamhetsområdets utveckling i praktik och teori. I samband med projektet har även arkivförbundet påbörjat upprättandet av ett referensbibliotek. Sammanställningen tar upp alltifrån tryckta böcker, rapporter och artiklar till otryckta studentuppsatser och något exempel på arkivpedagogiskt material.⁹⁸ Sammanställningen är vare sig heltäckande eller komplett, men ger en bild av vad som skrivits om ämnet. Att upprätta en lista med arkivpedagogisk litteratur är i sig problematisk eftersom det inte finns någon tydlig definition av vare sig begreppet eller verksamheten. Det finns förstås också litteratur som indirekt kan kopplas till arkivpedagogiken. Det kan handla om litteratur om arkiv, förmedling och pedagogik eller historia, museipedagogik och kulturarv. Sammanställning har dock avgränsats till att omfatta den litteratur som omnämner begreppet arkivpedagogik, med vissa undantag.

I litteraturskörden bör handboken *Historia på riktigt – arkivpedagogik i praktiken* (2001) särskilt lyftas fram. Denna skrift kan sägas vara den första i sitt slag där man medvetet och konsekvent lyfter fram begreppet arkivpedagogik och fyller det med innehåll. Författarna Eva Sjögren och Catarina Lundgren, båda verksamma inom arkivsektorn, presenterar erfarenheter och resultat av det arkivpedagogiska arbetet vid några av landets arkiv och diskuterar även arkivpedagogikens syfte och utveckling. Enligt författarna vänder sig boken i första hand till arkivkollegor, men menar att den även lämpar sig för lärare. *Historia på riktigt* har under åren används som kurslitteratur både på arkiv- och lärarutbildningar runt om i landet. År 2007 publicerades ytterliggare en arkivpedagogisk handbok: *Krumelurer i arkiven – en pedagogisk resurs* som beskrivs närmare i kapitel 6.

⁹⁸ Se bilaga 3

Vår reflektion efter genomförd inventering av litteratur med koppling till arkivpedagogiska aktiviteter är att:

- Verksamheten beskrivs och diskuteras i tidskrifter från 1980-talet och framåt.
- Många av artiklarna är skrivna av personer som själv arbetar med arkivpedagogisk verksamhet.
- Det finns ett mindre antal böcker rörande arkivpedagogik med fokus på konkreta kunskaper och metoder, men ingen egentlig teoretiskt inriktad litteratur som diskuterar fältet.
- Det förekommer inte många akademiska undersökningar som vetenskapligt analyserar arkivpedagogisk verksamhet. Ämnet har mestadels diskuterats i uppsatser och examensarbeten på landets arkivutbildningar, men det finns också en och annan studentuppsats inom lärarutbildningarna.

Arkivutbildningar och arkivpedagogik

Att regeringen har upprättat ett nationellt uppdrag i syfte att stimulera utvecklingen av arkivpedagogisk verksamhet inom arkivsektorn, betyder bland annat att denna verksamhet ges ett ökat kulturpolitiskt värde. I Högskoleverkets granskning av utbildningarna inom kulturvård och ABM-området, som publicerades i december 2008, gör utredarna gällande att arkivpedagogiken är ett framväxande område inom arkivvetenskapen som fokuserar på hur arkivmaterial kan användas i en lärandeprocess.⁹⁹ Utredningen påpekar dock att verksamheten i nuläget främst grundar sig i en vardaglig praxis men att det inom arkivsektorn finns ett ökat intresse och ett uttalat behov av en teoretisering av ämnet.

Undersökning av arkivutbildningarnas relation till arkivpedagogik

Inom ramen för det nationella uppdraget har det varit angeläget att undersöka i vilken utsträckning arkivpedagogik ingår i landets arkivutbildningar. En frågelista¹⁰⁰ har sänds ut till företrädare för de olika arkivutbildningarna¹⁰¹ i landet. Svaren var dock relativt korta och mindre nyanserade, en uppföljning för fördjupning i frågan är eftersträvarnsvärd. Arkivförbundet har dock inte haft möjlighet att genomföra en mer grundlig utredning inom perioden för det nationella uppdraget. Vi menar emellertid att resultatet av denna översiktliga undersökning kan fungera som underlag till en fortsatt diskussion mellan och inom landets arkivutbildningsanordnare.

⁹⁹ Högskoleverket 2008, s 26

¹⁰⁰ Se bilaga 4

¹⁰¹ Masterprogram i arkiv- och informationsvetenskap vid Mittuniversitetet i Härnösand, Masterprogram i ABM med inriktning arkivvetenskap vid Uppsala universitet, Arkivvetenskaplig magisterkurs vid Göteborgs universitet samt vid Stockholms universitet. Arkivvetenskap vid Karlstads universitet samt ABM master med inriktning arkivvetenskap vid Lunds universitet.

Definition av begreppet

I arkivförbundets undersökning framkommer att landets arkivutbildningar anser att det är ett problem att begreppsdefinitionen fortfarande är relativt oklar. Man menar att arkivpedagogik kan stå för flera företeelser såsom exempelvis marknadsföringsåtgärder, användning av arkiv i allmän undervisning och vid undervisning i forskningsmetodik etc. En uppgiftslämnare uppger att de lite slarvigt¹⁰² brukar hänvisa till "lådan" när de talar om arkivpedagogik. När det gäller arkivpedagogik i förhållande till förmedling så menar flera att *förmedling* är ett bredare begrepp och därför mer användbart. Någon tycker att arkivpedagogik syftar mer till undervisning. En djupare analys av begreppet görs emellertid inte. Någon lyfter även fram begrepp såsom *levandegörande*, *forskarservice* och *utåtriktad verksamhet* för att belysa att inte heller de är alldeles enkla att hitta exakta definitioner av. Man menar samtidigt att alla dessa oklara begreppsdefinitioner kan leda till en intressant diskussion med studenterna eftersom de visar förekomsten av olika typer av arkivverksamhet.

Inslag i arkivutbildningen

På frågan om arkivutbildningarna innehåller arkivpedagogiska inslag blir svaren från de tillfrågade något olika. En del pekar ut precisa moment inom sin utbildning medan andra är mer osäkra eftersom de menar att det råder en otydlighet om vad arkivpedagogiken egentligen omfattar. Enligt uppgifter från arkivutbildningen vid Värmlands universitet så innehåller B-kursen åtta timmar av arkivpedagogik. I Göteborg ägnas två timmar åt arkivpedagogik vilka ingår som en del i elementet som kallas "Kulturförmedling, att presentera källmaterial" som i sin tur ingår i delmomentet *Arkivens roll för forskning och samhällsutveckling*. ABM-mastern i Uppsala framhåller att hela utbildningen genomsyras av förmedlingstanken, men att det särskilt betonas i delmomentet *Tillgängliggörande och tillhandahållande*. Arkivutbildningen vid Stockholms universitet svarar nej på frågan med den förklaringen att de anser att definitionen av arkivpedagogik är oklar och att de av den anledning inte ser vad ett sådant moment skulle innehålla. Mittuniversitetet svarar också nej, de framhåller dock att utbildningen har moment som berör förmedling och tillgängliggörande. Vid den nya mastersutbildningen¹⁰³ i Lund läser alla studenter, oavsett inriktning, delkursen *Pedagogiska aspekter på ABM-verksamheter* (7,5 hp). Arkivpedagogiken återkommer sedan som moment i den arkivvetenskapliga ämnesfördjupningskursen *Förmedla och tillgängliggöra* (7,5 hp). Lunds universitet erbjuder också en halvterminkurs i arkivvetenskap på grundnivå där förmedling och arkivpedagogisk metod ingår som ett delmoment.

¹⁰² Citat ur ett av svaren

¹⁰³ Masterprogram i arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap respektive museologi (ABM-mastern)

Kurslitteratur

Vid en närmare granskning av utbildningarnas litteraturlistor framgår att de flesta inte innehåller någon arkivpedagogisk litteratur.¹⁰⁴ På frågan om man upplever att det finns behov av böcker och skrifter inom området svarar det stora flertalet att en lärobok om förmedling i vid bemärkelse skulle vara användbar, men inte i arkivpedagogik i synnerhet. Man menar att litteratur som betraktar såväl teoretiska som praktiska aspekter vore nyttigt för fältets utveckling.

Allmänna reflektioner

I undersökningen fick även landets arkivutbildningar reflektera över hur man såg på utvecklingen som skett inom det arkivpedagogiska området och hur man ser på dess framtid. Någon menar att utvecklingen går ganska trögt eftersom det inte är något som arkivbranschen satsar särskilt mycket på idag. Man finner dock att möjligheterna inom detta fält är stora och pekar bland annat på skolans behov och de formuleringar som finns i dess kursplaner. En annan av landets arkivutbildningar lyfter fram att det finns exempel på framgångsrika pedagogiska projekt där man utvecklat användbara metoder och modeller, och att det har etablerats en rad samarbeten med skolor, föreningar och andra samhällsinstitutioner lokalt. Samtidigt menar man att begreppets vaghet också kan föra med sig att resurser satsats på projekt med oklara och delvis motsägelsefulla syften. En enig syn på vad arkivpedagogik är skulle göra det enklare att utveckla och utvärdera verksamheten. Vidare vill man förtydliga att arkivpedagogiken utgår från ett arkivinstitutionsperspektiv där användning av arkiv för historiska och kulturella ändamål är centralt. Detta är förvisso en viktig aktivitet, men endast en del av arkivens verksamhet och man framhåller att arkiv används till allra största delen för, som man skriver, ”praktiska syften” som kan ha stor ekonomisk, rättslig eller social betydelse för den enskilde. Majoriteten besökare utnyttjar arkiv tillfälligt, ofta under tidspress och med begränsade kunskaper. Man menar att dessa inte efterfrågar pedagogik utan snarare service. Det uttrycktes också oro för att ett alltför ensidigt fokus på den arkivpedagogiska verksamheten till exempel i samband med anslagsgivning, medför en ökad risk att utvecklingen av andra områden inom arkivens förmedlingsverksamhet, nya typer av tjänster och sökhjälpmedel etcetera blir lidande.

De slutsatser vi kan dra av detta är att det råder en viss otydlighet kring vad arkivpedagogik står för och hur det ska definieras, vilket även innebär en osäkerhet kring vad det är man ska undervisa om. För att förändra detta vore det önskvärt att landets arkivutbildningar, oavsett profilering, påbörjar en begreppsdiskussion om kunskapsfältet arkivpedagogik. Fältet behöver forskning och analyserande studier vilket nästan helt saknas idag. Kanske skulle en teoretisk diskussion kunna leda till en mer samstämmig syn kring vad arkivpedagogik är, vilket skulle underlätta både utvecklingen och utvärdering av det

¹⁰⁴ Några av utbildningarna har *Historia på Riktigt - arkivpedagogik i praktiken* i sin litteraturförteckning.

arkivpedagogiska kunskaps- och verksamhetsområdet. Men vi tror också att det är viktigt att det sker en dialog mellan vetenskapen och den vardagliga praktiken för att på så sätt stimulera till nya idéer och förslag till hur detta område skulle kunna tas upp inom arkivutbildningarna.

ABM-mastern vid Lunds universitet

Under perioden för det nationella uppdraget i arkivpedagogik har Lunds universitet utvecklat och startat ett nytt masterprogram i arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap respektive museologi (ABM). Skånes Arkivförbund har engagerats som sakkunnig i det arkivvetenskapliga ämnesområdet vid universitetets planeringsarbete och utveckling av kursplaner i utbildningen. ABM-mastern startade hösten 2008 och arkivförbundets chef är idag ämnes- och kursansvarig för det arkivvetenskapliga området vid universitetet. Programmets huvudsakliga inriktning är kommunikation av information och kultur i arkiv, bibliotek och museer. Utbildningen fokuserar särskilt på "förmedling av såväl materiella som immateriella aspekter av information och kultur samt verksamhetsutveckling av de institutioner och organisationer där förmedlingen äger rum"¹⁰⁵. Masterprogrammet kännetecknas också av sin integration av teoretiska och praktiska inslag med en utgångspunkt i en studentaktiv pedagogik. I utbildningens mål rörande färdighet och förmåga framgår att studenterna ska kunna identifiera, analysera och tillämpa teorier och metoder för att förmedla information och kultur. Gemensamma kurser och ämnesspecifika kurser varvas under utbildningens två år, dels ingår en gemensam kurs *Pedagogiska aspekter på ABM-verksamheter* och dels en ämnesspecifik kurs *Förmedling och tillhandahållande*. Beträktat ur ett arkivpedagogiskt perspektiv är det särskilt intressant att det inom den nya utbildningen finns goda förutsättningar för utveckling av en teoretisk diskussion kring arkivpedagogisk metod och verksamhet. ABM-masterns fokus på förmedling kan också bidra till att landets övriga arkivutbildningar stimuleras till att medverka i utvecklingen inom det vetenskapliga området av förmedling och av arkivpedagogik i synnerhet.

¹⁰⁵ Utbildningsplan för ABM-master vid Lunds universitet. <http://www.kultur.lu.se/>

Kapitel 6. ABM-samarbete och kulturarv

Ett av de övergripande målen inom uppdraget har varit att verka för ökad samverkan mellan arkiv-, bibliotek-, musei- och kulturarvssektorn i bred mening samt skola respektive högskola. Kapitlet inleds med en allmän diskussion kring ABM-samverkan och därefter presenteras det arbete som Skånes Arkivförbund har gjort inom detta område, med undantag för arbetet med Lunds universitets ABM-master som presenterades i föregående kapitel. Arbetet har delats in i tre avsnitt: *Arkiv, bibliotek och museer i samverkan, Seminarie- och konferensverksamhet, Krumelurer i arkiven – en pedagogisks resurs.*

Arkiv, bibliotek och museer i samverkan

På arkiv, bibliotek och museer arbetar människor med hög kompetens med att ordna, sammanställa, tillgängliggöra och förmedla information och ibland också tolka den och sätta in den i ett större sammanhang. De arbetar med samlingar av material i olika former och från olika tider som i stor utsträckning kompletterar varandra /.../ Dessa samlingar är en oundgänglig källa för den historiska kunskapen, kunskapen om hur det har varit, men också för kunskapen om framtiden, om det som pågår nu. Arkiv, bibliotek och museer spelar därför en central roll; för den organiserade utbildningen och forskningen, för människors enskilda kunskapssökande och för människors möjligheter att delta i den demokratiska processen. Och naturligtvis också för människors möjligheter att tillfredsställa sin nyfikenhet och få nya upplevelser.¹⁰⁶

Under de senaste åren har betydelsen och nyttan av en ökad samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer diskuterats både i Sverige och internationellt. Målsättningarna med ABM-samarbete är, menar många, bland annat att öka tillgängligheten till de tre sektorernas samlingar, höja

¹⁰⁶ Almerud u.å, s 13

verksamheternas kvalitet, skapa ett effektivare utnyttjande av de befintliga resurserna och göra institutionerna mer slagkraftiga.¹⁰⁷ Möjlighet till samverkan finns inom flera områden, förmedling och pedagogik är några av dessa. De diskussioner som förs kring ABM-institutionernas roll i det livslånga lärandet är intressanta att följa i detta sammanhang. Utgångspunkten är att människors lärande inte enbart sker i ungdomen och genom det formella utbildningsväsendet utan det anses pågå i en ständigt fortlöpande process och i många miljöer. Konsekvenserna av detta är att intresset för alternativa lärandemiljöer växer sig allt starkare.¹⁰⁸ Arkiv, bibliotek och museer är exempel på sådana lärandemiljöer och de skulle kunna spela en betydligt större roll i det livslånga lärandet än vad de gör idag, i det informella lärandet men även som viktiga kunskapskällor och samarbetspartners till det formella lärandets institutioner.¹⁰⁹

Betydelsen av ABM-samarbete ur ett förmedlingsperspektiv understyks i 2004 års arkivproposition:

Samverkan mellan statliga och icke-statliga arkiv, men också mellan arkiv, bibliotek, museer (ABM) och andra myndigheter och organisationer är av stor betydelse i arbetet för att öka intresset för och tillgängligheten till arkivmaterialet.¹¹⁰

Skånes Arkivförbund har sedan flera år tillbaka intresserat sig för ABM-samarbete. Tidigare erfarenheter visar att det många gånger blir begränsande att enbart fokusera på arkivhandlingar i den pedagogiska verksamheten. Genom samarbete med andra verksamheter inom ABM-sektorn skapas möjligheter att placera arkiven i ett större kulturhistoriskt sammanhang som gör att handlingarna blir mer levande och intressanta. I samband med det nationella uppdraget fick Skånes Arkivförbund möjlighet att ytterligare utveckla sin verksamhet inom området och verka på ett nationellt plan.

ABM-seminarier och konferenser inom ramen för nationellt uppdrag

Under våren 2007 arrangerade Skånes Arkivförbund seminariet *ABM-pedagogik i praktik* på Hässleholms kulturhus i samarbete med nätverket *ABM-Skåne*. Under dagen presenterades ett antal lokala och regionala samarbetsprojekt mellan ABM och skola. Deltagarna fick bland annat ta del av ABM-väskor som upprättats inom projektet *Vägar till lokal historia – ett samarbetsprojekt mellan arkiv, bibliotek och hembygdsföreningar i Hässleholms kommun*¹¹¹ och det danska projektet *Alle børn har en kulturarv* från Gentofte kommun vars syfte var att hitta nya sätt att förmedla det lokala kulturarvet via nätet¹¹². Vidare presenterades erfarenheter från

¹⁰⁷ Gram 2002

¹⁰⁸ Härd 2002

¹⁰⁹ DIK-forum 12/01

¹¹⁰ Arkivproposition 2004/05:124

¹¹¹ Sander & Sjöberg 2003

¹¹² <http://www.kildenett.org/>

Kunskapsrummet kompassen i Sundsvalls kommun och den övergripande regionalpolitiska syn på ABM-samarbete som finns inom Region Västra Götaland.

I november 2008 arrangerade Skånes Arkivförbund tillsammans med Institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet och Kulturen i Lund, samt med stöd från ABM-Centrum och Region Skåne, en avslutande nationell ABM-konferens i Lund på temat förmedling. Konferensen syftade till att ge olika teoretiska perspektiv på förmedling, men även konkreta exempel på förmedling inom ABM-sektorn. Föredragen handlade bland annat om historiebruk och historieförmedling, personliga minnen och kulturarv i mötet med invandrare och äldre samt källkritik på Internet. Vidare presenterades den nya ABM-mastern vid Lunds universitet samt två av de samarbetsprojekt som genomförts inom ramen för det nationella uppdraget *Folk i rörelse* respektive *Människor, möten och minnen*. Föredragen kom i mångt och mycket att spegla de verksamhetsområden som arkivförbundet arbetat med under det treåriga uppdraget.

Vid ABM-konferensen framkom dock att ABM-begreppet kan upplevas som problematiskt eftersom det indikerar att endast de traditionella A, B och M-institutionerna kan medverka. Aktörer inom förenings- och näringsliv, men också hembygdsrörelsen verkar inom fältet och riskerar att exkluderas.¹¹³ I Skånes Arkivförbunds pedagogiska verksamhet har vi emellertid ofta valt att inkludera just hembygdsföreningarna eftersom de ofta fungerar som lokalhistoriska museer, vilket gör dem till viktiga samarbetspartners i frågor rörande lokala kulturarv.

Att levandegöra vårt kulturarv

I samband med Astrid Lindgrens 100-årsjubileum valde Skånes Arkivförbund att inom ramen för Arkivpedagogiskt forum och i samarbete med *Vimmerby kommunarkiv* anordna seminariet *Att levandegöra vårt kulturarv* på Astrid Lindgrens Näs i Vimmerby. Denna gång var det alltså kulturarvet och inte särskilt ABM-samarbete som stod i fokus. Dagen ägnades åt att ge exempel på hur man kan åskådliggöra kulturarvet med hjälp av teater, film, skönlitteratur och tidsresor.¹¹⁴ Tidsresor är en vanlig metod som används inom den så kallade kulturmiljöpedagogiken vid museer och hembygdsföreningar. Metoden skapar en ökad förståelse för kulturmiljö, men gör även historien mer levande och aktuell. Det som blev tydligt under konferensen i Vimmerby var hur väl kulturmiljöpedagogikens mål och arbetssätt går att jämföra med arkivpedagogisk metodik. De lokala arkiven skulle kunna involveras betydligt mer i de tidsresor som genomförs av museer, hembygdsföreningar och skolor runt om i landet.

¹¹³ Carlsson 2008

¹¹⁴ Tema Arkiv 4/2007

Krumelurer i arkiven – en pedagogisk resurs

För att få till stånd ökad samverkan mellan landets kulturarvsinstitutioner och föreningar, skola och högskola krävs en större medvetenhet och kompetens om respektive verksamheter. För att delvis möta detta behov publicerade Skånes Arkivförbund, i samband med Astrid Lindgrens 100-årsjubileum boken *Krumelurer i arkiven – en pedagogisk resurs* (2007). Syftet är att väcka ett större intresse för arkiven samt visa hur man med hjälp av skönlitteratur kan förmedla arkivens spännande innehåll på ett lustfyllt sätt till både barn och vuxna. Bokens främsta målgrupp är lärare och lärarstudenter men den vänder sig även till yrkesverksamma inom kultursektorn och personer utan större erfarenhet av arkiv. Tanken är att ge kunskaper om arkiv och inspirera till eget användande av lokal- och kulturhistoriskt material i olika pedagogiska sammanhang.

Krumelurer i arkiven bygger på arkivförbundets tidigare erfarenheter av pedagogisk verksamhet. Erfarenheterna visar att mötet med arkivhandlingar fungerar bra om de kan relateras till något välbekant och aktuellt. Det kan exempelvis röra sig om en plats, byggnad, företeelse, person, film eller skönlitterär bok. Igenkännandet väcker intresse och nyfikenhet, vilket gör det lättare att sedan lära sig om arkiv. Något som visat sig fungera väldigt väl är när man utgår från välkänd skönlitteratur såsom *Emil i Lönneberga*. Genom att ta utgångspunkt i de välkända Emilepisoderna har mötet med arkivens källor blivit spännande, begripligt och lärorikt för både barn och vuxna. *Krumelurer i arkiven* inleds med en redogörelse för arkiven och dess funktioner i samhället och visas hur studiet av arkivhandlingar kan kopplas till skolans undervisning i historia. Därefter följer elva kapitel som med utgångspunkt i Emilberättelserna lyfter fram arkivmaterial från historiska företeelser såsom folkskolan, fattigvården och emigrationen. Varje kapitel inleds med ett utdrag ur Astrid Lindgrens Emilböcker samt Björns Bergs illustrationer. Utdragen och illustrationerna kompletteras med korta faktatexter om den aktuella företeelsen och tips om var man kan hitta handlingar som knyter an till denna. Det finns även exempel på dokument från olika arkivinstitutioner, museer, hembygdsföreningar, bibliotek och privatpersoner. Exempelen är främst hämtade från Skåne men hade lika gärna ha hämtats från andra platser i Sverige.

Vid Bok- och biblioteksmässan i Göteborg 2007 presenterades *Krumelurer i arkiven* under ett miniseminarium. Vidare har den presenterats på ett antal seminarier och konferenser runt om i landet samt vid Lunds barnboksfestival *Litteralund*. Publikationen har uppmärksammats genom reportage i *Lärarnas tidning*, *DIK-forum*, *Skånska Dagbladet*, *Populär historia* och i radioprogrammet *Min släktkrönika*. Den har recenserats ett flertal gånger. I Bibliotekstjänst bokkatalog från 2007 står det exempelvis att:

Krumelurer i arkiven – en pedagogisk resurs är till sin grafiska utformning en mycket tilltalade bok och när man öppnar den och börjar läsa så förstärks intrycket av förträfflighet. På ett sätt vars like jag hittills inte sett kopplas arkivens innehåll till en känd

skönlitterär skapelse, här böckerna om Emil i Lönneberga [...] En sån här bok lockar till studier och ger arkiven liv.¹¹⁵

Hembygdsförbundets tidskrift *Bygd och natur* skriver att: "Boken är stimulerande och kan ge goda tips om hur vi kan lägga upp en visning även i hembygdsgården".¹¹⁶

Krumelurer i arkiven har väckt intresse hos en bred publik. Skolor, bibliotek, arkiv, museer och hembygdsföreningar över hela landet har beställt boken, även privatpersoner har visat intresse. Det har dessutom visats intresse från både Danmark, Norge och Finland och den ingår också som kurslitteratur vid Lärarutbildningen i Malmö samt som referenslitteratur vid ABM-mastern vid Lunds universitet. Slutligen ska nämnas att boken fått gott mottagande även inom arkivsektorn och den har recenserats i *Pedagogiska magasinet* (07), *Nordiskt Arkivnytt* (1/2008) samt i den vetenskapliga tidskriften *Arkiv, samhälle och forskning*. I den senare skriver Charlotte S.H. Jensen vid *Nationalmuseet* i Köpenhamn:

Krumelurer i arkiven er et eksempel til efterfølgelse for andre. Den viser undervisere, at det faktisk er muligt at lade selv ret små børn arbejde med oplysninger fra originale kilder, og at lade dem selv bearbejde og fortolke kilderne i et styret forløb. Og den viser arkivfolk nøjagtigt det samme. Derved er "Krumelurer i arkiven" også en lære- og inspirationsbog for de arkiver og arkivarer, som har mod på, ligesom andre kulturarvsinstitutioner, at udvikle programmer og tilbud for skolebørn. Det overordnede budskab synes være - til både arkiver og undervisere - at det faktisk ikke behøver at være så svært at få skole og arkiv til at mødes.¹¹⁷

¹¹⁵ Bibliotekstjänsts häfte 2007:23

¹¹⁶ Bygd och Natur 3/2008

¹¹⁷ Jensen S.H. 2008

Kapitel 7. Avslutande reflektioner

Beslutet att inrätta ett nationellt uppdrag inom det arkivpedagogiska området var en bekräftelse på att den pedagogiska verksamhet som i varierande utsträckning bedrivits på landets arkivinstitutioner är en viktig del av arkivsektorn och därmed samhället. Samtidigt ska beslutet uppfattas som en politisk markering och uppmaning till arkivsektorn att ta arkivpedagogiken på allvar genom att ge den en mer framskjuten roll och på så sätt bidra till metod- och teoriutveckling inom fältet.

Det nationella uppdraget var således viktigt på ett symboliskt plan. På ett konkret plan är det givetvis inte möjligt att förändra arkivpedagogikens ställning under den relativt korta tidsrymd som tre år utgör. Det innebär dock inte att uppdraget inte har haft betydelse på ett konkret, vardagligt plan. Tvärtom! Innehållet i rapporten är bevis nog. Under dessa år har åtskilliga seminarier, föredrag, workshops, konferenser och nätverksträffar genomförts där teoretiska diskussioner varvats med praktiska exempel. Vid dessa sammankomster har arkivarier, arkivpedagoger och aktörer från olika kulturarvs- och utbildningsinstitutioner haft möjlighet att utbyta idéer och erfarenheter, vilket genererat nya kunskaper och kontakter inom området. Dessa möten och utbyten har dessutom bidragit till att skapa projekt runt om i landet eller skapat god jordmån för sådana verksamheter att växa i.

Under den period som det nationella uppdraget har existerat har det alltså inte endast talats om arkivpedagogik utan det har i allra högsta grad praktiserats. Digitala läromedel, arkivväskor, visningar och minneslådor har producerats, dessutom har en lång rad projekt genomförts i samarbete med skola, högskola, museer, hembygdsföreningar, äldrevård och olika grupper i samhället.

Erfarenheter och kunskaper från dessa arkivpedagogiska praktiker har emellertid inte enbart kommunicerats i samband med möten av olika slag. Under åren har det även skrivits artiklar, uppsatser och rapporter, samt en nya arkivpedagogisk bok. Skånes Arkivförbunds *Krumelurer i arkiven* har dessutom recenserats i facktidsskifter, men också i

massmedia. På så sätt har arkivpedagogiken även nått en vidare krets. Just synliggörandet är av stor betydelse i syfte att nå grupper som aldrig eller sällan besöker arkiv.

Trots denna intensiva period i arkivpedagogikens korta historia kan vi efter tre år konstatera att verksamheten ännu är i sin linda. Fortfarande finns det bara en handfull arkivpedagoger i landet och endast ett fåtal av de ordinarie arkivarierna ges/har möjlighet att ägna sig åt pedagogisk verksamhet. Kontakterna mellan arkiv och högskola kan och bör utvecklas – såväl i relation till arkivutbildningar som andra kulturarvs- lärar- och vårdutbildningar. Visserligen finns det redan idag exempel på samarbete mellan arkiv och lärarutbildningar där arkivpedagogiken lyfts fram som en möjlighet inom det didaktiska området, men de är alltför få. Även kontakterna mellan arkivinstitutioner/arkivpedagoger/arkivarier kan bli bättre. Kanske är förutsättningarna för detta något bättre om vitaliseringen av Arkivpedagogiskt forum fortsätter i förening med organisatoriska förändringar. Vidare är det viktigt att uppmärksamma de nya förmedlingsnätverk som bildats i de nordiska grannländerna Danmark och Norge. Genom att knyta kontakter över nationsgränser kan arkivpedagogiken få ytterliggare stimulans. Vid sidan av detta är det förstås också viktigt att samverka mellan ABM institutionerna i vid mening vidareutvecklas.

Om arkivpedagogiken ska utvecklas är ovan nämnda relationer och kontakter av avgörande betydelse. Det är i mötet med andra erfarenheter och kunskaper som man blir varse den egna traditionen och kompetensen, vilket i sin tur gör det möjligt att förändra densamma. I detta avseende är fortsatt arbete med att pröva och utforma nya metoder viktigt, men teorier om arkivpedagogik är också av helt avgörande betydelse. En allt bredare metodbas i förening med teoretisk medvetenhet kan leda till att arkivpedagogik inte bara inspireras av andra pedagogiska verksamheter utan också bidra till att stimulera dessa. Förutsättningar för arkivpedagogisk teoribildning finns. I områdets omedelbara närhet existerar exempelvis teorier om förmedling och kunskap, om lärande och didaktik som skulle kunna bidra till denna teoriutveckling. Och varför inte teoretisera med utgångspunkt i perspektiv som är viktiga på flera plan – genus, etnicitet, generation och klass.

Vi vill avsluta med en uppmaning och en vädjan till samtliga verksamma inom arkivsektorn: Plocka upp den handske som härmed kastas och bidra till såväl metod- som teoriutveckling inom det arkivpedagogiska området. Det nationella uppdraget avslutas härmed, men arkivpedagogiken försvinner inte med uppdraget utan släpper bara taget för att stå på allt självsäkrare och stabila ben.

Käll- och litteraturförteckning

- Almerud, Peter: "ABM eller A, B och M? Låt innehållet avgöra. I: *Kunskapens källor – om samarbeten mellan arkiv, bibliotek och museer*. Stockholm: DIK-förbundet (u.å).
- Arkiv för alla – nu och i framtiden*. Betänkande av Arkivutredningen Arkiv för alla. SOU 2002:78.
- Arkivpropositionen *Arkivfrågor*. SOU2004/05:24.
- Att hitta hem – En liten skrift om remiscensmetoden*. Mölndals stad: Vård och omsorg, 2008.
- Att vidga deltagandet i kulturlivet – ett diskussionsunderlag*. Statens kulturråds rapport 1991:3
- Awebro, Kenneth 2007: "Arkivpedagogik – med ett mångkulturellt perspektiv". I: *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Polen: Studentlitteratur.
- Bergman, Thera, Martinsdotter, Kerstin & Sjöberg, Karin: *Samarbeten mellan arkiven och lärarutbildningarna 2004-09-06*.
- Carlsson, Hanna 2008: *ABM-Skåne i brytpunkten – en lägesrapport från ett nätverk i förändring*. En förstudie på uppdrag av nätverket ABM Skåne.
- Egidius, Henry 2002: *Pedagogik för 2000-talet*. Falun: Natur och Kultur.
- Engström, Lisa 2001: *Propaganda– från idé till handling*. Gävle: Arkiv Gävleborg.
- Eriksson, Seija: "Om digitala resurser". På Skolverkets hemsida IT för pedagoger: www.skolverket.se 2009-03-23.
- Ewert, Susanne 2007: "Malmö kulturförvaltning inför Mångkulturåret". I: *Mångfald i Malmös kulturliv*, Malmö: Malmö stad.
- Gram, Magdalena 2002: *ABM samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer*. En lägesrapport på uppdrag av regeringen från Kungliga biblioteket, Riksarkivet, Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Granskning av utbildningarna inom kulturvård och ABM-området – Nationell bild*. Rapport från Högskoleverket. Stockholm, 2008.
- Gunnemark, Kerstin 2004: *Minnenas Galleri – om minneskåp och kulturarv*, Oskarshamn: Carlssons Bokförlag.

- Gynnerstedt, Kerstin & Schartau, Mai-Brith 2007: *Reminscens-metoden tillämpad i äldreomsorgen*. Malmö: Studentlitteratur.
- Heap, Ken 1995: *Samtal med äldre*. Stockholm:
- Hansson, Bertil: *BTJ-häftet #23*, 2007.
- Häggström, Britt Marie: "Biblioteken, museerna och arkiven behövs för livslångt lärande". *DIK-forum*, 19/01.
- Härd, Sverker 2001: "Det livslånga lärandet - vad innebär det och varför talar alla om det?". I: *Livslångt lärande - ny uppgift eller nytt argument? Rapport från ABM-forum 2001*. Peter Almerud (red). Stockholm: DIK-förbundet.
- Höij, Patrik 2005: *Bland reproduktioner och silverfiskar - ett försök till definition av arkivpedagogiken*. C-uppsats inom ämnet Arkiv- och informationsvetenskap, Mittuniversitetet.
- Isacs, Lotta & Wallskär, Helene 2004: *Låt minnena leva - en handbok i reminiscensmetoden*. Växjö: Gothia.
- Jenkins, Keith 1991: *Re-thinking History*. London: Routledge.
- Jensen, Bente och Jensen, Charlotte S.H.: "Arkivernes udadvendte virksomhed - om behovet for at præcisere begreberne". *Nordisk Arkivnyt*, 3/2004.
- Jensen S.H., Charlotte: "Krummelurer uden omsvøb". *Arkiv, samhälle och forskning*, 2008:1.
- Kursplaner och betygskriterier 2000 - Grundskolan*. Västerås: Skolverket, 2002.
- Lahdenperä, Piro, *Interkulturell pedagogik - vad, hur och varför? Interkulturell pedagogik i teori och praktik*, Polen: Studentlitteratur, 2007.
- Losman, Beata 1998: *Steg mot öppna kommunarkiv*. Göteborg: Göteborgs stadsarkiv.
- Lundström, Catarina & Sjögren, Eva 2001: *Historia på riktigt - arkivpedagogik i praktiken*. Värnamo: Skånes Arkivförbund.
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Västerås: Skolverket, 1999.
- Löfgren, Orvar 1988: "Ett ämne väljer väg". I: *Folklivsarkivet i Lund 1913-1988: en festschrift till 75-års jubileet*. Nils Arvid Bringéus (red). Skrifter från Folklivsarkivet i Lund, 0346-6051:26.
- Martinsdotter, Kerstin 2003: "Både damm och kufar. En utvärdering av musei- och arkivpedagogisktprojekt. I: *Levande läromedel, Rapporter om*

utbildning 3/2006. Roger Johansson och Lars Berggren (red). Malmö: Malmö högskola.

Nilsson, Göran, "Kulturens betydelse i vården kan inte överskattas". *DIK-forum*, 8/05.

Nilsson, Kjell, "Emil i Lönneberga hjälper till i arkivet". *Bygd och natur*, 3/2008.

Rapp, Birgitta 2008: *Fortbildning för kulturpedagoger och museianställda för bättre vård. Ett utbildningsprojekt för att initiera samarbete mellan museisektorn och vårdsektorn i Region Skåne under 2006-2007*. Rapport från Kultur Skåne och Kommunförbundet Skåne.

Regeringsbeslut I:22 (U2005/4586,5965,8330/kr), rörande Nationellt uppdrag inom det arkivpedagogiska området, 20051215.

Ronström, Owe 2004: "Mångfald och mångkultur". I: *Mångfald i kulturlivet*. Stockholm: Mångkulturellt centrum i Botkyrka.

Reutersvärd, Elisabeth & Svenson, Anna 2003: *Utländsk bakgrund – söka och finna i svenska arkiv*. Lund: Studentlitteratur.

Sander, Pia och Sjöberg, Karin 2003: "Vägar till lokal historia. ABM Hässleholm – ett samarbetsprojekt mellan arkiv, bibliotek, hembygdsföreningar och skola" I: *Levande läromedel, Rapporter om utbildning 3/2006*. Roger Johansson och Lars Berggren (red). Malmö: Malmö högskola.

Sjöberg, Karin: "Att blir synlig via webben". *Tema Arkiv*, 3/2007.

Sjöberg, Karin: "Demokrati i praktiken". *Tema Arkiv*, 1/2007.

Sjöberg, Karin 2007: *Krumelurer i arkiven – en pedagogisk resurs*, Kristianstad: Skånes Arkivförbund.

Sjöberg, Karin, "Möte med mångkultur", *Tema Arkiv*, 3/2006.

Sjöberg, Karin, "Tidsresor gör historien levande", *Tema Arkiv*, 4/2007.

Stapf, Birgitta: "Arkivpedagogiskt forum: Ett nätverk på väg mot fastare form", *Tema Arkiv*, 1/2004.

SOU 2005:91

Strategi för ett vidgat deltagande i kulturlivet – en sammanfattning. Statens kulturråds rapport 1991:8

Ulfner, Helene 2001: *Arkivpedagogik – hur och varför?*. B-uppsats inom Arkivvetenskap vid Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier. Uppsala universitet.

Åström Iko, Karin: "I allmänhetens tjänst? Arkivverket, tillgänglighetsgörande och brukarna". *Arkiv, Samhälle och forskning*, 2003:1.

Övrigt

Utvärderingsenkäter inom ramen för *Kultur i vården projektet Människor, möten, minnen – ett samarbetsprojekt i Klippans kommun* från 2008-2009. Förvaras på Skånes Arkivförbund och Skånes hembygdförbund.

Frågelista med medföljande svar rörande arkivutbildningar och arkivpedagogik från 2008. Förvaras på Skånes Arkivförbund.

Frågeenkät med svar rörande Arkivpedagogiskt forum från 2008. Förvarade på Skånes Arkivförbund.

Frågor och svar (mail) från undersökningen "Samarbete mellan arkiv och lärarutbildningar" från 2008. Förvaras på Skånes Arkivförbund.

Webbsidor:

Alle Børn har en kulturarv: <http://www.kulturjagt.dk/kulturjagt> 20080326

Folk i rörelse: <http://www.folkirorelse.se/> (tillgänglig inom kort)

Högskoleverket: <http://www.hogskoleverket.se/> 20080326

IT för pedagoger på hemsidan: <http://www.skolverket.se/> 20080326

Kildenet/Riksarkivet: <http://www.kildenett.org/> 20080326

Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP): <http://www.llp.no>. 20080326

LLP:s förmedlingsnätverks blogg: <http://www.llp.no/formidling/> (tillgänglig inom kort)

Läroverksta'n: <http://www.laosd.se/> 20080326

Lärarutbildningar: <http://www.lararutbildning.nu/> 20080326

Organisationen Danske Arkiver (ODA): <http://www.dkarkiver.dk/> 20080326

ODA:s förmedlingsnätverk blogg: <http://arkivformidling.wordpress.com> 20080326

Skånes Arkivförbund: <http://ww.skanearkiv.org/> 20080326

Statens arkiv: <http://statensarkiv.se/> 20080326

Stockholmskällan: <http://www.stockholmskallan.se/> 20080326

BILAGA 1.

Kalendarium för det nationella uppdraget 2006-2008

Skånes Arkivförbunds seminarier och konferenser

Mångkultur, seminarium på Mångkulturellt centrum i Botkyrka (13/6-06). Arrangörer: Skånes Arkivförbund i samarbete med Arkivpedagogiskt forum. Ett 40-tal deltagare.

Demokrati, seminarium i Gävle (15/11-06). Arrangörer: Skånes Arkivförbund i samarbete med Arkiv Gävleborg och Arkivpedagogiskt forum. Ett 40-tal deltagare.

ABM-pedagogisk – i vision och praktik, seminarium i Hässleholm (15/3-07). Arrangörer: Skånes Arkivförbund i samarbete med nätverket ABM Skåne. Ett 70-tal deltagare.

Digitala läromedel, seminarium på Riksarkivet i Stockholm (13/6-07). Arrangörer: Skånes Arkivförbund i samarbete med Riksarkivet, Stockholms stadsarkiv och Arkivpedagogiskt forum. Ett 70-tal deltagare.

Att levandegöra vårt kulturarv, seminarium i Vimmerby (2/10-07). Arrangörer: Skånes Arkivförbund i samarbete med Vimmerby kommunarkiv och Arkivpedagogiskt forum. Ett 30-tal deltagare.

Det nya läromedlet, konferens på Högskolan i Jönköping (10/3-08). Arrangörer: Högskolan för lärande och kommunikation, Jönköpings stadsarkiv, Jönköpings Läns arkivförbund och Skånes Arkivförbund. Ett 80-tal deltagare.

Arkivdagarna i Göteborg (7-9/5-08). Skånes Arkivförbund bidrog med fem seminarier inom spåret "En förändrad användning av arkiv". Seminarierna var följande: "Arkivpedagogik för äldre", "Konst och arkiv", "Kulturarvsinstitutionernas roll i det livslånga lärandet", samt "Arkivpedagogiken i Sverige"

Arkivpedagogisk nätverksträff med presentation av "Digitala Arkivnyklar" och "Folk i rörelse", Riksarkivet i Stockholm(4/9-08). Arrangörer: Skånes Arkivförbund och Arkivpedagogiskt Forum. Ett 20-tal deltagare.

ABM-konferens om förmedling, Kulturen i Lund (26-27/11-08). Arrangörer: Skånes Arkivförbund, Kulturen och Institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet. Ett 130-tal deltagare.

Föreläsningar inom uppdraget 2006-2008

Feb. 06 Riksarkivets årliga möte i februari med arkivcheferna vid de regionala folkrörelse- och föreningsarkiven. Samarrangemang med Folkrörelsearkivet i Värmland. Anna Ketola presenter och diskuter arkivförbundets kommande arbete inom det nationella uppdraget. C:a 25 deltagare.

- Mar. 06 *Arkivformidling i praxis*, konferens i mitten av mars i Oslo. Arrangörer. Riksarkivet i Norge. Karin Sjöberg håller föredraget "Erfaringer med arkivformidling til bor nog eksempler på tiltak". C:a 80 deltagare.
- Apr. 06 Region Skånes Kulturnämnds aprilmöte. Anna Ketola presenterar arkivets planerade arbete inom det nationella uppdraget.
- Maj 06 Nätverksträff rörande arkivpedagogik i Fagersta. Arr. Det arkivpedagogiska Nätverket i Arkivpedagogik Bergslagen-Mälardalen. Anna Ketola och Karin Sjöberg medverkar. C:a 25 deltagare från olika arkiv.
- Sep. 06 KUPOL-gruppens möte i september, Malmö. Kulturcheferna i Kristianstad, Helsingborg, Malmö och Lund samt kommunernas kulturnämndspresidier träffar Kultur Skåne med presidiet. Anna Ketola presenterar arkivförbundets arbete inom det nationella uppdraget.
- Okt. 06 Arkivkonferens i början av oktober i Jönköping. Arr. Folkrörelsearkivet i Jönköpings län. Karin Sjöberg medverkar med föredraget *Vägar till lokal historia*. C.a. 60-80 deltagare från arkiv, bibliotek, hembygdsföreningar och museer mötte upp.
- Okt. 06 ABM – *Kulturarv möter skola och utbildning*, seminarium i Västerås. Arr. Regionala Samarbetsrådet. Karin Sjöberg medverkar med föredraget: "Vägar till lokal historia". C:a 45 personer från arkiv, bibliotek, museer och hembygdsföreningar deltog.
- Okt. 06 Seminarium i Skene anordnat av Rydals museum för museipersonal vid afrikanska museer inom ramen för ett SAMP-projekt (Svenska Afrikanska museinätverket). Karin Sjöberg medverkar med föredraget: "Archives and education at Skånes Arkivförbund". C:a 15 personer deltog.
- Nov. 06 *Sverige och förintelsen*, seminarium i Visby. Arr. Forum för levande historia. Karin Sjöberg håller föredrag under titeln: "Lokalhistoriska metoder". C:a 20 personer deltog från skolor, arkiv och museer.
- Nov. 06 *NAF:s årskonferens* i Helsingborg i mitten av november. Karin Sjöberg deltog med föredraget: "Skolan – en viktig målgrupp". C:a 40 personer från landets näringslivsarkiv deltog.
- Feb. 07 *Nordiskt Kulturarvspedagogiskt Centrums vårkonferens*. Arr. Jamtli museum i Östersund. Anna Ketola föreläser om Skånes Arkivförbunds arkivpedagogiska verksamhet och arbetet inom det nationella uppdraget. Ett 70-tal deltagare.
- Mar. 07 Medverkan vid lärarutbildningen vid Umeå universitet. Karin Sjöberg föreläser under rubriken *Arkiv – en resurs i undervisningen*. C:a 40 studenter.
- Mar. 07 Seminarium i Umeå. Arr: ABM nätverket i Umeå. Karin Sjöberg berättar om arkivpedagogiks verksamhet. C:a 30-tal personer från ABM sektorn.

- Apr. 07 *Nordiskt arkivformidlingsnetværk*, seminarium i Köpenhamn. Karin Sjöberg informerar om det nationella uppdraget. Ett 20-tal representanter från de nordiska länderna.
- Apr. 07 *Fortsättningskurs i Ordning och Reda i Västerås*. Arr. Folkrorelsernas Arkivförbund. Karin Sjöberg föreläsning om arkivpedagogik. C.a 20 personer.
- Maj. 07 *Konferens med Svenska Länsarkivvarier* med temat "Arkivpedagogik i praktik i föreningsarkivet", i Uppsala. Karin Sjöberg berättar om arkivförbundets samarbete med lärarutbildningen vid Malmö högskola. C.a 20 deltagare.
- Maj. 07 *Arkivpedagogisk konferens* för arkivverksamma på arkiv och museer i Uppsala landsarkivdistrikt. Arr. ArkivCentrum i Örebro län. Karin Sjöberg berättar om Arkivförbundets samarbete mellan arkiv och lärarutbildningar. C.a 40 personer.
- Sep. 07 Bokrealise av *Krumelurer i arkiven* på Skånes Arkivförbund. C:a 40 personer.
- Sep. 07 *Kommunkonferens* i Malmö. Arr. Landsarkivet i Lund och Malmö stadsarkiv. Karin Sjöberg föreläser utifrån rubriken "Arkivpedagogik i kommunala arkiv". C.a 60-tal deltagare.
- Sep. 07 *Bok- och biblioteksmässan*, Göteborg. Karin Sjöberg presenterar *Krumelurer i arkiven* på miniseminarier "Arkiven – pedagogisk resurs". Ett 20-tal personer närvarade.
- Okt. 07 *Vägar till lokal historia*, Osby. Karin Sjöberg presenterar ABM projekt. C.a 15 personer.
- Okt. 07 *Barnboksfestivalen Litteralund*, i Lund. Bokpresentation av Karin Sjöberg. C.a 50 personer.
- Feb. 08 Seminarium för skolbibliotekarier, Lund. Bokpresentation av Karin Sjöberg. Ett 30-tal deltagare.
- Mar. 08 *ODAS arkivformidlingsnetværks seminarium; Strømninger i kulturarvsformidlingen.*, i Gentofte. Karin Sjöberg föreläser under rubriken "Præsentation af arkivforbundets overvejelser og konkrete tiltag og projekter for at nå ud til skolorne". C.a 30 deltagare.
- Mar. 08 *Konferensen "Det nya läromedlet"*, Högskolan i Jönköping. Arr. Högskolan för lärande och kommunikation, Jönköpings stadsarkiv, Jönköpings Läns arkivförbund och Skånes Arkivförbund. Karin Sjöberg föreläser under rubrikerna "...som att hålla historien mellan sina fingrar", samt "Krumelurer i arkiven". Ett 80-tal deltagare.

- Apr. 08 *Nordisk Formidlingskonferanse* i Oslo, arr. ABM utveckling och Landslaget för lokal- och privatarkiv. Karin Sjöberg håller tacktalet till middagen.
- Maj. 08 *Läroarbilden vid Kristianstads högskola*. Karin Sjöberg föreläser om arkivpedagogik för lärarstudenter. C.a 20 studenter.
- Maj. 08 *AVEC-08, Arkivdagarna* i Göteborg. Karin Sjöberg föreläser under rubriken "Arkivpedagogik i Sverige". Ett 80-tal personer.
- Aug. 08 *Seminarier "Att spränga gränder – tidsresor och arkivpedagogik utgående från rikssprängningen"*, Nationalmuseet i Helsingfors. Arr. Kulturcentralen i Helsingfors. Karin Sjöberg föreläser under rubriken "Arkiven – en pedagogisk resurs" samt leder workshopen "Arkivpedagogik i praktiken". Ett 80-tal deltagare.
- Aug. 08 *Seminarium* vid Svenska litteratursällskapet i Helsingfors. Karin Sjöberg föreläser om arkivpedagogisk verksamhet för intresserad personal. Ett 20-tal personer.
- Okt. 08 *Temadag: museer, minnen och historia*. Arr. Kultur i vården: Kultur Skåne och kommunförbundet Skåne. Karin Sjöberg föreläser under rubriken "Människor, möten, minnen – ett samarbetsprojekt i Klippans kommun". C.a 120 deltagare.
- Nov. 08 *FA:s jubileumskonferens* vid Runöskolan, Stockholm. Anna Ketola och Lisa Engström presenterar "Folk i rörelse".
- Nov. 08 *Läroarbilden vid Högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping*. Karin Sjöberg föreläser om arkivpedagogik för lärarstudenter på högskolan. Ett 30-tal studenter.
- Nov. 08 *ABM-konferens i Lund*. Arr: Skånes Arkivförbund, Institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet och Kulturen. Karin Sjöberg föreläser under rubriken "Ett nationellt uppdrag i avslutning – glimtar och reflektioner". C:a 130 deltagare.

Studiebesök på Skånes Arkivförbund 2006-2008

Arkivpedagog vid Jönköpings stadsarkiv
 Arkivarier vid Fylket i Västfjord, Norge
 ABM-pedagoger från Blekinge arkivet
 Samarbetsrådet, Stockholm
 Arkivpedagog vid Designmuseet i Nybro, Småland
 Representanter från ABM-Skåne
 Arkivpedagoger/arkivarier från Danska nätverket för arkivförmedling
 Studiebesök från Mölndals museum och skola.
 Stockholms stadsarkiv på studiebesök
 Representanter från ABM utveckling i Norge
 Institutionen för kulturvetenskap vid Lunds universitet tillsammans med Anne Gilliland, professor inom det arkivvetenskapliga området vid UCLA, USA,

BILAGA 2.

Skånes Arkivförbunds publikationer och artiklar 2006-2008

- Sander, Pia och Sjöberg, Karin: "Vägar till lokal historia". *Tema Arkiv*, 1/2006.
- Sander, Pia och Sjöberg, Karin: "Vägar till lokal historia". I *Värend och Sunnerbo*, 2006:2. Årgång 47 (utges av Hembygdsrörelsen Kronobergs läns arkivförbund)
- Sjöberg, Karin: "Möte med mångkultur". *Tema Arkiv*, 3/2006.
- Sjöberg, Karin 2006: "Från IPOD till galoscher". I: *Nu gör vi jul igen*. Göteborg: Institutet för språk och folkminnen.
- Sjöberg, Karin: "Demokrati i praktiken". *Tema arkiv*, 1/2007.
- Sjöberg, Karin: "Att bli synlig via webben". *Temaarkiv*, 3/2007.
- Sjöberg, Karin: "Tidsresor gör historien levande". *Temaarkiv*, 4/2007.
- Sjöberg, Karin och Sander, Pia 2006: "Vägar till lokal historia". I: *Levande läromedel, Rapporter om utbildning 3/2006*. Lars Berggren och Roger Johansson (Red). Malmö högskola
- Sjöberg, Karin 2007: *Krumelurer i arkiven – en pedagogisk resurs*. Kristianstad: Skånes Arkivförbund
- Sjöberg, Karin: "Med Emil i Lönneberga i arkiven". I: *Upptecknaren 6/2008*. Lund: Folklivsarkivet

Artiklar som publicerats rörande arkivförbundets verksamhet 2006-2008

- Bredford, Leif: "Med Emil i arkivdammet". *Skånska dagbladet*, 8/9-07.
- "Fotosamling får nytt liv". *Och! För samtal över Skånes kulturgränser*, 3/10 2007.
- "4-grejer att göra idag - Nu kan du bräcka Harry Potter". *CITY*, 31/10-07.
- Perlinge, Anders: "Näringslivsarkiven sökte kundkontakt". *Tema Arkiv*, 4/2006.
- Löfstedt, Maria: "Krumelurer tar form i arkiven", *DIK-forum*, 10/2007
- Wedding, Gunilla: "Emil i Lönneberga guidar i arkiven", *Skånska Dagbladet*, 8/12-07.
- Malmberg, Niklas: "Trolleri och magi på Arkivförbundet", *Skånska Dagbladet*, 1/11-07.
- Johansson, Birgitta: "Minneslådor kan rymma hela livet". *Helsingborgs dagblad*, 6/10-07.
- Johansson, Kjell: "Minneslådorna rymmer glädje och erfarenhet". *Bygd och natur*, 5/2008.
- Lannvik Duregård, Maria: "Emil ger historien liv", *Lärarnas tidning*, 18/2007.
- Nordström Jarnryd, Maria: "Arkivveckan i Göteborg 7-9 maj 2008". *Nordiskt Arkivnytt*, 3:2008.
- "Skånes Arkivförbund får nationellt uppdrag". *Tema Arkiv*, 1/2006.
- Strömsten, Janne: "Forum om arkivpedagogik". *Vimmerby tidning*, 8/10-07.
- Ranninen, Tua: "Tidsresor gör historien levande". *Huvudstadsbladet*, 2/9-08.

Bokrecensioner av Krumelur i arkiven – en pedagogisk resurs

- Pedagogiska magasinet*, 07
- Jansson, Bertil: *BTJ-häftet*, 23/2007.
- Jensen, Charlotte S.H.: "Krummelurer uden omsvøb". *Arkiv, samhälle och forskning*, 2008:1.
- Nilsson, Kjell: "Emil i Lönneberga hjälper till i arkivet". *Bygd och natur*, 3/2008.
- Nordström Jarnryd, Maria: "Forska i arkiven med Emil i Lönneberga". *Nordiskt Arkivnytt*, 1:2008.

BILAGA 3.

Sammanställning av arkivpedagogisk litteratur 2006-2008

Litteratur

Bland pigor, utvandrare och vanliga dödliga i 1800-talets Sverige. Historiska problem i digitala källor. Demografiska databasen, Umeå universitet, 2006. (ref ex)

Buregren, Sassa 1997: *Vem är jag?* Släktforskning för barn. Stockholm. (ref ex)

Engström, Lisa 2001: *Propaganda: från idé till handling.* Gävle: Arkiv Gävleborg (ref ex)

Hökstrand, Leif och Åkerlind, Ingrid 1990: *Jakten på skraddarmästare C.F. Molander: så hittar du i Stockholms arkiv.* Stockholm. (ref ex)

Jensen, Charlotte S.H.: *Släktdektiven.* Genline AB.

Johansson, Egil 1984: *Lars Pehrsson i Målsta: en inledning till hembygdshistoriska studier.* Stockholm. (ref ex)

Losman, Beata: *En bil kommer lastad: handlingar i Marks kommunarkiv och Föreningsarkivet i Mark berättar om livet i Mark.* Dokument kommenterade av Beata Losman, Mark: Marks kommunarkiv 1999. (ref ex)

Losman, Beata 1998: *Steg mot öppna kommunarkiv.* Göteborgs stadsarkivs skriftserie, Lejonspår volym 3, Göteborg stadsarkiv. (ref ex)

Lundström, Catarina och Sjögren 2001: *Eva: Historia på riktigt: arkivpedagogik i praktiken,* Skånes Arkivförbund, Värnamo: Skånes Arkivförbund. (ref ex)

Nilsson, Olle 1998: *Människor på väg: följ spåren och finn en egen stig in i historien* Karlstad: Värmlandsarkiv. (ref ex)

Nilsson, Olle 1997: *Med segel och ånga genom Värmland: kommunikationer i Fryksdalen, Bergslagen och på Väneren under 1800-talet och början av 1900-talet.* Karlstad: Värmlandsarkiv. (ref ex)

Palmberg-Eriksson, Stina och Bohlander, Lena 2003: *Från vallen till hallen – en upptäckarbok om idrotten i arkiv och kulturmiljöer* Stockholm: Riksarkivet/Riksantikvarieämbetet. (ref ex)

Reuterswärd, Elisabeth och Svenson, Anna 2003: *Utländskt ursprung – Söka och finna i svenska arkiv,* Lund: Studentlitteratur. (ref ex)

Schagerholm-Holgersson, Annki 2000: *Barn på tröskeln till välfärden: frivilligt socialt arbete i Arvika i början av 1900-talet - en arkivpedagogisk forskningsguide för gymnasieskolan.* Karlstad: Värmlandsarkiv och Folkrörelsernas arkiv för Värmland. (ref ex)

Schagerholm-Holgersson, Annki 2000: *Hjälp åt barn i nöd: frivilligt socialt arbete under första hälften av 1900-talet - en arkivpedagogisk forskningsguide för gymnasieskolan*. Karlstad: Värmlandsarkiv och Folkkrörelsernas arkiv för Värmland. (ref ex)

Sjöberg, Karin 2007: *Krumelurer i arkiven - en pedagogisk resurs*. Kristianstad: Skånes Arkivförbund.

Uppsatser

Gustavsson, Anna och Mathisen, Therese 2005: *Samhällets minne - Arkiv som pedagogisk resurs till historieundervisningen*. Examensarbete vid Historievetenskap och lärande på Lärarutbildningen: Individ och samhälle, Malmö högskola. (ref ex)

Holdar, Kristina 2005: *Användning av arkiv i samhällskunskapsundervisningen på gymnasiet*, D-uppsats, Samhällskunskap D, Högskolan Dalarana, Campus Lugnet. (ref ex)

Höij, Patrik 2005: *Bland reproduktioner och silverfiskar: Ett försök till en definition av arkivpedagogik*. C-uppsats, Arkiv- och informationsvetenskap, Mittuniversitetet. (ref ex)

Lehrman, Josefin 2007: *Eslöv, då, nu och i framtiden? Lokalhistoria och historiemedvetande*. Examensarbete vid Historievetenskap och lärande på Lärarutbildningen: Individ och samhälle, Malmö högskola. (ref ex)

Linder, Daniel 2004: *ABM-samarbetet : En studie om ABM-samarbetet inom pedagogik, kulturarv och demokrati*. B-uppsats, Arkivkunskap på Karlstads universitet. (ref ex)

Lundin, Ulrika 2003: *Arkiv som pedagogiskt hjälpmedel i skolan*. Examensarbete Grundskolläraryrket 1-6, Högskolan i Kristianstad. (ref ex)

Jacobsson, Maud och Medin, Lena 1995: *Grundskola - Arkiv, Ett försök att tillgängliggöra historiskt källmaterial för elever på grundskolan*. Specialarbete: G7:7A Distans, Institutionen för kultur och humaniora, Mitthögskolan. (ref ex)

Martinsdotter, Kerstin, Thelin, Samuel och Bergendorff, Ulf 2003: *Både damm och kufar... men mycket annat också*. Uppsats inom uppdragsutbildningen Levande läromedel, Lärarutbildningen vid Malmö högskola. (ref ex)

Nordlund, Lena 2007: *Syns vi? Finns vi? En studie i hur den utåtriktade verksamheten ser ut hos ett privat och ett statligt arkiv*. B-uppsats, Arkiv och informationsvetenskap vid Mitthögskolan, Härnösand. (ref ex)

Siltberg, Josefin 2007: *Arkivpedagogik - hur och varför?*. B-uppsats inom Arkiv- och informationsvetenskap B vid Mittuniversitetet, Härnösand. (ref ex)

Sjöberg, Karin och Sander, Pia 2003: *Vägar till lokal historia. Ett samarbetsprojekt mellan arkiv, bibliotek, hembygdsmuseer och skolor i Hässleholms kommun 2002-2004*. Uppsats inom uppdragsutbildningen Levande läromedel, Lärarutbildningen vid Malmö högskola. (ref ex)

Ulfner, Helena 2001: *Arkivpedagogik – nödvändig verksamhet eller kostsam sandlådeaktivitet*. Uppsats inom Arkivvetenskap på Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier, Uppsala universitet. (ref ex)

Artiklar

Abukhanfusa, Kerstin: "Från tempeltjänst till trädgårdsarbete. En arkivförmedlares försvarstal". *Nordiskt Arkivnytt*, 3-4/1994.

Abukhanfusa, Kerstin: "Var i Sverige ligger Riksarkivet?". *Historielärarnas förenings årsskrift* 1987/1988. (ref ex)

Abukhanfusa, Kerstin 1990: "Riksarkivet – törnrosalottet som prinsen red förbi"; *Arkiv, samhälle, forskning*.

Arvidsson, Karin-Rodhe Annika: "Eva Sjögren sådde arkivpedagogiska frön", *Tema Arkiv*, 4/2001. (ref ex)

Awebro, Kenneth 2004: "Arkivpedagogik – med ett mångkulturellt perspektiv", ingår i: *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. (Red. Pirjo Lahdenperä) Stockholm: Studentlitteratur (ref ex)

Balslev, Nete och Jensen, Charlotte S.H.: "Vi! Hvem er vi og hvor kommer vi fra? Fælles skolemateriale fra arkiver og Nationalmuseum i Danmark", *Nordisk Arkivnytt*. 1/2003.

Broch, Birte: "Hit med historien -formidling af historien til børn", *Nordisk Arkivnytt*, 1:2005.

Carlswärd-Creutz, Margaretha: "Arkivets hemligheter fascinerar". *Kommunaktuellt*, 2/2003. (ref ex)

Drouget, Alain 2002: "Arkiv- och skolverksamheten i Värmland samt utblickar mot Frankrike". I: *Norsk Arkivforum 17, Norsk Arkivseminar 2001*, Kristiansand: Arkivarförbundet

Engelbertsson, Bob 2003: "Arkivpedagogik – erfarenheter från Forskningsarkivet vid Örebro universitetsbibliotek". I: *Arkiv i forskningens tjänst, Scriptum 52* : Forskningsarkivet vid Umeå universitet. Göran Larsson (red). Umeå. (ref ex)

Grensjö, Bengt och Sutter, Berthel 2003: "Forskande lärande i skolans och arkivens värld". I: *Arkiv i forskningens tjänst, Scriptum 52* : Forskningsarkivet vid Umeå universitet, (red. Göran Larsson) Umeå.(ref ex)

Hagström, Charlotte 2006: "Sonjas samling: Att rekonstruera ett liv utifrån arkivmaterial". Etnologiska institutionen med Folkivsarkivet, Lunds universitet. (ref ex)

Hamilton, Ulf: "Doktor Gormander och svensk arkivpedagogik", recension av *Historia på riktigt!*, ingår i: *Arkiv, samhälle och forskning* 2001:1 (ref ex)

- Hayfield, Erika: "Færøske skolelever som brugergrupper". *Nordisk Arkivnyt*, 1/2005. (ref ex)
- Höij, Patrik: "Arkivpedagog - utbildning eller social kompetens". *Tema Arkiv*, 1/2004. (ref ex)
- Höij, Patrik: "Arkivpedagogik i blickfånget". *Tema Arkiv*, 4/2001. (ref ex)
- Höij, Patrik 2005: "Bland reproduktioner och silverfiskar. Ett försök till definition av arkivpedagogik". I: *Information, förvaltning och arkiv - en antologi*, Arkiv i Norrland 20, Landsarkivet i Härnösand.
- Janzon, Bode: "Skolpedagogik vid franska arkiv - några intryck från en resa i Bretagne". *Arkiv, samhälle och forskning*, 1983.
- Jensen, Charlotte S.H.: "Søde Arkiva er børnenes arkiv-ven". *Nordiskt Arkivnyt*, 2/2005. (ref ex)
- Jensen, Bente och Jensen, Charlotte S.H.: "Arkivernes udadvendte virksomhed - om behovet for at præcisere begreberne". *Nordisk Arkivnyt*, 3/2004. (ref ex)
- Jensen, Bente och Jensen, Charlotte S.H.: "Arkivformidling: Mål, begeber og metoder", ingår i: *Arkiv, Samhälle och Forskning*, 2006:2. (ref ex)
- Knutsson, Leif 2006: "Arkivpedagogen. De lättsmälta upplevelsernas värsta fiende", ingår i: *Arkivarieyrket - och dess kartläsare. DIK Arkivariefacket 70 år 1936-2006*, Henrik Alfredsson, Henrik & Leif Knutsson (red). (ref ex)
- Liliequist, Jonas 2003: "Arkivet i undervisningen - eller hur man kan få studenter att intressera sig för äldre handskrivet källmaterial". I: *Arkiv i forskningens tjänst: 20 år med Forskningsarkivet vid Umeå universitet*, Scriptum 52, Göran Larsson (red). Umeå Universitet. (ref ex)
- Losman, Beata: "De lokala arkiven - en resurs för historieundervisningen". *Historielärarnas förenings årsskrift*, 1996/1997. Stockholm. (ref ex)
- Losman, Beata: "Arkiv i skolan - ett projekt om förmedling av det nationella uppdraget". *DIK-forum*, 18/1996. (ref ex)
- Losman, Beata: "Kommunarkiven som resurs för skolan". *Arkiv, samhälle och forskning*, 1997:1. (ref ex)
- Lundström, Catarina & Söderlund, Ingrid: "Spirande kreativitet trots små resurser. Arkivens utåtriktade verksamhet", *Tema Arkiv*, 4/1995. (ref ex)
- Lundquist, Lars: "Arkivpedagogik på nätet". *Tema Arkiv*, 1/2004. (ref ex)
- Martinsdotter, Kerstin 2003: "Lugnet före stormen på arkivet: om arkivpedagogik och bostadsområdet Lugnet". I: *Med Malmö i minnet: Malmö stadsarkiv 100 år*. Kerstin Martinsdotter (red) Malmö stadsarkiv. (ref ex)

Martinsdotter, Kerstin och Järtelius, Arne: "Att nå nya arkivbrukare: en internationell utblick" om programmet "Arkivens roll i fritidssamhället", 14:e arkivkongressen i Sevilla

Arkiv, samhälle och forskning 2001:1. (ref ex)

Martinsdotter, Kerstin och Sjöberg, Karin: "Lärostudenterna möter arkiven. Inte bara damm och asociala kufar", *Tema Arkiv* nr. 1/2004 (ref ex)

Martinsdotter, Kerstin (samt Bergendorff, Ulf och Thelin, Samuel) 2003: "Både damm och kufar. En utvärdering av musei- och arkivpedagogisktprojekt", ingår i antologin: *Levande läromedel, Rapporter om utbildning* 3/2006. Roger Johansson och Lars Berggren (red). Malmö högskola. (ref ex)

Månsson, Olle: "En arkivpedagogs vardag". *Tema Arkiv*, 1/2004. (ref ex)

Nilsson, Göran: "Dammiga arkiv – fyllda med liv". *Lärarnas Tidning*, 16/2001. (ref ex)

Nilsson, Göran: "Arkivutställning över ett livsöde väcker tankar och frågor". *DIK forum*, 5/2005. (ref ex)

Perlinge, Anders: "Näringslivsarkiven sökte kundkontakt". *Tema Arkiv*, 4/2006. (ref ex)

Ploom, Lennart och Olle Månsson: "Arkiv angår alla". I: *Arkiv, samhälle och forskning*, 2003:2. (ref ex)

Sander, Pia: "Arkiv, bibliotek och museer i samarbete – ett levande läromedel och en samlad resurs i skolan". *Barn och Kultur*, 3/2004. (ref ex)

Sander, Pia och Sjöberg Karin: "Vägar till lokal historia", *Tema Arkiv*, 1/2006. (ref ex)

Sander, Pia och Sjöberg, Karin: "Vägar till lokal historia. ABM Hässleholm – ett samarbetsprojekt mellan arkiv, bibliotek, hembygdsföreningar och skola" 2003, ingår i antologin: *Levande läromedel, Rapporter om utbildning* 3/2003. Roger Johansson och Lars Berggren (red). Malmö högskola. (ref ex)

Sjöberg, Karin: "Krumelurer i arkiven. Arkiven möter skolan". *Tema Arkiv*, 4/1997 (ref ex)

Sjöberg, Karin: "Arkivarien som förmedlare", *Norsk Arkivforum* 19, Tine Berg Floater og Synne Stavheim (red). Oslo: Arkivarforeningen, 2004. (ref ex)

Sjöberg, Karin: "Arkivpedagogik – arkiven möter skolan". I: *Livslångt lärande – ny uppgift eller nytt argument*. Rapport från ABM-forum 2001, Stockholm: DIK- förbundet, 2002. (ref ex)

Sjöberg, Karin: "Arkiven – finns dem?". I: *Museum och skola samverkar – konferensrapport*, Stockholm: Skolverket, 1998. (ref ex)

Sjöberg, Karin: "Ansiktet utåt – ett föredrag om arkivens utåtriktade verksamhet", ingår i: *Universitetsarkivet och informationssamhället, Krav – kompetens – kunskapsförvaltning*. Rapport från arkivseminariet 23-25.9.1999, Åbo, 2000. (ref ex)

Sjöberg, Karin (svar till Patrik Höij "Arkivpedagog – utbildning eller social kompetens")
Tema Arkiv, 1/2004. (ref ex)

Sjöberg, Karin: "Rapport från Bocholt. Vi måste höja våra röster för att höras!", *Tema Arkiv*, 4/2003. (ref ex)

"Skånes Arkivförbund får nationellt uppdrag", *Tema Arkiv*, 1/2006. (ref ex)

Sjöberg, Karin: "Möte med mångkultur", *Tema Arkiv*, 3/2006. (ref ex)

Sjöberg, Karin: "Demokrati i praktiken", *Tema Arkiv*, 1/2007. (ref ex)

Sjöberg, Karin 2006: "Ipod och galoscher – arkiverade önskningar". I: *Nu gör vi jul igen*. Göteborg: Institutet för språk och folkminnen. (ref ex)

Stapf, Birgitta: "Arkivpedagogiskt forum: Ett nätverk på väg mot fastare form". *Tema Arkiv*, 1/2004. (ref ex)

Svenson, Anna: "Arkiv för barn". *Nordiskt Arkivnytt*, 3-4/1994

Thullberg, Dagmar: "En historiebok som inspirerar". Recension av Propaganda – från idé till handling, *Tema Arkiv*, 4/2001. (ref ex)

Zetterlund, Karin: "Hon vill få arkiven och skolan att mötas", *DIK-forum*, 4/1999. (ref ex)

Åström Iko, Karin: "I allmänhetens tjänst: Arkivverket, tillgängliggörandet och brukarna".

I: *Arkiv, samhälle och forskning*, 2003:1.

Wahlberg, Karin: "En väg in till ett viktigt källmaterial". Recension av boken Utländskt ursprung. *Tema Arkiv*, 1/2004. (ref ex)

Rapporter/dokumentationer m.m.

Andrén, Peder och Strömbeg, Carina: *Idéseminarium Arkiv och Skola*. Seminarierapport SVAR-huset i Ramsele 2000, SVAR/Riksarkivet. Göteborgs universitet UFL-rapport nr 2006:2, Göteborg, 2006. (ref ex)

Arkiven i skolan. Redovisning av arkivverkets samarbete med skolor och andra arkivinstitutioner åren 1995-1997. Stockholm, 1998.

"Arkivarrollen i förändring. Og Arkivformiddling mot framtidens brukere", *Norsk Arkivforum* 19. Tine Berg Floater og Synne Stavheim (red). Arkivarforeningen. Oslo, 2004 (ref ex)

Arkiver, museer og skolebørn: arkiver og museer omkring Øresund. Rapport fra konferensen mellem arkiver, museer og andre interesserede på begge sider af Øresund afholdt den 4. oktober 2001 på Københavns Rådhus Arrangeret af Malmö Stadsarkiv, Skånes Arkivförbund og Farums Arkiver & Museer. Farum, 2001. (ref ex)

Arkivformidling. Rapport fra nordisk seminar afholdt av Arkivforeningen 14. marts 2003 Karsten Gabrielsen (red), Köpenhamn 2004.

Arkivfrågor. Regeringens proposition 2004/05:124

Arkiv för alla – nu och i framtiden. Betänkande av Arkivutredningen Arkiv för alla. SOU 2002:78. (ref ex)

Att vidga deltagandet i kulturlivet – ett diskussionsunderlag. Statens kulturråds rapport 1991:3

De kommunala arkivens roll: lokal samverkan mellan Arkiv, Bibliotek och Museer.

Idéseminarium i Grästorps Konserthus 28 februari 2002. Arkivnämnden för Västra Götalands regionen och Göteborgs stad 5. Göteborg, 2002.

Hedfors, Elisabeth: *Arkivet som läromedel* (utkast till politiker i Jönköpings kommun), Jönköpings stadsarkiv 2007. (ref ex)

Ludvigsson, David och Schüllerqvist, Bengt: *Historia för blivande lärare: En granskning av Inriktning historia inom Lärarutbildningen vid Göteborgs universitet.* (ref ex)

Kulturpolitik. Proposition 1996/97:3.

Strategi för ett vidgat deltagande i kulturlivet – en sammanfattning. Statens kulturråds rapport 1991:8

Stenciler och annat...

Arkivet i skolan årskurs 6 Överlida skola. Svenljunga kommun. (ref ex.)

Ernehed, Ann-Charlotte 2002: *Närmiljö som kunskapskälla. En inspirationsskrift och handledning för lärare, museipersonal, föräldrar, skolledare och politiker.* Jämtlands läns museum. (ref ex.)

Forska i arkiv om Vänersborg – en vägledning, skrifter utgivna av Arkivnämnden för Västra Götalandsregionen och Göteborgs stad Volym 1. Vänersborg, 2000. (ref ex.)

Losman, Beata: *Tuna socken i arkiven: en vägledning.* Stockholm: Riksarkivet, 2000.

Losman, Beata: *Låt arkiven berätta: vägledning i arkivforskning för Vimmerby stad och landskommun, Frödinge, Locknevi, Södra Vi, Djursdala, Rumskulla och Pelarne kommuner.* Riksarkivet, Stockholm 2000. (ref ex.)

Losman., Beata: *Arkivvägledning för Kungsbacka kommun* (ref ex.)

Minnenas trädgård - Om att skapa, sköta och använda arkiv. Riksarkivet 1999 (ref ex)

Närsamhället som kunskapsresurs. Kursdokumentation /Lärare: Kenneth Awebro Innehåller 13 uppsatser, Södertörns Högskola. Huddinge 2003.

Några olika kulturer: med ett pedagogiskt perspektiv. Lärare: Kenneth Awebro
Innehåller 8 uppsatser, Södertörns Högskola. Huddinge 2003.

Sander, Pia och Sjöberg, Karin: *Vägar till lokal historia - Arkiv, bibliotek museer i Hässleholm*, resurskatalog till lärare i Hässleholms kommun. Hässleholm 2005. (ref ex)

Studiebesök på Kungliga Biblioteket den 11 mars 2003. Lärare: Kenneth Awebro
Innehåller 35 rapporter. Södertörns Högskola. Huddinge 2003.

BILAGA 4.

Frågor till arkivutbildningen rörande arkivpedagogik

1. Har ni någon definition av begreppet "arkivpedagogik"? Vilken betydelse har den i så fall?
2. Gör ni någon åtskillnad mellan begreppen förmedling och arkivpedagogik? Vilken?
3. Innehåller arkivutbildningen arkivpedagogiska inslag?
Om ja:
Vad väljer ni då att lyfta fram?
I vilken delkurs och i vilken omfattning (antal timmar)?
Vilka lärare undervisar i detta moment?

Om nej.
Varför inte?
4. Använder ni ngn arkivpedagogisk litteratur, vilken?
5. Har det uttryckts behov av ngn typ av arkivpedagogiskt kursmaterial från utbildningen, arkiven eller studenterna? Vad skulle det vara i så fall?
6. Tror ni att det skulle finnas behov och intresse av en antologi som ger olika perspektiv/aspekter på arkivpedagogik?
Skulle den i så fall vara teoretiskt eller mer praktiskt orienterad?
7. Hur ser ni på den utveckling som skett inom det arkivpedagogiska området och hur ser ni på dess framtid? Vilka möjligheter och begränsningar kan ni se?